

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSADİ GELİŞME VE ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM
DALI**

**SURİYELİ SIĞINMACILARIN KONUT FİYATLARINA ETKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tanju YILMAZ

KOCAELİ 2025

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSADİ GELİŞME VE ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM
DALI**

**SURİYELİ SIĞINMACILARIN KONUT FİYATLARINA ETKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tanju YILMAZ

Prof. Dr. Selçuk KOÇ

KOCAELİ 2025

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSADİ GELİŞME VE ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM
DALI**

**SURİYELİ SIĞINMACILARIN KONUT FİYATLARINA ETKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

**Tezi Hazırlayan: Tanju YILMAZ
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 07.07.2025/27**

**Jüri Başkanı: Prof. Dr. Nuray TERZİ
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Selçuk KOÇ
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Gülten DURSUN**

KOCAELİ 2025

ÖNSÖZ

Halin çeşitleri, dünya üzerinde yaşayan canlı sayısına eşittir. Her canlının kendine özgü bir hali vardır. Halden anlamak ise insanoğlunun başkaları ile empati kurabilmesinin temel şartıdır. Bu çalışma sürecinde pek çok meşakkatli günler ve uykusuz geceler yaşanmıştır. Bu zorlu süreçte halimden anlayan ve var gücüyle bana destek olan başta saygıdeğer hocam Prof. Dr. Selçuk KOÇ'a, kıymetli katkılarından dolayı jüri heyeti başkanı Sayın Prof. Dr. Nuray TERZİ ve jüri heyeti üyesi Sayın Doç. Dr. Gülten DURSUN hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca unutulmaz destekleri için geleceğin jürisi Sayın Seda ERTÜRK'e ve tabii ki en büyük dayanağım, bana bir gün dahi 'of' demeyen kıymetli eşim ile sevgili evlatlarıma şükranlarımı sunarım.

Zorda olana el uzatmak ve yardım etmek her yiğidin harcı değildir. Bu çalışmanın baş aktörleri olan sığınmacıların yaşadıkları zor günlerde onlara el uzatanlar halden anlayanlardır. Umulur ki zorda kalanın halinden anlayanlar zor gün yaşamasın. Yaşarsa da halden anlayanlarla karşılaşsın.

Tanju YILMAZ

Kocaeli, Ağustos 2025

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR LİSTESİ	VII
ŞEKİL LİSTESİ	VIII
TABLOLAR LİSTESİ	IX
GRAFİKLER LİSTESİ	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GÖÇÜN KAVRAMSAL TEMELLERİ VE TÜRRLERİ	4
1.1.GÖÇ KAVRAMI	4
1.2. GÖÇMEN, MÜLTECİ VE SİĞINMACI KAVRAMLARI	5
1.2.1.Göçmen	6
1.2.2. Mülteci	9
1.2.3. Sığınmacı.....	14
1.2.4. Türkiye’de Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı Kavramları	16
1.3.GÖÇ ÇEŞİTLERİ	22
1.3.1.Ülke Sınırları Çerçevesinde Göç	23
1.3.1.1. İç Göç	23
1.3.1.2. Dış Göç	24
1.3.1.3. Uluslararası Göç	25
1.3.2. İrade Çerçevesinde Göç.....	26
1.3.2.1. Gönüllü Göç.....	27
1.3.2.2. Zorunlu Göç	27
1.3.3. Yoğunluk Çerçevesinde.....	28
1.3.3.1. Bireysel Göç.....	29
1.3.3.2. Kitlelöl Göç.....	30
1.3.4. Süre Çerçevesinde Göç.....	30
1.3.4.1. Geçici Göç.....	30
1.3.4.2. Kalıcı Göç	31
1.3.5. Hukuki Statü Çerçevesinde Göç.....	31
1.3.5.1. Düzenli Göç	32
1.3.5.2. Düzensiz Göç	32
1.4. GÖÇ İLE İLİNTİLİ KAVRAMLAR	35
1.5. GÖÇ NEDENLERİ	37

1.5.1. Ekonomik Nedenler	39
1.5.2. Siyasal Nedenler	39
1.5.3. Sosyolojik Nedenler	40
1.5.4. Doğal Nedenler	40

İKİNCİ BÖLÜM

2.KONUT KAVRAMI, KONUT PİYASASI VE KONUT ARZ – TALEBİ ..	42
2.1. KONUT KAVRAMI	42
2.1.1. Konut Kavramının Tarihsel Süreci.....	45
2.2.KONUT PİYASASI.....	46
2.2.1. Türkiye Konut Piyasası.....	47
2.3.KONUT TALEBİ VE ARZI.....	49
2.3.1.Konut Talebini Etkileyen Faktörler.....	50
2.3.1.1.Ekonomik Faktörler	51
2.3.1.2. Demografik Faktörler.....	52
2.3.1.3. Finansman Koşulları	59
2.3.2. Konut Arzını Etkileyen Faktörler	61
2.3.2.1. Konut Fiyatları.....	61
2.3.2.2. Kredi Koşulları ve Kredi Faiz Oranları	61
2.3.2.3. Arsa ve İnşaat Maliyetleri.....	62
2.3.2.4. Konut Arzını Etkileyen Diğer Faktörler	63
2.4. KONUT FİYATLARI.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DE SURIYELİ SİĞINMACILARIN KONUT FİYATLARINA ETKİSİ: PANEL REGRESYON ANALİZİ	66
3.1. LİTERATÜR TARAMASI.....	66
3.2. AMPİRİK ANALİZ	71
3.2.1. Yöntem.....	71
3.2.2. Veri Seti	73
3.2.3. Ekonometrik Model.....	75
3.2.3.1. Sabit Etkiler Regresyon Modeli.....	76
3.2.3.2. Tesadüfi Etkiler Regresyon Modeli.....	79
3.2.4. Analiz Sonuçları.....	80
3.2.4.1. Temel İstatistik Bilgiler	80
3.2.4.2. Model Tanılama Testi.....	81
3.2.4.2.1. Çoklu Doğrusal Bağlantı Testi.....	81
3.2.4.2.2. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi	81

3.2.4.2.3. Otokorelasyon Testi.....	82
3.2.4.2.4. Sabit Etkiler ve Tesadüfî Etkiler Model Seçimi.....	82
3.2.4.2.5. Panel Birim Kök Testi	83
3.2.4.3. Panel Regresyon Sonuçları	83
3.2.4.4. Zaman Serisi Regresyon Sonuçları	84
SONUÇ	88
KAYNAKÇA.....	91
EKLER	100
ÖZGEÇMİŞ	106

ÖZET

Uluslararası göç hareketleri son çeyrek yüzyılda önemli ölçüde artmaktadır ve gerçekleşen kitlesel yer değiştirmeler birçok etkiyi de beraberinde getirmektedir. Temelde düzenli ve düzensiz olmak üzere iki biçimde gerçekleşen uluslararası yer değiştirmeler ve sonuçları, araştırmacıların üzerinde çalıştığı önemli konulardan bir tanesidir. Uluslararası göç ile birlikte ortaya çıkan iktisadi etkiler ise söz konusu yer değiştirmelerin başat sonuçlarındandır. Literatürde göçün ekonomiye etkisi bağlamında ele alınan birçok konunun yanında konut fiyatlarına etkisini ele alan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalar özellikle Birleşmiş Milletler (BM) gibi mülteciler ve sığınmacılar özelinde kapsamlı faaliyetler yürüten uluslararası kuruluşlara ve uluslararası göçten etkilenen ülkelere, doğru politikalar üretme noktasında ışık tutmaktadır.

Uluslararası göç hareketlerinde meydana gelen gelişmeler, sığınmacı sayısındaki olağan dışı artışlar ve Türkiye'nin, topraklarında en fazla sığınmacıyı barındıran ülkelerden bir tanesi olması göz önünde bulundurularak bu tez çalışmasında Suriyeli sığınmacıların Türkiye konut fiyat endeksine olan etkisi araştırılmıştır. Söz konusu etkinin araştırılmasında Türkiye için Düzey-2 seviyesinde 2011-2024 dönemi için panel veri regresyon analizi yapılmıştır. Ardından Türkiye'de Düzey-2 kapsamındaki 26 bölgenin her biri için sığınmacıların konut fiyatlarına olan etkileri zaman serisi regresyon analizi yöntemi ile bölge bazında incelenmiş ve etkinin bölgesel bazda değişiklik gösterip göstermediği araştırılmıştır. Analiz sonuçlarına göre Suriyeli sığınmacıların nüfusa oranındaki %1'lik bir artış, Türkiye konut fiyat endeksini %0.015 artırmaktadır. Zaman serisi regresyon analizleri ise Suriyeli sığınmacıların konut fiyatlarına etkisinin bölgesel bazda farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki konut fiyatları üzerindeki etkilerinin daha mikro düzeyde ele alınması gerektiğini ve bölgesel olarak değişen etkilerin sebepleri üzerinde durulması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca uluslararası göç ve sığınmacılar konusunda politika yapımcıların politikalarını söz konusu değerlendirmeler ışığında şekillendirmelerinin karşılaşılan sorunların çözümüne katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Sığınmacılar, Uluslararası Göç, Konut Fiyatları

ABSTRACT

The significant increase in international migration is one of the most important factors that affect housing prices in the first quarter of this century. Irregular and regular migration are the two main forms of displacement. Especially the irregular form of migration requires further attention. There are lots of academic studies about international migration that focus on the impact on housing prices. These studies lead the way for international organizations like International Organization for Migration (IOM), United Nations (UN) and countries that are affected by international migration to formulate policies on immigrants and asylum seekers.

These developments in international migration movements, particularly the extraordinary increase in the number of refugees, have occurred. Türkiye is one of the countries hosting the largest number of refugees in the world and increase in housing prices has been observed. In this context, the study examined the impact of Syrians with refugee status in Türkiye on the housing price index. To investigate this effect, a panel data regression analysis was conducted for Türkiye at NUTS-2 for the period 2011–2024. According to the analysis results, a 1% increase in the proportion of Syrian refugees in the population increases the Türkiye housing price index by 0.015%. Then, the effects of refugees on housing prices in each of the regions covered by NUTS-2 in Türkiye were examined separately on a regional basis using the time series regression method. Regional time series regression analyses reveal that the impact of Syrian refugees on housing prices varies across regions. These findings highlight the importance of researching the micro-level and regional effects of Syrian refugees on housing price in Türkiye. It is believed that it would be more beneficial for policymakers and international organizations to regulate refugee policies within the framework of these assessments in order to resolve the issues.

Keywords: Syrian Asylum Seekers, Housing Prices, Türkiye

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AK PARTİ	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ÇŞİDB	: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
EVDS	: Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
KFE	: Konut Fiyat Endeksi
LoN	: Milletler Cemiyeti
MSA	: Metropoliten İstatistiksel Alan
DÜZEY-2	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMMOB	: Türkiye Mühendisler ve Mimarlar Odaları Birliği
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Bağımsız Değişkenler Renk Skalası (Düzey-2, $p<0.1$)	85
Şekil 2. Bağımsız Değişkenler Renk Skalası (Düzey-2, $p<0.05$)	86

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Yaş ve Cinsiyet Dağılımı.....	55
Tablo 2. Suriyeli Sığınmacıların Bölgesel Dağılımları.....	58
Tablo 3. Değişkenler.....	73
Tablo 4. Düzey-2 Bölgeleri.....	75
Tablo 5. Değişkenlere Ait Temel İstatistik Bilgiler.....	80
Tablo 6. Çoklu Doğrusal Bağlantı Testi Sonuçları.....	81
Tablo 7. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları.....	82
Tablo 8. Otokorelasyon Test Sonucu.....	82
Tablo 9. Hausman Testi Sonuçları.....	83
Tablo 10. Birim Kök Testi Sonuçları.....	83
Tablo 11. 2011-2024 Dönemi Panel Sabit Etkiler Robust Regresyon Sonuçları	84

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Türkiye Konut Fiyat Endeksi.....	49
Grafik 2. İkamet İzni İle Türkiye’de Bulunan Yabancılar	56
Grafik 3. Türkiye’de Bulunan Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Sığınmacılar	56
Grafik 4. Türkiye’de Uluslararası Koruma Başvurusu Yapanlar.....	57

GİRİŞ

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) 2025 verilerine göre dünyadaki toplam göçmen sayısı 281 milyon kişiyi aşmaktadır. Bu sayı dünya nüfusunun yaklaşık %3,5'ine tekabül etmektedir. Dolayısıyla uluslararası göç, ülkelerin tamamına yakınına etkileyen bir olgu olarak kabul edilmektedir ve söz konusu etki yalnızca göç alan ülkelerde değil göç veren ülkelerde de hissedilmektedir.

Göç her zaman gönüllü olarak gerçekleştirilen bir eylem değildir. İnsanlar bazen yaşadıkları yerlerden zorunlu olarak göç etmek durumunda kalmaktadırlar. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre Nisan 2025 itibarıyla dünyada zorla yerinden edilen kişilerin sayısı 123.2 milyondur. Bu sayı dünya nüfusunun 1/67 sine karşılık gelmektedir. Söz konusu veri bir başka ifadeyle dünyadaki her 67 kişiden bir tanesinin zorla yerinden edildiği anlamını taşımaktadır. Ayrıca dünyada zorla yerinden edilen kişilerin sayısını son on yılda yaklaşık olarak iki kat artırmıştır.

İnsanlar tarih boyunca savaşlar, salgın hastalıklar, otoriter yönetim baskıları gibi zorunlu sebeplerle veya daha müreffeh yaşam umudu ve eğitim gibi bireysel beklentilerle uluslararası göç hareketlerini gerçekleştirmişlerdir. Sebeplerinden bağımsız olarak göç, hem menşei ülkeler açısından hem de varış ülkeleri açısından siyasal, sosyolojik ve iktisadi sonuçlar doğuran bir kavramdır. İktisadi sonuçları bağlamında uluslararası göçün etkilerini tartışan, araştıran ve analiz eden birçok çalışma bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalar arasında uluslararası göçün konut fiyatlarına etkisini inceleyen çalışmalar da yer almaktadır.

Uluslararası göç esasen kendi içerisinde düzenli ve düzensiz göç olarak ikiye ayrılan bir kavramdır. Düzensiz göç edenleri tanımlamak üzere kullanılan sığınmacı ve mülteci terimleri ise son yıllarda sık aralıklarla karşımıza çıkmaktadır. Zira dünyada düzensiz göç hareketleri son çeyrek yüzyılda oldukça hızlı bir artış göstermektedir. Özellikle 21. yüzyılın başlarında meydana gelen Ortadoğu ülkelerindeki istikrarsızlıklar sığınmacı ve mülteci hareketlerini önemli ölçüde artırmıştır.

Dünyada düzensiz göçmen sayısının oldukça yüksek seviyelere ulaşmış olması ve bu durumun hâlihazırda artarak devam ediyor olması sığınmacıların ve/veya mültecilerin konut fiyatlarına etkisinin araştırılması ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Ortadoğu ülkelerindeki istikrarsızlıkların yanı sıra 2022 yılının başlarından itibaren süregelen Ukrayna-Rusya savaşı da dünyadaki düzensiz göçmen sayısının artmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu gelişmelerin ardından dünyada düzensiz göçten etkilenen birçok ülke açısından olduğu gibi Türkiye açısından da sığınmacıların konut fiyatlarına olan etkisini araştıran çalışmalar yapılmıştır. Ancak söz konusu çalışmalar arasında Türkiye özelinde olanlar görece daha sınırlıdır.

BMMYK'ye (2025) göre Türkiye, dünyada en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ikinci ülke konumundadır ve barındırdığı sığınmacıların yaklaşık olarak %93'ü Suriyeli uyrukludur. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye göçünün başladığı yıl olan 2011 yılında, Türkiye'de yapı kullanma izin belgesi alınan daire sayısı 556.769 iken 2013 yılında bu sayı 726.339 seviyesine ulaşmıştır (TUIK, 2024). Faiz oranlarına bakıldığında 2011, 2012 ve 2013 yıllarında konut kredisi faiz oranlarının sırasıyla %11.6, %12.4 ve %9.7 seviyelerinde olduğu görülmektedir (EVDS, 2024). Konut talebindeki artışın nihai üretime yansımaları konutun üretim doğası gereği anlık gerçekleşmemektedir. Bu durum göz önünde bulundurularak 2011 yılında başlayan Suriyeli sığınmacı girişinin konut talebinde bir artışa sebep olabileceği ve talepteki bu artışın 2013 yılında gerçekleşen yapı kullanım izin belgeleri sayısındaki artışı beraberinde getirmiş olabileceği değerlendirilmektedir. Zira konut kredileri faiz oranlarındaki değişikliklerin ilgili yıllar özelinde olağan dışı bir düzeyde olmadığı görülmektedir. İzleyen yıllarda Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların sayıları önemli oranda artış göstermiştir. Konut üretimi de buna paralel olarak artmıştır. Konut arzındaki artış ile sığınmacı sayısındaki artış kaynaklı talep arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı ve bu bağlamda Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki konut fiyatlarını etkileyip etkilemediği bu tez çalışmasının temel sorusunu oluşturmaktadır.

Bu bağlamda bu çalışma, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki konut fiyat endeksine olan etkisini araştırmak üzere yapılmıştır. Zira zorla yerinden edilen kişilerin gittikleri ülkelerde öncelikle en temel ihtiyaçlarından bir tanesi olan barınma

gereksinimini karşılamak isteyecekleri düşünölmektedir. Bu durum Suriyeli sığınmacılar için Türkiye’de de farklı olmayacaktır.

Araştırmada uygulama yöntemi olarak kullanılan panel veri regresyon analiz yöntemi ile Türkiye’nin Düzey-2 bölgelerinde 2011 – 2024 dönemi ele alınacaktır. Söz konusu döneme ait Düzey-2 bölgelerindeki TUFİ, kişi başına düşen GSYİ, konut kredi faiz oranları ve Suriyeli sığınmacıların nüfusa oranı verileri bağımsız değişkenler olarak modele dahil edilecektir. Konut fiyat endeksi ise bağımlı değişken olarak belirlenmiştir. Türkiye konut fiyat endeksi etkisi analiz edildikten sonra zaman serileri regresyon analizi ile 26 bölgede Suriyeli sığınmacıların konut fiyat endeksine etkisi ayrı ayrı bölgesel bazda incelenecektir. Bölgesel düzeyde yapılan inceleme ile genel etkinin bölgeler bazında değişip değişmediğı, değişiyor ise sebeplerinin neler olduğunun anlaşılması amaçlanmaktadır. Çalışmanın konusunu ihtiva eden ilgili literatürde yapılan taramada, bu düzeyde ve kapsamda bir çalışmanın bulunmadığı görölmektedir. Dolayısıyla bu çalışma ile Türkiye’nin 26 bölgesinin tamamında Suriyeli sığınmacıların konut fiyatlarına etkileri incelenerek ve söz konusu etkilerin bölgesel bazda değişkenlik gösterip göstermediğı araştırılarak literatüre katkıda bulunulması amaçlanmaktadır. Ayrıca sonraki çalışmalara da yeni bir bakış açısı kazandırmak bu çalışmanın amaçları arasındadır.

Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde göç ve göçmen kavramları, göç çeşitleri, göç ile ilgili kavramlar açıklanmış ve göçün nedenleri araştırılacaktır. İkinci bölüm konut kavramı, konut piyasası, konut talebi ve arzını açıklayacak, üçüncü bölümde ise literatür taraması ve ampirik analiz yapılarak sonuçlar değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GÖÇÜN KAVRAMSAL TEMELLERİ VE TÜRLERİ

Göçün ve göç türlerinin kavramsal olarak açıklanması insanların ve kurumların göçü evrensel olarak ortak bir zeminde anlamlandırılmaları açısından önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçü konu alan çalışmalar incelendiğinde görülmektedir ki göç ve onunla ilintili olan kavramlar açısından oldukça yüksek derecede bir karışıklık bulunmaktadır. Bu itibarla insanları ve devletleri mutlaka etkileyen bir gerçeklik olan göç ve türlerinin, kavram kargaşasının ortadan kaldırılmış bir şekilde anlaşılması da oldukça önemlidir. Bu sebeple çalışmanın birinci bölümünde söz konusu kavramların tanımlarına yer verilecektir.

1.1.GÖÇ KAVRAMI

Göç, insanlığın varoluşundan bu yana onu etkileyen bir eylem olarak gerçekleşmektedir. Tüm semavi dinlerde ortak biçimde ilk insan olduğuna inanılan Adem peygamberin cennetten dünyaya gönderilme süreci bir göç hareketi olarak değerlendirildiğinde, göçün tarihinin insanlık tarihinin başlangıcına dayandığı görülmektedir.

Literatürde göç çokça çalışılan ve çokça açıklanmış bir kavramdır. IOM'ye göre bireysel olarak tek bir insanın veya gruplar halinde insanların en az bir ulusal sınır aşması ya da bir devletin sınırları içerisinde yer değiştirmesi göç eylemi şeklinde kabul edilmektedir. Örgüte göre göç; süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir (IOM, 2009).

Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde ise göç; 'ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi' şeklinde açıklanmaktadır. Uluslararası bir organizasyon olan IOM ve Türkiye özelinde göçün tanımını veren TDK'nın

yanında, göçü ele alan çalışmaları da göç kavramı açısından incelemek faydalı olacaktır.

Göç kavramı Derin'e (2020) göre insanların kendi gerekçelerine bağlı olarak yaşadıkları yerden başka bir yere doğru mekân ya da yerleşim birimini değiştirmesi, Sevinç vd. (2018) göre insanların doğup büyüdüğü veya sadece yaşadıkları alanları çeşitli sebeplerden dolayı terk ederek başka alanlara yerleşmeleridir. Ünsal'a (2019) göre göç ne pozitif ne de negatif bir olgu olarak tanımlanır.

Çağlar (2018) göç kavramları üzerine yaptığı bir çalışmada, göçün yaygın olarak hem ülke sınırları içerisinde hem de ülke sınırlarını aşan insan hareketleri olduğunu ve göç kavramının bu hareketleri bir bütün olarak kapsayan bir kavram biçiminde kullanıldığını söylemektedir. Ek olarak Çağlar (2018), göçün yalnızca sınırları aşan insan hareketlerini tanımlayan bir kavram olduğunu savunanların varlığını da belirtmektedir.

Görüldüğü üzere genel olarak insanoğlunun temelde daha iyi hayat şartlarına kavuşmak amacı ile gerçekleştirdiği bir eylem olarak açıklanan göç, insanlık tarihince süregelen ve günümüzde de ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal etkiler doğuran bir kavramdır. Göç, ülke sınırları içerisinde veya ülke sınırları dışına doğru, yaşanan yerin olumsuz koşullarından kurtulmak ya da gidilecek yerin avantajlarından yararlanmak amacıyla yapılmaktadır. Göç eden kişiler veya gruplar ise bu süreci gerçekleştirme biçimlerine bağlı olarak farklı statüler çerçevesinde değerlendirmektedirler.

1.2. GÖÇMEN, MÜLTECİ VE SİĞINMACI KAVRAMLARI

Uluslararası yer değişikliği hareketinin çeşitli sebeplere bağlı olarak gerçekleştiği bilinmektedir. Göç etmek isteyenler kişiler, hedef ülke tercihlerini göç sonucunda elde edecekleri faydayı maksimize edebilecekleri varış noktalarından yana kullanmaktadırlar. Bu bağlamda göç hareketini gerçekleştirenlerin hedef ülke seçimini etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Temelde göç akımlarını etkileyen nedenler itme (push) faktörleri ve çekme (pull) faktörleri olarak ikiye ayrılmaktadır

(Koç ve Solmaz, 2019: 403). Uluslararası göç hareketleri çerçevesinde göç eden kişi veya kişiler, söz konusu faktörlerin etkisiyle göç etmeyi tercih ettikleri ülkelerde, tercih ettikleri veya tercih etmek zorunda kaldıkları göç etme usullerine bağlı olarak bir statü ile değerlendirilirler. Söz konusu statüler en temel anlamda göçmen, mülteci ve sığınmacı olarak üçe ayrılmaktadır.

1.2.1.Göçmen

Göçmen kavramının uluslararası literatürde evrensel olarak ortak kabul görmüş net bir tanıma sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu kavram göç ve onunla ilintili kavramlar kapsamında üzerinde en çok tartışılan ve birçok kişi, kurum, kuruluş ve devlet tarafından farklı biçimlerde tanımlanan kavramlardan bir tanesidir. Bu bağlamda öncelikle evrensel kabul kapsamında BM ve ona bağlı uluslararası kuruluşların göçmen kavramına yaklaşımlarının incelenmesinin göçmen kavramının açıklanmasına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

BM göçmeni göç nedenleri açısından zorunluluk veya gönüllülük durumu fark etmeksizin ve hukuki statü bağlamında düzenli veya düzensiz olma durumuna bakılmaksızın, yabancı bir ülkede bir yılı aşkın bir süre zarfı boyunca bulunan kişiler olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla BM'ye göre bir ülkede iş sebebiyle veya turist olarak bir yıldan daha az süre bulunan kişiler göçmen olarak kabul edilmemektedir (BM, 2017).

BM'in bir bağlı kuruluşu olarak IOM, kişilerin kendi iradeleri doğrultusunda herhangi bir dış faktörün etkisi ve müdahalesi olmaksızın bireysel kararları ve kişisel yaşam beklentilerine uygunluk nedenleri ile gerçekleştirdikleri göç hareketi sonucunda göçmen statüsü elde edeceklerini ifade etmektedir (IOM, 2009: 37).

BMMYK ise, 'göçmen mi, mülteci mi' başlıklı raporunda göçmen tanımını daha detaylı bir şekilde ele almaktadır. İlgili raporda göçmen teriminin evrensel olarak hukuki tanımlamasının ortak bir şekilde yapılmadığı vurgulanmaktadır. Yazılı, sözlü ve sosyal medya gibi mecralarda göçü inceleyen ve uluslararası göçün sebeplerini, etkilerini, sonuçlarını takip eden, raporlayan ve uluslararası düzeyde göç

edenler başta olmak üzere göçe taraf olan ülkelerin de karşı karşıya kaldıkları göç kaynaklı etkileri izleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Söz konusu etkilerin müspet bir düzeyde olması noktasında çalışan kuruluşların kullandıkları terminolojide ve uluslararası göç alanında kanun ve kurallar koyanların bakışları çerçevesinde göçmen sözcüğünün hem sığınmacıları, hem mültecileri hem de göçmenleri kapsayacak şekilde algılandığı ve bu şekilde kullanıldığı görülmektedir. Uluslararası göçü ele alan istatistiklerin genelde sığınmacı ve mülteci hareketlerini de içeriyor olması bu duruma bir örnek olarak gösterilmektedir. Bu sebeple kamuoyunda kavramsal ve verisel olarak karışıklıkların meydana gelmesinin kaçınılmaz olduğu, dolayısıyla mülteciler açısından hem güvenlik hem de yaşam projeksiyonları açısından olumsuz etkiler doğuran sonuçlar ortaya çıkağı düşünülmektedir (BMMYK, 2016: 2).

Göç genel olarak insanların daha iyi yaşam koşullarına kavuşmak amacıyla gerçekleştirdikleri bir eylem olması hasebiyle gönüllü bir olgu olarak algılanmaktadır. Hâlbuki kendi yaşadıkları yerlere dönemeyen ve bu durumdan dolayı uluslararası hukuki bir güvence olarak özel koruma hakkı bulunan mülteciler açısından bu durum tam anlamıyla farklıdır. Göçmen ve mülteci terimlerinin karıştırılması, mültecilerin geldikleri ülkelere geri gönderilmeleri ya da güvenlik arayışı esnasında çaresizlik sonucu ulusal sınırları yasal olmayan yollarla geçtikleri gerekçesiyle cezalandırılmaları gibi sonuçlardan korunmaları yönündeki gereksinimlerine yönelik dikkati dağıtmaktadır. İnsanların güvenlik arayışları çerçevesinde bir ülkeden başka bir ülkeye giderek sığınma talebinde bulunmalarının yasa dışı bir tarafı bulunmamaktadır. Aksine güvenlik kaygılarından kurtulmanın yollarını aramak evrensel bir insan hakkıdır. Dolayısıyla göçmen ve mülteci kavramlarının ayrımını yapamıyor olmak aslında mültecilere ve sığınma olgusuna gösterilen hassasiyeti baltalamaktadır. Bu itibarla BMMYK bu kavramlara daima mültecilerin ve sığınmacıların hukuklarının korunması kapsamında hassasiyetle ve içinde bulundukları durumları göz önünde bulundurarak yaklaşmaktadır (BMMYK, 2016: 3).

Göçmen kavramının açıklanması açısından bu konudaki yaklaşımları incelenen önemli uluslararası kuruluşların yanında, Türkiye'deki kuruluşlar ve araştırmacıların göçmen kavramını nasıl ele aldıklarını incelemekte fayda

görülmektedir. Bu bağlamda Türk Kızılayı (2017) yayınladığı göç raporunda göçmen terimini, daha çok sosyal ve ekonomik yaşam standartlarını iyileştirmek amacı taşıyan ve bu sebepler çerçevesinde orijin ülkelerinin dışındaki bir başka ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler olarak ele almaktadır. Göçmenleri mülteciden ayıran başlıca özellik kendi ülkelerinde yaşadıkları zorluklar, zulme uğrama endişeleri, savaşlar, salgın hastalık ve benzeri mecburiyetler kaynaklı bir zorunluluk halinden ziyade, daha iyi şartlarda istihdam edilme, sosyokültürel ve iktisadi yaşam standartlarını artırma gibi nedenlerle kendi rızaları doğrultusunda başka bir ülkeye hareket ediyor olmalarıdır. Bu sebeple göçmenler, gittikleri ülkelerin kendilerine sunduğu hukuki statülerle birlikte vatandaşı oldukları ülkelerin koruması altında da bulunmaya devam etmektedirler (Türk Kızılayı, 2017: 3).

Medya ve Göç Derneği'ne göre (2023) uluslararası hukukta evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımla bulunmasa da en genel tanımla ile göçmen, bireysel veya kitlesel halde, geçici veya kalıcı olarak bir devletin sınırları içinde veya uluslararası sınırları geçerek yaşadığı yerden ayrılan ve yer değiştiren kişidir. Bu açıdan “göçmen” terimi, nedeni fark etmeksizin hayatını başka bir ülkede sürdürmek durumunda olan herkes için geçerli ve kapsayıcı bir tanımlama sağlamaktadır.

Erbil (2019) göçmeni uluslararası çerçevede sınır aşırı yer değiştiren ve gittiği ülkede yerleşme amacı taşıyan kişiler olarak ele almaktadır. Erbil'e (2019) göre göçmenler en az iki ülkenin hukuki ilgi alanı kapsamındadırlar. Göçmenlerin ayrıldıkları ülke bırakılan ülke, nihai varış noktaları ise yerleşilen ülkedir. Göç hareketi göçmenlerin ayrıldıkları ülkeler açısından dışa göç (emigration), yerleştikleri ülke açısından ise içe göç (immigration) olayıdır. Göç, bir başka tarafla transit olarak ta gerçekleşebilir. Bazı durumlarda göçmenlerin hareket ettikleri ülkeden hedef ülkeye varana kadar başka ülkeleri de geçmeleri gerekmektedir. Böyle durumlarda göçmenler yerleşme amacı taşımaksızın rotaları üzerindeki ülkelerde geçici olarak bulundukları zaman diliminde transit göçmen olarak tanımlanırlar.

Türkiye'de devlet yaklaşımı ve hukuki statü olarak göçmen kavramının kabulü ile alakalı durum ise oldukça farklıdır. Türkiye göçmen kavramını

uluslararası evrensel kabul çerçevesinden felsefi olarak oldukça farklı bir perspektiften değerlendirmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de hukuki zeminde göçmen olarak tanımlanmanın en belirgin ön şartı soy birliğidir. Hukuken 5543 sayılı iskan kanunu göçmen kavramını; ‘‘Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlardır’’ biçiminde tanımlamaktadır. Telsaç (2022), bu durumda ülkeye kabul edilmiş olan göçmenlerin tamamının birer Türk vatandaşı olarak görüldüğünü ve bu kanundan yararlanma çerçevesinin sadece bu tanım kapsamını içine aldığını söylemiştir. Böylelikle yabancıların bu kanundan yararlanamayacağı sonucu da ortaya çıkmaktadır. Türkiye özelinde göçmen kavramı kendisini vatandaşlık biçiminde ortaya koyan ve sadece bir tanımdan ibaret olmayıp, aynı zamanda bir statü olarak değerlendirilen bir kavramdır (Telsaç, 2022: 4). Türkiye’deki iç hukuk düzenlemeleriyle göçmen tanımının evrensel tanımdan ayrışma biçimi ve istisnaları bu çalışmada ayrıca daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Bu tanımlamalar çerçevesinde değerlendirildiğinde genel olarak kabul edilmiş olan göçmen kavramı temelde bireylerin kişisel irade ve özgür tercihleri çerçevesinde, herhangi bir zorlayıcı sebebin tetiklemediği, isteyerek alınan göç kararını uygulayan kişileri kapsamaktadır. Burada ayırt edici ve belirleyici olan temel unsur kişilerin kendi rızaları ile yer değiştirmiş olmalarıdır. Göçmenler daha olumlu hayat şartlarını elde etme amacı ile kişisel rızaları ve kararları neticesinde ulusal sınırlarını aşarak başka bir ülkeye göç hareketini gerçekleştiren kişiler olarak görülmektedir. Bu tarafıyla göçmen kavramı, sığınmacı ve mülteci kavramları ile karşılaştırıldığında onlardan birçok yönüyle ayrılmaktadır.

1.2.2. Mülteci

Mülteci kavramı, daha önce değinildiği üzere genel olarak göçmen kavramı ile karıştırılmaktadır. Oysa mülteci kavramı göçmen kavramından farklı bir kavramdır. Mülteci kavramı ilk defa I. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkmıştır. Bugünkü Birleşmiş Milletler (BM) o dönemdeki ismiyle Milletler Cemiyeti (League of Nations-LoN) 1921 yılında ilk defa uluslararası hukuk literatüründe mülteci

terimini kullanmıştır. Sonrasında ise mülteci kavramı ile alakalı en önemli ve kapsamlı tanımlama 1951 Cenevre Sözleşmesi ile yapılmıştır (BMMYK, 2022).

İmzalanma tarihi 28 Temmuz 1951 olan ve tam adı ‘‘Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme’’ olan Cenevre Sözleşmesi’nin birinci maddesinde mülteci; ‘‘1951 öncesi Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ve din, ırk, bir toplumsal grup mensubiyeti veya siyasi yaklaşımlarından dolayı haklı sebeplerle zulme uğrama korkusu yaşadığı için vatandaşı olduğu ülkeden ayrılmış ve söz konusu ülkenin koruması kapsamında olmayan ya da söz konusu korkuları sebebiyle olmak istemeyen şahıs’’ olarak tanımlanmaktadır.

Görüldüğü üzere mülteci tanımı, 1 Ocak 1951 öncesi olaylar özelinde ve Avrupa ülkelerini kapsayacak şekilde sınırlandırılmıştır. Bu kısıt 1967 yılında imzalanan bir protokol ile kaldırılmış ve zaman kısıtlaması olmaksızın bu tanıma uyan herkes mülteci olarak tanımlanmış ve o statüde değerlendirilmiştir.

Cenevre Sözleşmesi (1951) ve bu sözleşmeyi tamamlayan 1967 Protokolü, mültecileri korumaya yardımcı olmaktadır. Bu belgeler, mültecilerin korunmasının temelini oluşturan ve BMMYK’nin çalışmalarına dayanak teşkil eden ana hukuki belgelerdir. 1951 Sözleşmesi, mültecinin uluslararası düzeyde kabul görmüş tanımını sunmakta ve ‘‘bir mültecinin alması gereken yasal koruma, haklar ve yardımları açıklamaktadır’’ ifadeleriyle bir taraftan mültecileri tanımlarken bir diğer taraftan mültecilerin içinde bulundukları zorlukları ve riskleri gündeme getirmektedir. 1951 Sözleşmesi’nin temel ilkesi geri gönderme yasağıdır. Bu ilke, bir mültecinin hayatı veya özgürlüğü ciddi tehdit altındaysa, geri gönderilmemesi gerektiğini öne sürmektedir. Sözleşme, mültecilerin asgari düzeydeki temel haklarını ve standartlarını da belirlemektedir. Bu haklar arasında barınma, çalışma ve eğitim hakları da yer almakta olup, mültecilerin yerinden edilmiş durumdayken de onurlu ve bağımsız bir yaşam sürdürebilmelerini amaçlamaktadır. Ayrıca, bir mültecinin ev sahibi ülkeye karşı yükümlülükleri tanımlanmakta ve savaş suçluları gibi bazı kişilerin mülteci statüsüne hak kazanamayacakları da belirtilmektedir. Buna ek olarak, sözleşme ve protokole taraf olan devletlerin hukuki yükümlülükleri de ayrıntılı biçimde açıklanmaktadır. Dünya genelinde ortak kabul gören bu sözleşme

ve tamamlayıcı protokolü uluslararası kuruluşlar başta olmak üzere birçok devletin de mülteci tanımını oluşturmaya hukuki bir dayanak oluşturmuştur (BMMYK, 2010: 14-47).

Dünyadaki mülteci çalışmalarını en üst düzeyde yürüten ve BMMYK'nin bağlı olduğu BM, mülteci olarak tanımlanan kişilerin vatandaşı oldukları kendi ülkelerinden ayrılmak zorunda bırakılan, farklı ülkelerde güvenlik arayışında olan ve kimlikleri, inançları sebebiyle zorbalığa uğrayan ve çatışma, şiddet veya yüksek düzeyli kamu düzeni bozuklukları sebebiyle zulüm altında kalacakları endişelerinden dolayı kendi ülkelerine geri dönemeyen kişiler olarak tanımlamaktadır (BM, 2019).

BMMYK resmi internet sitesinde mülteciler ile alakalı, “birçoğu sırtlarındaki kıyafetlerinden başka hiçbir şeyi olmadan kaçmak zorunda kalmış, evlerini, eşyalarını, işlerini ve sevdiklerini geride bırakmışlardır” biçiminde bir tespit yapmaktadır. Ayrıca BMMYK tarafından bu kişiler için, “insan hakları ihlallerine uğramış, kaçış sırasında yaralanmış ya da aile üyelerinin ve arkadaşlarının öldürülmesine veya saldırıya uğramasına tanıklık etmiş olabilirler” ifadeleri kullanılmıştır. BMMYK mülteciler raporunda (2024) mültecilerin uluslararası hukuk tarafından tanımlandığını ve korunduğunu özellikle belirterek, mültecilerin zulüm, silahlı çatışmalar, saldırı veya toplumsal huzurun ciddi ölçüde bozulması sonucunu doğuran diğer durumlar neticesinde, orijin ülkelerinin sınırları dışına göç etmiş olan ve bu sebeplerle ‘uluslararası koruma’ talebinde bulunan kişiler oldukları, içinde bulundukları şartların genel olarak çok riskli ve dayanılmaz bir hal aldığı ve bu yüzden mesafe olarak yakın olan ülkeler öncelikli olmak üzere güvenlik ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri herhangi bir ülke bulma amacıyla kendi ülkelerinin sınırlarının dışına çıktıkları teşhis edilmektedir. Bu kişiler, yaşadıkları tüm bu trajedilerin ve zorlukların sonunda BMMYK ve ilgili diğer kuruluşların da destekleri ile birlikte uluslararası ‘mülteci’ statüsünü elde ederler (BMMYK, 2024).

Mültecilerin BM tarafından bu denli detaylı şekilde tanımlanmalarının sebebi, ülkelerine geri dönme durumunda kalmalarının onlar açısından çok yüksek düzeyli bir güvenlik riski barındırmasıdır. Zira bu insanlar, sığınma başvurularının kabul edilmemesi durumunda, çok büyük olasılıkla ölümcül neticelerle yüzleşmek

durumunda olacak insanlardır. BM mülteci kavramına ve mülteciler meselesine oldukça ilgilidir ve bu konuda ciddi politikalar üreten uluslararası kuruluşlardandır (BMMYK, 2024).

Bir diğer uluslararası kuruluş olan IOM Göç Terimleri Sözlüğünde (2009) mülteciyi; din, ırk, tabiiyet, siyasi yaklaşımlar ve belirli bir sosyal grup mensubiyeti gibi sebeplerle haklı bir zulüm korkusu sonucunda vatandaşı bulunduğu ülkenin dışında yaşamakta olan ve söz konusu korku ile ilintili olarak, vatandaş olduğu ülkenin koruma şemsiyesi altında bulunmak istemeyen kişi olarak tanımlamaktadır. IOM, 1951 Sözleşmesinin 1967 Protokolü ile genişletildiğini ve mültecilik kavramının şiddet, dışarıdan saldırılar, iç çatışmalar, ağır insan hakkı ihlalleri veya kamu düzeninin yüksek düzeyde bozulmasına sebep olan diğer durumlardan dolayı güvenlikleri, özgürlükleri veya hayatları tehlike altında bulunduğundan ülkesinden ayrılmak zorunda kalan kişileri de kapsadığını belirtmiştir (IOM, 2009: 65).

IOM'nin (2009) mülteci tanımı incelendiğinde onun da BM'ye benzer şekilde 1951 sözleşmesini dayanak aldığı görülmektedir. Dolayısıyla Cenevre Sözleşmesi bu bağlamda evrensel bir dayanağa dönüşmüştür. Zira uluslararası kuruluşların yanı sıra birçok devletler de bu sözleşmeye taraf olarak buradaki mülteci tanımını ortak bir şekilde tanımışlardır.

Türkiye ise 5 Eylül 1961 tarihli Resmi Gazete'de mutabakat maddelerini yayımlayarak Cenevre Sözleşmesine taraf olan ülkelerden olmuştur (Resmi Gazete, 1961: 5028).¹ Yayımlanan mutabakatın "Genel Hükümler" başlığının 1. Maddesinde mülteci; "1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hâdiseler neticesinde ve ırkı, dinî, tabiiyeti, muayyen bir içtimai gruba mensubiyeti veya siyasi kanaatleri yüzünden

¹ Birleşmiş Milletler antlaşması ve 10 Aralık 1948'de Genel Kurulca kabul olunan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin insanları ana hürriyetlerden ve insan haklarından, fark gözetmeksizin faydalanmaları esasını teyit ettiğini nazarı itibara alan, Birleşmiş Milletlerin birçok defalarca mültecilere karşı derin alâkasını izhar ve mültecilerin ana hürriyetleri ile insan haklarını mümkün olduğu kadar şümül bir şekilde kullanmalarını temine gayret ettiğini nazarı itibara alan, mültecilerin hukuki durumuna dair evvelce imzalanmış milletlerarası anlaşmaların tekrar tetkik ve tedvini ile bu anlaşmaların tatbik sahasını ve mülteciler için sağladığı himayeyi yeni bir anlaşma vesilesiyle genişletmenin arzuya ayan olduğunu nazarı itibara alan, iltica hakkını tanımanın bazı memleketler için son derece ağır külfet tevhit edebileceğini ve milletlerarası şümül ve mahiyeti Birleşmiş Milletlerce kabul edilmiş bulunan meselelerin, bu takdirde milletlerarası iş birliği olmaksızın memnuniyete şayan bir surette halledilemeyeceğini nazarı itibara alan, bütün devletlerin, mülteci meselesinin içtimai ve insani mahiyetini kabul ederek, bu meselenin devletlerarasında bir gerginlik sebebi halini alması için imkânları nispetinde ellerinden geleni yapmalarını temenni eden, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserinin mültecilerin himayesini temin eden milletlerarası sözleşmelerin tatbikatına nezaret eylemekle vazifeli olduğunu nazarı itibara alan, ve bu meseleyi hal için alınan tedbirlerin birbiri ile faydalı bir şekilde telifi hususunun devletler ile Yüksek Komiser arasındaki iş birliğine bağlı olduğunu kabul eden, Yüksek Akid Taraflar aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır.

takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu memleket dışında bulunan ve iş bu memleketin himayesinden istifade edemeyen veya mezkûr korkuya binaen istifade etmek istemeyen yahut tâbiyeti yoksa ve bahis konusu hâdiseler neticesinde evvelce mûtaden ikamet ettiği memleket dışında bulunuyorsa, oraya dönemeyen veya mezkûr korkuya binaen dönmek istemeyen şahıs” biçiminde tanımlanmaktadır.

Türkiye’de mülteciliğin tanımı, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü temel alınarak yapılmış ve sonrasında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile iç hukuka uyarlanmıştır. İlgili kanunun 61. maddesi; “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir” biçiminde düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere Türkiye Cenevre Sözleşmesinin kapsamını genişleten ve 1967 yılında imzalanan ilgili protokolü 1968 yılında imzalamış olmasına rağmen protokol imzalanırken koyduğu coğrafi çekince nedeni ile Türkiye’de halen yalnızca Avrupa kaynaklı gelen kişiler mülteci statüsü alabilmektedir. Bu durum Türkiye’deki mültecilik uygulamaları ve sistemi açısından uluslararası koruma arayışında olan insanlar özelinde çeşitli hukuki çalışmaların ve düzenlemelerin yapılması gerektiği sonucunu doğurmuştur. Günümüzde Türkiye’de Avrupa dışından gelen kişiler sığınmacı, geçici koruma kapsamındaki kişiler ve şartlı mülteciler olarak kabul edilmektedirler.

Tüm bu tanımlamalar incelendiğinde dünyada genel kabul görmüş ortak bir mülteci kavramının olduğu söylenebilir. Genel kabul olarak mülteci kavramı, çeşitli sebeplerden dolayı güvenlik kaygıları yaşamaları cihetiyle ülkelerinden ayrılan ve gittikleri ülkelerde güvende olma amacını taşıyan kişileri tanımlamaktadır. Bu özelliğiyle göçmen kavramından farklı olarak uluslararası ortak bir tanıma sahiptir.

Ayrıca Ergüven ve Özturanlı (2013) mültecilik kavramı ile alakalı ortaya çıkmış olan tüm tanımlamalarda ortak olarak mültecilerin en belirgin özelliğinin bir zor durumdan uzaklaşma çabası olduğunu, çoğu zaman gittikleri yerin onlara uygun olmadığını, kaçışın nedenlerinin özgürlük ya da güvenlik ihtiyacını karşılama ümidi olduğunu, kaçma gerekçelerinin ise baskı, özgürlüğe ya da vücut bütünlüğüne yönelen bir tehdit, yargılamadan, yoksun bırakılmak, ezici sefalet, savaş ya da iç karışık, açlık, susuzluk ya da doğal felaketlerden kaçma gibi birbirinden farklı gerekçeler olduğunu ortaya koymuşlardır (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1012).

Mülteci kavramının uluslararası kuruluşlar düzeyinde detaylı bir şekilde ele alınmış olması, ülkelerin birçoğunun mülteciler meselesine yüksek düzeyde önem atfetmeleri ve bu konu özelinde literatürde oldukça fazla sayıda çalışmaların var olması dünyada mülteci olgusunun önemini vurgulayan faktörlerdir. Mülteci statüsünde olan bir birey öncelikle mülteci olarak kabul edildiği ülkede sığınmacı olmuştur. Sığınmacı iken yaptığı başvurusu kabul edilen kişiler mülteci olarak tanımlanabilmektedir.

1.2.3. Sığınmacı

Sığınmacı kavramı mülteci kavramı ile birçok noktada benzeşse de iki kavramı birbirinden ayıran temel bir özellik bulunmaktadır. Bu özellik en genel haliyle her sığınmacının bir mülteci aday olması fakat mülteci olabilmesi için göç ettiği ülkedeki iltica başvurusu kabul edilene kadar mülteci olarak değerlendirilmemesidir. Sığınmacı kavramı da mülteci kavramı gibi dünyada birçok yönüyle ortak bir şekilde kabul görmüş, uluslararası literatürde de birçok farklı kaynaktan açıklanmış ve genel hatlarıyla ortak özellikler çerçevesinde tanımlanan bir kavramdır. Uluslararası kuruluşların başında gelen BM ve IOM gibi organizasyonlar tarafından sığınmacı kavramı oldukça açıklayıcı bir şekilde tanımlanmaktadır.

BMMYK'ye (2019) göre sığınmacı uluslararası koruma talebinde bulunmuş ve mülteci statüsü başvurusu henüz sonuçlandırılmamış bireydir. Bu kişiler, mülteci statüsü kazanana dek geçici koruma altındadırlar ve geri gönderme yasağı (non-refoulement) ilkesi kapsamında sınır dışı edilemezler. Sığınmacılar, mülteci statüsü

verilmeden önce, ilgili ülkenin iç hukuk düzeni ve uluslararası yükümlülükleri çerçevesinde barınma, sağlık, eğitim ve temel insani hizmetlere erişme hakkına sahiptirler. Sığındıkları ülke tarafından uluslararası sözleşmelerle tanımlanmış olan mültecilik kriterlerine sahip olup olmadıklarının tespit edilme süreci bitip, statüleri belirleninceye kadar söz konusu kişiler sığınmacı olarak kabul edilirler.

BMMYK, sığınmacı ile mülteci arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır; “sığınmacı, uluslararası koruma arayışında olan kişidir. Bu kişinin mülteci statüsü ya da tamamlayıcı koruma statüsü için yaptığı başvuru henüz işleme alınmamış olabilir ya da kişi henüz resmi olarak sığınma başvurusunda bulunmamış olmakla birlikte, bunu yapma niyetinde olabilir. Bir kişi güvenlik arayışıyla uluslararası bir sınırı geçtiğinde, genellikle hukuken mülteci olarak tanınmak üzere başvuruda bulunmalıdır. Bu kişiler iltica talebinde bulunduklarında ve başvurularının sonucunu bekledikleri sürece “sığınmacı” olarak adlandırılırlar ve korunmaları gerekir. Haziran 2024 sonu itibarıyla, dünya genelinde yaklaşık 8 milyon kişi birer sığınmacı olarak iltica başvurusunun sonucunu beklemektedir. Her sığınmacı mülteci olarak kabul edilmeyebilir, ancak mülteci statüsü elde eden her birey uluslararası bir sınırı geçtiği an itibarıyla mültecilik başvurusu kabul edilinceye dek mutlaka sığınmacı olmuştur (BMMYK, 2024).

IOM ise Göç Terimleri Sözlüğünde (2009) sığınmacıyı tıpkı mülteci kavramında olduğu gibi mezalime uğramamak veya ölümcül zararlardan korunmak amacıyla, vatandaşı olduğu ülkesinin dışında başka bir ülkede güvenlik bulma çabasında olan ve mülteciden farklı olarak gittiği ülkedeki ulusal veya uluslararası uygulamalar çerçevesinde mültecilik statüsü kazanmak için yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi olarak tanımlamaktadır. Sonucun olumsuz bir şekilde çıkması halinde sığınmacılar sığındıkları ülkeyi terk etmek zorunda kalırlar ve eğer kendilerine insani veya başka bir gerekçeye dayanılarak ülkede kalmaya devam edebilme imkânı ve izni verilmemişse, bu kişiler diğer yasa dışı yabancılar gibi sınır dışı edilebilirler (IOM, 2009: 74).

Görüldüğü üzere dünyada sığınmacı kavramı genel felsefesi bakımından ortak tanımlamalarla kabul edilmiş bir kavramdır. Göçmen, mülteci ve sığınmacı

kavramları kamuoyunda genel olarak birbirlerinin eş anlamlısı olarak algılansa da aslında birçok tarafıyla birbirlerinden ayrılan kavramlardır. Özellikle göçmen ve mülteci kavramları birbirleri ile tamamen aynı kavramlarmış gibi algılanmaktadır. Oysa göçmen kavramı ile mülteci kavramı arasında çok önemli farklar vardır.

BMMYK (2019) tarafından bu farklılıklar şöyle açıklanmaktadır; mülteci, çatışma ya da zulüm nedeniyle kaçmak zorunda kalan ve güvenlik arayışıyla uluslararası bir sınırı geçen kişidir. Bu kişi, hayatını veya özgürlüklerini riske atmadan kendi ülkesine geri dönemez. Mülteci, belirli haklar ve korumalar sağlayan, hukuki bir terimdir. Göçmen teriminin ise uluslararası hukukta tanımlanmış bir karşılığı yoktur. Bununla birlikte, genellikle, yeni bir yaşam kurmak amacıyla kendi isteğiyle ülkesinden ayrılan kişiyi tanımlamak için kullanılır. Bir göçmen, hayatını ya da özgürlüklerini tehlikeye atmadan ülkesine dönebilir. Bu hareket, genel olarak gönüllü kabul edilir. Dolayısıyla sığınmacılar ya da mülteciler için “göçmen” ifadesinin kullanılması, aynı şekilde göçmenler için mülteci veya sığınmacı ifadelerinin kullanılması uygun değildir (BMMYK, 2019). Aynı şekilde sığınmacı da mülteci kavramından yukarıda açıklandığı biçimiyle ayrılmaktadır. Söz konusu ayrışmalar yalnızca statülerin tanımlanması çerçevesinde farklılıklar getirmemektedir. Bu kavramların tanımsal olarak ayrışmalarının yanında, hukuki statü bağlamında ayrıştıkları da göz ardı edilmemelidir. Zira devletler bu ayrışma çerçevesinde uluslararası göç hareketini gerçekleştiren kişi veya gruplara tanıdıkları hak ve ödevleri hukuki statüleri çerçevesinde belirlemektedirler. Bu bağlamda uluslararası göç neticesinde varış ülkesinde karşılaşacakları uygulamaların göçü gerçekleştirenler tarafından biliniyor olması önemli bir konudur (BMMYK, 2019).

1.2.4. Türkiye’de Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı Kavramları

Türkiye’de göçmen kavramı uluslararası kabul görmüş göçmen kavramından ayrılmaktadır. Bu ayrışmanın sebebi Türkiye Cumhuriyeti’nin Osmanlı İmparatorluğu gibi dünyada çok geniş bir coğrafyaya hükmetmiş bir devletin bakiyesi niteliğini taşıyor olmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti yönetim biçimi, ulusal sınırları ve nüfusu açısından Osmanlı İmparatorluğu’ndan farklı bir devlet olarak var olsa da kültürel ve tarihsel bağları bakımından tarihsel bir miras

taşımaktadır. Bu bakımdan dünyada birçok coğrafyada soy bağlarının Türkiye'ye ait olduğunu bilen ancak 20. Yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı neticesinde dönemin zorunlu şartlarının getirdiği farklı devletler çatısı altında yaşamak durumunda olma sonucu ile hayatlarını devam ettiren insanlar bulunmaktadır. Türk kimliklerini geleneklerinde yaşamaya devam eden insanlar ve bu durumda olan insanların varlığını asla göz ardı etmeyen Türkiye Cumhuriyeti Devleti karşılıklı olarak tarihsel ve kültürel bağlarının devamının sağlanması iradesini ortaya koymaktadırlar. Bu yaklaşım çerçevesinde Türkiye iç hukuk düzenlemeleri ile soy bağına sahip olan insanların ülkeye girişi durumunda göçmen olarak kabul edilmelerini ve göçmen kavramının da soy bağı temelinde değerlendirilmesi noktasında iradesini ortaya koymaktadır. Bu nedenlerle Türk Hukuku'ndaki göçmen kavramı ile uluslararası örgütlerin göçmen tanımlamaları birbirleriyle uyum sağlamamaktadır.

Türkiye'de yalnızca Türk soyundan gelen kişilere göçmenlik statüsü tanınmıştır. Göçmen statüsü 5543 sayılı İskan Kanunu'nun 3. Maddesinde tanımlanmış olup bu tanım çerçevesinde 'Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır'. Yine 5543 sayılı İskan Kanunu'nda göçmenler serbest göçmen, iskanlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen olarak dört ayrı şekilde sınıflandırılmış ve tanımlanmıştır. Serbest göçmen soy ve kültür bakımından Türklüğe bağlı olup, daimi ikamet amacıyla bireysel olarak veya toplu bir şekilde Türkiye'ye gelip, devlet eliyle iskân edilmelerini istememek şartıyla ülkeye kabul edilenlerdir'' şeklinde tanımlanırken, iskânlı göçmen kavramı "soy ve kültür bakımından Türklüğe bağlı olan, özel düzenlenmiş kanunlarla yurt dışından yurda getirilen ve söz konusu Kanun düzenlemelerine göre gayrimenkul verilerek iskânları sağlananlar" biçiminde tanımlanmaktadır. Kanun diğer taraftan münferit göçmeni, "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yurdumuza yerleşmek amacıyla bir aile olarak gelenler"² olarak tanımlarken, toplu göçmeni ise "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, iki

² Bulgaristan 1989 yılının Mayıs ayı itibarıyla Türkleri gruplar halinde sınır dışı etmiştir. Bu süreçte sınır dışı edilen her aileden bir kişi Bulgaristan tarafında rehin tutulmuştur. Bu uygulamanın amacı ise sınır dışı edilen Türklerin kamuoyu önünde Bulgaristan aleyhine konuşmalarını engellemektir (Gündüz, 2013:4). Bu olay neticesinde Bulgaristan'da yaşayan Türkler zorunlu bir göç kapsamında Türkiye'ye yerleşmişler ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından göçmen olarak tanınmışlardır. Bu durum zorunlu olarak göç etmeleri ve göçmen olarak tanımlanmaları bağlamında göçmen tanımının istisnai bir vakası olarak değerlendirilmektedir.

ülke arasında yapılan karşılıklı anlaşma neticesinde yurda yerleşmek amacıyla toplu olarak gelen aileler'' olarak tanımlamaktadır (İskan Kanunu, 2006).

Görüldüğü üzere göçmen kavramı Türk hukuk sisteminde mutlak olarak Türk soyundan olmak ve Türk kültürüne bağlı olmak ön şartı üzerinden değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme çerçevesinde göçmen olarak tanımlanan kişiler göçün de belirli halleri kapsamında hareket edenler olarak sınırlandırılmaktadır.

Diğer taraftan Türkiye’de göçmen kavramı düzenli göç hareketinin bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. Mülteci ve sığınmacılar ise bu değerlendirmenin dışında tutulurlar. Onlar düzensiz göç hareketinin birer parçası olarak değerlendirilirler. Türkiye hukuksal statü anlamında sığınmacılar için uluslararası koruma statüsü ve geçici koruma statüsü olmak üzere iki farklı koruma kapsamı uygulamaktadır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çerçevesinde uygulanan uluslararası koruma sistemi uluslararası koruma ve geçici koruma kavramları üzerine bina edilmiştir. Buna göre Türkiye’den bireysel olarak koruma talep edenler uluslararası koruma çerçevesinde, kitlesel olarak koruma talebinde bulunanlar ise acil durumlarda uygulanan geçici koruma statüsünde değerlendirilirler (Sağıroğlu, vd., 2021:95).

Uluslararası koruma bireylerin vatandaşı oldukları ülkeye geri dönmeleri halinde özgürlüklerinin kısıtlanması, hayatları veya güvenliklerinin tehdit altında olması ön şartları kapsamında, başka bir devlete yaptıkları koruma başvurusunun sonucunda başvurusunun kabul edilmesi halinde elde ettikleri statüdür. Bu koruma türü iç savaş, dış savaş, zulüm, zorbalık, organize şiddet ve yüksek düzeyli kamu düzeni bozukluğu kaynaklı ciddi güvenlik tehditleri nedeniyle sağlanır. Türkiye’de bu kavram, üç farklı statüde düzenlenmiştir. Bu statüler mülteci, şartlı mülteci ve ikincil (tamamlayıcı) koruma statüleridir (Telsaç, 2022: 3).

Türkiye’deki uluslararası koruma kavramının içerisinde barındırdığı ilk statü olan mülteci statüsü Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda (YUKK) daha önce açıkladığımız uluslararası kabul görmüş şekli ile düzenlenmiştir. Türkiye 1951

Cenevre Sözleşmesi'ne ve bu sözleşmeyi tamamlayıcı nitelik taşıyan 1967 Protokolüne taraf bir ülke olarak mülteci statüsünü YUKK 61. Maddesinde uluslararası kabulüne uygun ve onu tam anlamıyla tekrar eden bir şekilde düzenlemiştir. Bu düzenleme ile Türkiye Avrupa yalnızca Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar neticesinde oluşan sığınmacı taleplerine mültecilik statüsü verebilmektedir. Avrupa ülkeleri dışındaki coğrafyalarda meydana gelen olaylar sonucu oluşan uluslararası göç kaynaklı ülkeye giriş yapan sığınmacılara ise 62. ve 63. Maddelerdeki düzenlemeler çerçevesinde bir statü tanınmaktadır (YUKK, 2013).

İkinci statü olan şartlı mülteci statüsü ise YUKK'un 62. Maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddedeki şartlı mülteci tanımı genel manada 61. Maddede tanımlanan mülteci statüsüyle örtüşmektedir. Mülteci tanımı ile şartlı mülteci tanımı arasındaki tek fark mülteci olarak tanımlanan kişilerin 1951 sözleşmesi kapsamına uygun olarak ülkeye yalnızca Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar sonucunda giren kişiler olmaları, şartlı mülteci olarak tanımlanan kişilerin ise Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sonucunda ülkeye giriş yapan kişiler olmalarıdır. Bu düzenleme ile Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf bir ülke olarak sözleşmede yer almayan bir uluslararası koruma statüsü tesis etmiştir (YUKK, 2013).

Türkiye'deki uluslararası koruma kavramının son bileşeni ise ikincil (tamamlayıcı) koruma statüsüdür. YUKK'un 63. Maddesi ile düzenlenen ikincil koruma statüsü ile 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer almayan bir uluslararası koruma statüsü daha ihdas edilmiştir. Dost'a (2014) göre ikincil koruma statüsü ile mülteci veya şartlı mülteci şeklinde değerlendirilmeyen ancak menşei ülkesi veya ikamet ülkesine geri döndüğü takdirde can güvenliği riskine varan olumsuzluklarla karşılaşma ihtimalleri olan kişilere uluslararası koruma imkanı sağlanmıştır (YUKK, 2013).

YUKK'un 63. Maddesi; 'mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,

b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,

c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir' şeklindedir (YUKK, 2013).

Görüldüğü üzere ikincil koruma statüsü için iki ön şart bulunmaktadır. Bunlardan birincisi mülteci veya şartlı mülteci sınıflarında değerlendirilmemek, ikincisi ise menşe veya ikamet ülkesine geri gönderildiğinde kanunda açıklanan üç sonuçla karşı karşıya gelecek olmaktır.

Bireysel başvurular bağlamında Türkiye'nin uluslararası koruma kapsamına dâhil olarak açıklanan mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma kavramlarının yanında kitlesel sığınmacı hareketleri ve sığınma talepleri durumlarında uygulanması açısından yapılan düzenlemeler de YUKK içerisinde bulunmaktadır.

Türkiye'ye kitlesel olarak giriş yapan ve sığınma talebinde bulunan sığınmacılar geçici koruma statüsü kapsamında değerlendirilirler. Geçici koruma statüsü YUKK'un 91. Maddesinde; 'ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir' biçiminde tanımlanmıştır. Kanun 'bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir' şeklinde düzenlenmiştir (YUKK, 2013).

Geçici Koruma Yönetmeliği Türkiye’de 13.10.2014 tarihinde çıkarılmış ve ardından 24 Aralık 2019 tarihli 1851 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile Cumhurbaşkanlığı Yönetmeliğine dönüştürülmüştür. Geçici koruma statüsü diğer uluslararası koruma statüleri gibi geçici bir statüdür. Bu anlamda değerlendirildiğinde Türkiye’de geçici koruma statüsü çerçevesinde başvuru yapabilecek kişiler yalnızca 2011 yılında Suriye’de başlayan olaylar neticesinde Suriye’den Türkiye’ye göç eden Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarıdır (Sağıroğlu, vd., 2021: 97).

Bu düzenleme 1951 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinden değerlendirildiğinde Sözleşme’nin sınırlarını çizdiği koruma olgusuna uygun görünmemektedir. Ancak kitlesel ve ani göç hareketlerinde devletlerin kısa sürede sığınma talebinde bulunan sığınmacılarla alakalı hangi şartları taşıdıklarına dair tespit yapma imkanı da bulunmamaktadır (Dost, 2014: 52). Bu itibarla devletler ulusal faydalarını da gözeterek kitlesel göç hareketleri neticesinde ivedi düzenlemelere gitmektedirler. Bir başka tarafı ile değerlendirildiğinde ise geçici koruma statüsü Sözleşme’nin sığınmacılar ile alakalı geri gönderilmeme ilkesine yaklaşımsal olarak bağlılığın bir göstergesi olarak ta değerlendirilebilir.

YUKK’un 64. maddesinde uluslararası koruma haricinde tutulacak kişilerin de tanımını yapmıştır. Bu tanıma göre uluslararası korumanın haricinde tutulacak kişiler BMMYK haricinde bir başka BM organı veya teşkilatından hali hazırda koruma alıyor veya yardım görüyorsa, ikamet ettiği ülkenin yetkili makamlarınca o ülke vatandaşlarının sahip oldukları hak ve sorumluluklara sahipse ve sözleşmenin 1. maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiiller sebebiyle suçlu olduğuna dair ciddi kanaat veya kanıtlar varsa uluslararası korumadan hariçte tutulur (YUKK 64). İlgili maddede BMMYK dışında BM’nin herhangi bir organından yardım gören bir kişi hakkındaki koruma veya yardım herhangi bir nedenle sona erdiği zaman, bu kişilerin konumları Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda alınan kararlara istinaden kesin bir çözüme kavuşturulmadığı takdirde, Kanunun sağladığı korumadan yararlanabileceği belirtilmiştir (YUKK, 2013).

Ek olarak kanunda kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğuna dair ciddi emareler bulunan yabancılar ile daha önce Türkiye kanunlarına göre sonucunda hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve bu suçun cezasını çekmemek maksadıyla menşei ülkesinden ayrılan yabancı kişilerin ikincil koruma kapsamında değerlendirilmeyeceği de belirtilmektedir. Söz konusu tüm uygulamalar yalnızca sığınma talebinde bulunan kişiler için geçerlidir ve sığınma talebinde bulunan kişilerin uluslararası koruma kapsamında değerlendirilmemesi ve kapsam dışında bırakılma sebeplerinden herhangi bir tanesinin aile üyelerinde bulunmaması ön koşulu ile sığınma talebinde bulunan kişilerin aile üyelerinin de uluslararası koruma kapsamı dışında tutulmalarını gerektirmez (YUKK, 2013).

Sonuç olarak Türkiye'nin, sadece Avrupa'dan gelen zulüm mağdurlarını mülteci olarak tanıdığı, diğer bölgelerden gelenlere “şartlı mülteci” veya “ikincil koruma” gibi statüler verdiği, Suriyeliler gibi kitlesel akınla gelenleri ise “geçici koruma” altına aldığı anlaşılmaktadır. Türkiye’de sığınmacı kavramı hukuki tanımlamalarda direkt olarak geçmese de kavramın çerçevesi uluslararası koruma ve geçici koruma statüleri ile belirlenmiştir. Özellikle 2011 yılında başlayan ve Suriye’den Türkiye’ye gerçekleşen göç neticesinde Türkiye önemli miktarda sığınmacıya ev sahipliği yapan bir ülke pozisyonundadır. Bu durum Türkiye’nin ekonomik, sosyal, demografik ve siyasal durumu başta olmak üzere birçok parametresini de şüphesiz etkilemektedir. Ayrıca söz konusu etki bir taraftan da göç edenlerin göç etme biçimleri ile ilintili olarak şekillenmektedir.

1.3.GÖÇ ÇEŞİTLERİ

Çalışmanın kavramsal çerçevesinin ilk maddesi olarak açıklanan göç, dünyadaki her devlet için oldukça önemli bir kavramdır. Göç kavramı devletler açısından önemli olduğu kadar o devletlerde yaşayan insanlar açısından da önemlidir. Göçün çeşitleri ve bu çeşitlere bağlı olarak ortaya çıkan etkileri vardır. Bu nedenle göç çeşitlerinin iyi anlaşılması ve doğuracakları etkilerin öngörülebilir olması önemlidir. Göç, öncesi, sırası ve sonrasında doğru politikalarla yönetilebilirse ortaya çıkması muhtemel negatif etkiler azaltılabilir ve bunun yanında pozitif etkiler de elde edilebilir. Göç kavramı temel olarak ülke sınırları, irade, yoğunluk, süre ve hukuki

statü çerçevesinde olmak üzere beş ana esas üzerinden tanımlanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde göç çeşitleri ele alınacak ve kavramsal olarak açıklanacaktır.

1.3.1. Ülke Sınırları Çerçevesinde Göç

Ülke sınırları çerçevesinde göç iç göç, dış göç ve uluslararası göç olarak üç farklı biçimde açıklanmaktadır. Göç hareketi ülke sınırları içindeki alanlara yapılıyorsa iç göç, ülke dışına yani yabancı ülkelere yapılıyorsa dış göçtür. İç göç ve dış göç kavramları; sebepleri, gelişimi ve sonuçları itibarıyla birbirinden birçok noktada ayrılmaktadır ve göçün açıklanmasında temel ayrımı oluşturmaktadır. İç göç ve dış göçe ek olarak uluslararası göç kavramı da göçün ülke sınırları çerçevesi kapsamında açıklanması gereken bir kavramdır (Sevinç, Davran vd, 2018: 71).

1.3.1.1. İç Göç

İç göç bir ülkenin kendi sınırları içerisinde belirli bir bölgeden bir başka bölgeye gerçekleştirilen göç hareketidir (Sağlam, 2006: 34). Buradaki ülke kavramı ile özellikle 19. yy sonlarında gelişen ve ulus devletlerin yasal altyapısını sağlayan BM çatısı altındaki meşru devletlerin yönetimindeki yerler ya da ülkeler kastedilmektedir. Göç edenler, gelişmişlik seviyesinin nispeten daha az olduğunu düşündükleri bölgelerden, ekonomik, toplumsal, siyasi vb anlamlarda daha iyi şartlara sahip olduğunu düşündükleri bölgelere doğru ülke sınırları içerisinde hareket ederek iç göçü meydana getirirler. Söz konusu yer değiştirmelerin iç göç olarak adlandırılabilmesi için bir seneden fazla süreliğine gerçekleşmiş olması gerekmektedir (Güreşçi, 2016:1059). Ayrıca iç göçün gerçekleşme şekli ve sebepleri de üzerinde durulması gereken bileşenleridir.

Akdoğan'a (2019) göre bir ülkede iç göçün gerçekleşme şeklini belirleyen faktörler o ülkenin büyüklüğü, ekonomisi, endüstrileşme düzeyi ve tarihidir. İç göçler genel olarak kırsal alanlardan kentlere doğru gerçekleşse de, bazı durumlarda kırsal alandan yine kırsal alana veya kentlerden kırsal alanlara ve kentlerden yine kentlere doğru da olabilmektedir. Fakat çok az sayıda istisnalar haricinde iç göçte

dünyanın her yerinde genellikle az gelişmiş bölgelerden çok gelişmiş bölgelere doğru olmaktadır (Akdoğan, 2019: 22).

Dönmez Kara (2015) ise iç göçün sebepleri arasında çekici ve itici birçok faktör yer aldığını söylemiştir. Dönmez Kara'ya (2015) göre yetersiz tarım toprakları, eğitim kalitesi açısından kırsal kesimlerin yetersizliği, istihdam problemi, gelir yetersizliği ve kamu hizmetlerindeki yetersizlik gibi faktörler iç göçün itici faktörleridir. Kentlerde ise üretim faktörlerinin çeşitli olması, daha fazla ve çeşitli istihdam olanakları, gelir düzeyinin daha yüksek olması, eğitim kalitesindeki pozitif farklar, kamu hizmetlerinin daha ulaşılabilir olması ve kentlerde yaşayan akrabaların varlığı da iç göçün çekici faktörlerini oluşturmaktadır. Ayrıca göç hareketlerini etkileyen bir diğer unsur da siyasi etkenler ve ülkenin uyguladığı göç ve nüfus politikalarıdır (Dönmez Kara, 2015: 26).

1.3.1.2. Dış Göç

Göçler ülke içinde gerçekleşebileceği gibi ülkeler arasında da gerçekleşebilmektedir. Bireylerin kendi ülkelerinin dışına doğru başka bir ülkeye göç etme eylemi dış göç olarak tanımlanmaktadır (Yaşar, 2019: 20). Güreşçi ise (2016) dış göçü 'en az iki ülkenin yerleşim birimleri arasında olan göçler olarak ifade edilebilmektedir' şeklinde tanımlamıştır. Genel olarak insanların daha elverişli ve konforlu bir hayat düzenini elde etmek maksadıyla gelişmişlik düzeyi görece daha az olan ülkelere daha gelişmiş ülkelere doğru gerçekleştirdikleri dış göç hareketleri uluslararası göçün dinamiklerini meydana getirmektedir. Dış göçün olumsuz etkileri göç veren ülke açısından meydana gelen negatif bir olgu olmanın yanında aynı yoğunlukta dış göç alan ülkelere de olumsuz etkiler doğurabilmektedir. Göçmenlerin sayısal büyüklükleri ve göç edenlerin gittikleri ülkelerdeki dağılımlarının yanı sıra nitelikleri de önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Güreşçi, 2016: 1059).

Akdoğan (2019) dış göçü iç göç ile karşılaştırmış ve iç göç sonucunda ülke içi nüfus toplamında bir değişiklik olmadığını buna karşılık dış göç hareketlerinde ise gerçekleşen göç miktarı nispetince ülke nüfusunda bir artış veya azalma meydana

geldiğini belirtmektedir. Akdoğan (2019) bunun yanı sıra ülkelerin dış göç vermeleri durumunda nüfustaki azalma ile birlikte süreç doğru yönetilmediğinde nüfus eksilmesinden başka sorunların da görülebileceğini vurgulamaktadır. Dışa göç veren ülkelerin en önemli sorunlarından bir tanesinin beyin göçü olabileceği değerlendirilmektedir.

Aksoy (2012) yüksek nitelikli ve eğitilmiş bireylerin kendileri açısından daha konforlu bir yaşam ve daha iyi şartlarda çalışma imkanı sunan ülkelere doğru gerçekleştirdikleri göçü beyin göçü olarak tanımlamaktadır. Beyin göçünün ülke ekonomisine etkisi negatif bir dışsallık yaratmaktadır. Tüm bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda göçün sorunsuz yönetilmesi noktasında ülkelerin göç meselesini ulusal ve bölgesel olarak sürekli bir şekilde gündemlerinde tutmalarına ve göç politikalarında değişen şartlara uygun şekilde sürekli değişikliklere giderek denge oluşturma çabalarına olan ihtiyacın her geçen gün arttığı anlaşılmaktadır. Ülkeler bu ihtiyaç çerçevesinde denge kurma çalışmalarını devamlı bir şekilde sürdürmektedirler (Aksoy, 2012: 294).

Dış göçün daha iyi yaşam koşulları elde etme beklentisi ile gerçekleşiyor olmasının yanında bazı zorlayıcı sebepler neticesinde meydana geldiği de bilinmektedir. Son yıllardaki zorunlu nedenler sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalanların meydana getirdikleri nüfus hareketlerinin dış göç kavramı yerine, mülteci veya sığınmacı kavramları içerisinde değerlendirilmesi daha doğru olacaktır (Güreşçi, 2016: 1059).

1.3.1.3. Uluslararası Göç

Uluslararası göç eylemi en geniş bakışla ülkeden göç ve ülkeye göç şeklinde gerçekleşmektedir. Ülkeden göç, nihai amaç bakımından bir başka ülkeye yerleşmek için ikamet ülkesinden ayrılmayı, ülkeye göç ise kişilerin vatandaşı olmadıkları bir ülkeye doğru yerleşme maksadıyla gerçekleştirdikleri göç hareketleridir (Tamer, 2020: 2815).

Uluslararası göç kavramı dış göç ile oldukça benzeşmektedir. İkisi de sınır ötesi bir göç hareketini açıklayan kavramlardır. BM'ye (2019) göre sınır ötesi gerçekleşen bir göç hareketinin dış göçten farklı olarak uluslararası bir statü kazanabilmesi için göç eyleminin sonucunda gidilen ülkede bir yıldan daha fazla bir süre bulunulmuş olması gerekmektedir (BM, 2019).

IOM ise uluslararası göçü daimi veya kalıcı yerleşim maksadıyla yapılan ve kişilerin kendi ülkelerinden ayrılarak sınır ötesine yaptıkları bir yer değiştirme eylemi olarak açıklamaktadır (IOM, 2009: 88).

Türkiye'de uluslararası göç kavramının tanımı YUKK'ta yabancıların düzenli göç veya düzensiz göç biçimlerinde yasal yolları veya yasa dışı kullanarak Türkiye'ye gerçekleştirdikleri göç olarak yapılmıştır (YUKK, 2013).

Çağlar (2018) uluslararası göçü bireylerin geçici veya daimi olması fark etmeksizin yerleşme maksadı taşıyarak başka bir ülkeye doğru hareket etmeleri ve sürekli ikamet ettikleri ülkelerden ayrılmaları biçiminde açıklamaktadır. Aktel ve Kaygısız (2018) ise uluslararası göçü; 'kişilerin kendi ülkelerinden veya geçici olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılarak, bir başka ülkeye kalıcı olarak yerleşmek ya da belirli bir süre yaşamak üzere gitmeleri' şeklinde tanımlanmaktadır.

Uluslararası göç kavramı, tanımlardan da anlaşılacağı üzere oldukça geniş bir kavramdır. Bu bağlamda anlaşılması ve incelenmesi açısından birkaç alt başlığa ayrılmaktadır. Gençler (2004) uluslararası göçün öznelerinin altı kategoride toplandığını söylemiştir. Bu kategoriler sürekli yerleşenler, süreli sözleşmeli çalışanlar, süreli çalışan profesyoneller, gizli veya yasal olmayan çalışanlar, sığınmacılar ve mültecilerdir.

1.3.2. İrade Çerçevesinde Göç

Göç, insanların kişisel hür iradeleri ile gönüllü olarak gerçekleştirdikleri bir hareket olabileceği gibi, diğer taraftan iradeleri dışında bir veya birden fazla zorlayıcı unsurun ortaya çıkması ile oluşan gönülsüz bir eylem de olabilmektedir. Göçmen

iradesi çerçevesine göre göç kavramı, göçmenlerin göç eylemini gerçekleştirmelerini sağlayan sebepler ile ilintili olarak farklı sınıflara ayrılmaktadır. Göçmen merkezli bakış açısıyla yapılan bu sınıflandırma gönüllü ve zorunlu göç olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.3.2.1. Gönüllü Göç

Gönüllü göç, daha önce değinildiği üzere bireylerin hür iradeleri ile aldıkları göç kararı sonucunda gerçekleştirilmektedir. Gönüllü göçü tetikleyen pek çok faktör bulunmaktadır. Gönüllü göç, ticaret amacıyla, çalışmak için, sistematik kolonizasyon sonucu veya göç rekabeti sonucu meydana gelebilir (Yaldız, 2014:384). Bunlardan en yaygın olanı aile, etnisite, kültürel yakınlık ve diğer sosyal bağlar sonucunda ülkeler arasında kurulan göç ağları ile gerçekleşen göçlerdir. Yakınlık kurulan bireylerin yurtdışına yerleşerek oradaki maddi avantajlardan, eğitim ve sağlık hizmetlerinden, siyasal imkanlardan yararlanmaya başlaması diğer göçmenleri teşvik eden büyük bir motivasyon kaynağı olabilmektedir. Önemli bir diğer gönüllü göç nedeni ise ekonomik temelli işgücü göçleridir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa'ya yönelik kitlesel işgücü göçleri yaşanmıştır. İşgücü göçleri kalıcı olabileceği gibi 'misafir işçilik' statüsü örneğine benzer olarak geçici bir nitelik de taşıyabilmektedir (Nazlıgüneş, 2021:12).

1.3.2.2. Zorunlu Göç

Zorunlu göçler temelde insanların istekleri ve iradeleri dışında gelişen göçlerdir. Şemşit (2018) zorunlu göçü insanların çatışma, zulüm, kıtlık ve sel gibi çevresel nedenlerle kendi ülkelerinden başka ülkelere göç etmeye zorunlu bırakılması şeklinde açıklamıştır. Paydak'a (2012) göre zorunlu göç silahlı çatışma veya şiddet durumundan, doğal veya insan eliyle ortaya çıkan bir felaketten kaçmak üzere bireylerin kendi iradesi dışındaki göç hareketleridir. Nazlıgüneş'e (2021) göre ise geçmişten günümüze zorunlu göçe neden olan en önemli etkenlerden bazıları çevre koşullarındaki olumsuzluklara bağlı olarak kuraklık, doğal afetler, açlık vb. durumlar olmuştur. Bunun yanında siyasal ve sosyal alanda belli gruplara yapılan baskılar da kitlesel şekilde zorunlu göçlere neden olmaya devam etmektedir. Dünya

tarihine bakıldığında savaşların neden olduğu zorunlu göçler ön plana çıkmaktadır. Özellikle Dünya Savaşları, daha önce örneği görülmemiş göç dalgalarına ve buna bağlı trajik göç manzaralarına sebep olmuştur.

Zorunlu göç kavramına bir başka bakış açısı olarak Uysal'ın 2015 yılında Londra'daki Türk'lerin aidiyet ilişkisini inceleyen çalışmasındaki, insanın doğası gereği kendisini doğduğu veya çocukluğunun geçtiği yere ait hissetmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Uysal (2015) sosyal bilimler açısından aidiyet kavramının eş anlamlısı olarak kullanılan kavramlardan birinin de kimlik olduğunu, aidiyet ve kimlik arasında paralellğe dair epey bir literatür oluştuğunu (Armstrong, 1998; Madsen ve van Naerssen, 2003; Mackenzie, 2004; Ehrkamp, 2005; Sporton ve Valentine, 2007; Veronis, 2007) vurgulamaktadır. Söz konusu literatürde, kimlik oluşumunda mekânın önemine atıf yapılmaktadır. Vatandaşlık sözcüğü aidiyet sözcüğünün bir diğer eş anlamlısıdır. Uysal'a (2015) göre aidiyet dendiğinde akla gelen vatandaşlık ve kimlik kavramları yapılan çalışmalarda analitik çerçeve olarak kullanılır. Dolayısıyla herhangi bir sebepten dolayı göç kararı alan insanların göç edecekleri varış noktasının kendilerini ait hissettikleri yer olması dışındaki her durumda bunun gönüllü bir göç olmadığı zorunlu bir göç hareketi olduğu anlaşılmalıdır (Uysal, 2015:64). Her ne kadar tanımlanması açısından gönüllü göç ve zorunlu göç kavramları bu çerçevede pek fazla değerlendirilmemiş olsalar da, bu açıdan da değerlendirilmelerinin gerekliliği göz ardı edilemez bir gerçekliktir.

1.3.3. Yoğunluk Çerçevesinde

Göç yoğunluk bağlamında ele alındığında ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan biri bireysel göç, diğeri ise kitlesel göç hareketleridir. Göç kimi zaman kitlesel, kimi zaman bireysel olarak gerçekleşmektedir. Kitlesel göçler genel olarak zorlayıcı sebepler sonucunda meydana gelirken, bireysel göçler ise daha çok beklentilerin karşılanması amacıyla gerçekleşmektedir.

1.3.3.1. Bireysel Göç

Bireysel göç kavramı toplu göç hareketlerinden farklı olarak daha sınırlı sayıda kişilerin yer değiştirme hareketlerini temsil etmektedir. Derin'e (2020) göre bireysel göç, eylemi gerçekleştiren kişi sayısı kapsamında, bireylerin tek başlarına veya birinci derece yakınları ile birlikte gerçekleştirdikleri yer değiştirme hareketidir.

Bireysel göç hareketi muhteviyatı gereği finansman yöntemleri bakımından da kitlesel göçten ayrılmaktadır. Çağlar (2018) bireysel göçlerin istisnalar dışında bireylerin kendileri tarafından finanse edildiğini belirtmektedir. Ancak istisnai durumlarda bireysel göçler devletler veya örgütlerce finanse edilmiştir. Kişilerin bireysel olarak göç etme kararı almalarına sebep olan birden fazla faktör vardır.

Akdoğan (2019) bireysel göçü daha iyi şartlarda yaşamak isteyenlerin bu arayışları penceresinden bir serbest göç olarak nitelendirmektedir. Bu göçlerin genellikle kişisel arayışlardan kaynaklandığını belirtmekte ve sebeplerini ise macera peşinde koşmak, farklılık aramak, değişik kültürler tanımak, merak duygusu ve bıkınlık hali olarak sıralamaktadır. Akdoğan (2019)'a göre evli insanlar ve yaşlılar genellikle bekar ve genç olan insanlara göre bireysel göç kararını daha zor almaktadırlar. Bu durumun sebepleri yaşlılar açısından doğup büyüdüğü topraklara olan bağlılıkları, evliler açısından ise özellikle çocukları varsa ailelerini bırakmak veya onlarla birlikte göç etmek gibi seçenekleri genellikle tercih etmemeleri olarak açıklanmıştır.

Genç, vd. (2019) yılında yaptıkları çalışmada eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalanma, iş değişikliği veya tayin gibi gelişmeler, ailelerinin yanına yerleşme, emeklilik sürecinde daha kaliteli bir hayat sürdürme, evlilik ve boşanma gibi faktörleri bireysel göçün sebepleri olarak tanımlamaktadırlar. Türleri kapsamında değerlendirildiğinde bireysel göç, dışarıdan yardım almadan gerçekleşen biçimine kendiliğinden gelişen göç, eğitim seviyesi yüksek olan becerikli bireylerin fırsat eşitsizliği ve-veya yetersizliği gibi sebeplerle menşei ülkesinden bir başka ülkeye göç etmesi biçimine ise beyin göçü olarak adlandırılmaktadır. Yine de bireysel göç genel olarak daha önce değinilen durumlardan dolayı ayırım yapılmadan kişilerin

yaşadıkları yerden memnun olmadıkları durumlarda oradan ayrılmaya tasarlayıp devamında bu düşüncelerini yer değiştirme hareketine dönüştürdükleri bir eylem olarak değerlendirilir (Genç vd., 2019: 484).

1.3.3.2. Kitlesele Göç

Göç hareketleri ülke içi, ülkeler arası, kısa veya uzun süreli, çeşitli sebeplerle, bireysel veya kitlesele olarak, yasal ve yasal dışı yollarla gerçekleşebilmektedir. Bu göçlerin en sorunlu ve dramatik olanı yer değiştirme hareketinin zorunlu nedenlerden dolayı kitlesele olarak gerçekleşenlerdir (Yaman ve Kaya, 2023:70). Kitlesele göçler hem bireysel göçlerin devamlılığı niteliğinde süregelen diğer göçlerle birleşerek, hem de mecburi sebeplerden dolayı topluca gerçekleştirilmek zorunda olunan yer değiştirmeler şeklinde meydana gelebilmektedirler. Akdoğan (2019) insanların göç ettikten sonra gittikleri ülkelere kendi ülkeleriyle bağ kurmaları neticesinde çekici faktörlerin daha cazip ve bilinir hale geldiğini, kurulan ilişkiler ağının göçün devamlılığını sağladığını ve her göç hareketinin devamı olan bir sosyal yapı oluşturduğunu vurgulamaktadır. Böylece bireysel olarak başlayan göç hareketlerinin genellikle sürekli bir şekilde arttığını ve kitlesele hale dönüştüğünü değerlendirmektedir.

1.3.4. Süre Çerçevesinde Göç

Süre çerçevesinde göç, kalıcı ve geçici olarak iki şekilde açıklanmaktadır. Kısaca kalıcı göç, göçmenin gittiği yere kalıcı olarak yerleştiği göç biçimidir. Geçici göç ise belirli bir süre için yapılan göçlerdir. Bu iki duruma aşağıda daha geniş biçimde yer verilecektir.

1.3.4.1. Geçici Göç

Geçici göçler insanların belirli bir dönem çerçevesinde çeşitli nedenlere başka bir ülkeye veya kendi ülke sınırları içerisindeki başka bir bölgeye doğru gerçekleştirdikleri göç hareketleridir. Akdoğan (2019) uluslararası göçün geçici mi kalıcı mı olacağının tespiti noktasında göç eden kişilerin bireysel tercihinin, göç ettiği yerdeki yaşam koşullarının ve göç edenlerin hem kendi ülkelerindeki hem de

gittikleri ülkelerdeki göç politikalarının etkili olduğunu söylemektedir. Akdoğan'a (2019) göre göç eden kişilerin ülkeye geçici olarak mı yoksa kalıcı olarak mı giriş yaptıkları birçok ülke tarafından sürekli izlenmekte ve bunlara yönelik politikalar geliştirilmektedir. Tavas (2015) ise geçici göçü genelde ticari faaliyet, istihdam, akraba ziyaretleri ve eğitim gibi belirli süreler çerçevesinde gerçekleşen bir göç çeşidi olarak tanımlamaktadır. Tavas'a (2015) göre geçici göç hareketini gerçekleştiren göçmenler, bir sebeple başka bir ülkeye veya kendi ülkeleri içerisindeki başka bir bölgeye göç ettiklerinde mutlaka ceplerinde hareket noktalarına geri dönüş planı ile yaşarlar.

1.3.4.2. Kalıcı Göç

Kalıcı göç, özellikleri itibari ile geçici göçün karşıt anlamını ve tanımını içeren bir kavramdır. Türkkkan'a (2019) göre kalıcı göç, gönüllülük veya zorunluluk ayrımı yapılmaksızın kişilerin bir ülkeden ayrılarak başka bir ülkeye orada sınırsız süre kalmak amacıyla yaptıkları ve hayatlarının geriye kalan bölümünü varış noktalarında yaşamayı planladıkları göç hareketleridir.

Akdoğan (2019) kalıcı göçün genel olarak iktisadi rekabetin canlılığının sağlanması nüfus açıklarının tamamlanması veya nüfus yaş ortalamasının düşürülmesi gibi kamusal hedefleri içeriyor olmasının yanında, istihdam edilme, aile birleşimi, hayat standartlarında artış arayışı gibi insani nedenlerle de yapıldığını vurgulamıştır. Devletler göç eden kişilerin toplum entegrasyonuna ve eğitim, sağlık güvenlik gibi ihtiyaçlarına uygun bir uygulama politikası hayata geçirdiklerinde geçici durumdaki göçleri kalıcı hale dönüştürebilirler.

1.3.5. Hukuki Statü Çerçevesinde Göç

Hukuki statüye göre göç kavramı düzenli ve düzensiz göç şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Uluslararası bir perspektifte düzenli ve düzensiz göç kavramları aşağıda açıklanacaktır. Burada ülkelerin özellikle düzensiz göç ve düzensiz göçmenler noktasında iç hukuk uygulamaları kapsamında kendine özgü yaklaşımlarının varlığı göz ardı edilmemelidir.

1.3.5.1. Düzenli Göç

IOM, Göç Terimleri Sözlüğü'nde (2009) düzenli göçü en özet hali ile yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen ve meşru olarak tanınan göç şeklinde açıklamıştır. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı ise düzenli göçü, insanların vatandaşı oldukları ülkeden hariç herhangi bir ülkede, transit geçiş güzergâhı olarak kullandıkları ülkelerin ve nihai varış noktası olarak gittikleri ülkenin kanunları çerçevesinde kısa süreli, uzun süreli veya kalıcı olarak bulunması şeklinde açıklamaktadır. Çağlar (2018) düzenli göçü kişilerin kendi ülkeleri dışındaki herhangi bir ülkede, kendi ülkelerinin, topraklarından transit geçiş yaptıkları ülkenin ve gittikleri ülkenin yasal prosedürü çerçevesinde kısa süreli veya uzun süreli konaklaması durumu olarak tanımlamaktadır. Bozkaya (2023) ise düzenli göçü eksiksiz belgelerle birlikte neden ayrımı yapılmaksızın bir ülkeden başka bir ülkeye gidilmesi ve orada yaşanması olarak açıklamaktadır.

Görüldüğü üzere düzenli göçün ana özelliği yolculuğun başlangıcından itibaren tüm aşamalarında ilgili ülkelerin yasalarına uygun bir şekilde gerçekleşiyor olmasıdır.

1.3.5.2. Düzensiz Göç

Göç İdaresi Başkanlığı Türkiye Göç Raporunda (2016) iktisadi zorunluluklar kaynaklı veya bulundukları ülkelerde suç kayıtlarının varlığı dolayısıyla vatandaşı oldukları ülkelere başka ülkelere doğru hukuki bir dayanakları bulunmamasına rağmen yasa dışı bir biçimde giriş yapan kişileri düzensiz göçmen, bu kişilerin gerçekleştirdikleri göç faaliyetini ise düzensiz göç olarak tanımlamıştır.

Topçuoğlu (2016) düzensiz göçü uluslararası göç hareketlerinin devletlerin denetimi dışında gerçekleşen ve kontrol edilemeyen biçimi olarak tanımlamıştır. Düzensiz göç kanun dışı olma tarafı ile insan ticareti, kaçak istihdam faaliyetleri veya yasal yollarla ülkeye girmiş kişilerin vize süresi dolduğu halde ülkeyi terk etmeyip kalmaya devam etmesi gibi birçok kanunsuzluğu içine alan bir kavramdır (Topçuoğlu, 2016: 9).

Paydak (2012) düzensiz göçü ‘bireyin düzensiz veya yasadışı araçlar (geçersiz veya sahte dokümanlar) kullanarak yeni bir yerleşim yerine geçmesidir’ şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanım insan ticaretini de kapsamaktadır. Türk Kızılay’ı Göç İstatistik Raporunda (2017) düzensiz göç, varış ülkeleri açısından yasa dışı yollarla girilen veya yasal yollarla girilse dahi çıkış zamanları geldiğinde çıkış işlemlerini gerçekleştirmeyen kişilerin göç eylemi olarak tanımlamıştır. Ek olarak menşei ülke tarafından da göçmenlerin çıkışı gerekli yasal sınırlar dışında gerçekleşmişse bu eylem bir düzensiz göç olarak kabul edilir. Göçmenler düzensiz göç faaliyetleri esnasında menşe ülkelerinden ayrıldıktan sonra varış ülkesine doğru hareketi esnasında geçtikleri güzergâh ülkeleri olan transit ülkeler için de düzensiz göç faaliyeti gerçekleştiren kişiler olarak kabul edilmektedirler (Türk Kızılayı, 2017).

Düzensiz göçü tanımlamak amacıyla, Morehouse ve Blomfield (2011) düzensizliğe giden yolları şu şekilde sıralamaktadır:

1. Yasadışı giriş (sınırların yasa dışı şekilde geçilmesi);
2. Sahte belgeler kullanarak giriş yapılması;
3. Yasal belgeler kullanılarak ancak bu belgelerde yanlış bilgi sunulması giriş yapılması;
4. Vize muafiyeti süresini veya geçici oturma iznini aşarak kalınması (vize aşımı yapanlar – over-stayers);
5. İkamet izninin yenilenmemesi veya ikamet koşullarının ihlal edilmesi nedeniyle statü kaybı yaşanması;
6. Düzensiz statüde doğmak (örneğin ebeveynlerin düzensiz statüsünden dolayı çocukların da düzensiz sayılması);
7. İltica prosedürü sırasında kaçmak veya başvurusu reddedildikten sonra ev sahibi devleti terk etmemek;
8. Devletin, yasal veya pratik nedenlerle sınır dışı kararını uygulayamaması (tolerans veya fiili hoşgörü durumu).

Düzensiz göç, yalnızca kişilerin menşe ülkelerinden yasa dışı yollarla ayrılıp hedef ülkeye de aynı şekilde yasa dışı yollarla girmiş olmasından kaynaklanan bir kavram olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla bu eylemi gerçekleştiren kişiler olarak

düzensiz göçmenler suç işleme potansiyeline sahip oldukları varsayımı ile değerlendirilmezler. Bu bağlamda, düzensizlik yalnızca toplumsal ve siyasal bir pozisyon ile ilişkilidir. Bu nedenle, "illegal" (yasa dışı) terimi yerine, bilinçli bir tercih olarak "düzensiz göç" (irregular migration) terimi kullanılmakta ve tercih edilmektedir. Mevcut tanımlamalara rağmen, bir göçmenin bir kategoriden diğerine geçmesi oldukça kolaydır. Bu nedenle, kategoriler arasında geçişkenlik ve örtüşme durumları söz konusudur. Örneğin, bir birey bir ülkeye gizlice giriş yapmış olabilir ancak daha sonra iltica başvurusu yaparak tanınmış yasal bir statü elde edebilir. Benzer şekilde, bir kişi yasal olarak giriş yapabilir ancak ikamet izninin süresinin dolmasıyla düzensiz konuma düşebilir. Ayrıca, düzensiz göçmenlerin mutlaka düzensiz (kayıtdışı) istihdam içinde oldukları da söylenemez. Birçok göçmen, bir ülkede düzensiz olarak ikamet etmekte ancak yasal olarak çalışmakta ve vergi ödemektedir. Dolayısıyla, bu örtüşen kategoriler, uygulamada oldukça çeşitli ve geçişken bir yapı arz etmektedir (Aktaran Aras, 2013: 45).

Düzensiz göç kavramı, beraberinde kaçınılmaz olarak düzensiz göçmen kavramını doğurmaktadır. Bu durumlar karşısında belirli politikalar oluşturulup uygulanmaktadır. Devletlerin bu çerçevedeki göç eylemlerini ve bu eylemleri gerçekleştiren kişileri yasa dışı olarak tanımlamaları beraberinde bu yasa dışılıkların önlenmesi amacıyla hayata geçirilen uygulamaları hem kaçınılmaz hem de doğal kılmaktadır. Düzensiz göç doğası gereği yasal yollar dışında gerçekleştiği için menşei ülke, transit ülkeler ve hedef ülkelerin hiçbirisi tarafından tam anlamıyla kayıt altına alınamazlar. Bu sebeple düzensiz göçün sebepleri, sonuçları ve kontrol altında tutulması için çalışan politika geliştiricilerin bu çalışmaları ancak tahminler çerçevesinde yürütmeleri de mecburi bir hal almıştır. Devletlerin görev ve sorumlulukları yalnızca sınırdan geçen kişilerin kontrolünü ve düzenini sağlamak değildir. Bunun yanında devletlerin sınırı geçmiş olan kişilerin ülke sınırları içerisindeki hareketlerini ve bu hareketlerin sınırlarını belirleme ve kontrol etme gibi bir ödevi de vardır. Bu ödev çerçevesinde devletlerin ilgili organları ile yaptıkları çalışmalar neticesinde belirledikleri politikaların bütünü vize politikası olarak adlandırılır. Devletler kamu düzeni ve güvenliğinin istikrarını sağlayabilmek adına bu politikaları uygulamak zorundadırlar. Düzensiz göç kontrolünün zor olmasının

yanı sıra bu politikalarla kontrol edilmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmalar neticesinde düzensiz göçün azaltılması gayesi ile hareket edilmektedir (Topçuoğlu, 2016: 11).

Türkiye’de düzensiz göç BM’nin (2000) Göçmen Kaçakçılığı Protokolü ile uyumlu olarak, Türk Ceza Kanunu (TCK)’nın 79. Maddesinde tanımlandırılmıştır. Bu tanımlama çerçevesinde düzensiz göç, doğrudan veya dolaylı şekilde ekonomik fayda elde etmek amacı ile yasal sınırları ihlal ederek yabancı bir kişinin ülkeye girişinin sağlanması ve ülkede ikametne imkan sağlanması, bununla beraber Türkiye’den Türk vatandaşlarının veya Türkiye’de bulunan yabancıların yurt dışına yine yasal olmayan yollarla gitmesine imkan sağlanması biçiminde gerçekleşen bir suç olarak ortaya çıkmaktadır.

1.4. GÖÇ İLE İLİNTİLİ KAVRAMLAR

Göç kavramının tam anlamıyla açıklanabilmesi için bu tez çalışmasında şu ana kadar açıklanan beş temel esasın haricinde, göç ile alakalı diğer kavramların da açıklanması gerekmektedir. Zira son yıllarda ülkelerin gündemlerini nispeten daha fazla meşgul ettiği görülen göç kavramı, özellikle uluslararası boyutu ile içerisinde barındırdığı terminolojinin uluslararası ortak bir dille anlaşılması ihtiyacını da beraberinde getirmiştir.

IOM 20. yüzyılın son çeyreğinde çalışanlarına yönelik bir sözlük çalışması başlatmıştır. Bu çalışma, zaman içerisinde yapılan eklenti ve geliştirmelerle 2001 yılında tamamlanmıştır (Çağlar, 2018: 36). Bu kapsamda IOM’nin göç terimlerini tanımladığı çalışma ‘Göç Terimleri Sözlüğü’ ismi ile Türkçe olarak yayınlanmıştır. İzleyen kısımda göç ile alakalı kavramlar açıklanırken söz konusu sözlüğün 31 No’lu yayınından yararlanılmıştır.

Göçmenlerin tabiiyeti ile alakalı bir terim olan **menşei devlet**, göçü gerçekleştiren kişinin vatandaşı olduğu devlettir. Göç hareketini başlatan kişinin mutlaka bir çıkış lokasyonu bulunmaktadır. Çıkış lokasyonu ile vatandaşı olduğu ülke farklı olabilir. Bu terim ile kimi zaman karıştırılsa da esasında menşei devletten farklı olarak **menşei ülke**, göç akınlarının (düzenli ya da düzensiz) kaynağı

durumundaki, yani çıkış lokasyonu olan ülkedir. Bir varış veya geçiş noktası olarak **kabul eden ülke** ise, varış ülkesi veya geçiş güzergâhındaki transit ülkedir. Kabul eden ülke aynı zamanda eğer bir geri dönüş gerçekleşirse menşe ülke olarak ifade edilir.

Göç ile ilişkili kavramlardan bir diğeri olan **beyin göçü**; IOM'nin söz konusu sözlüğünde, eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin menşe ülkelerinden diğeri bir ülkeye, menşe ülkenin beceri kaynaklarında azalmayla sonuçlanacak şekilde göç etmesi olarak tanımlanmıştır. Göç ile ilintili diğeri bir kavram ise diasporadır. Göç terimleri sözlüğü tanımı çerçevesinde **diaspora**, bireysel olarak veya topluluk olarak menşe ülkesinden ayrılmış olsa da anavatanıyla bağlarını sürdüren göçmenleri tanımlar. Diaspora, daha ziyade yurt dışında geçici olarak yerleşik bulunan toplulukları, yurt dışındaki geçici işçileri, kabul eden ülkenin vatandaşlığını elde etmiş işçileri ve çift vatandaşlık sahibi olan ikinci/üçüncü nesil göçmenleri kapsar (IOM, 2009).

Göçün gelişme şekillerine bağlı olarak **kendiliğinden gelişen göç**; göç terimleri sözlüğüne göre, gerçekleştirilen göç hareketinin bireysel veya kitlesel olarak dışarıdan yardım almadan yapılmasıdır. Bu göç genel olarak itme-çekme faktörlerinden kaynaklanır ve temel özelliği herhangi bir kaynaktan destek alınmadan gerçekleşmesidir. **Yardımlı göç** ise bireylerin veya toplulukların, bir devletten veya herhangi bir kuruluştan yardım alınarak gerçekleştirilen göç türüdür. Çağlar 2018 göçün bileşenlerinden olan **kolaylaştırılmış göç** kavramını, yolculuğu kolaylaştırarak düzenli göçü teşvik etmek olarak tanımlamıştır. Göç ile ilintili bir başka kavram olarak **zorla göç**, doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketi olarak açıklanmaktadır. (Ör: mültecilerin, ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin hareketleri ve doğal, çevresel, kimyasal, nükleer felaketler, açlık ya da kalkınma projeleri nedeniyle gerçekleşen hareketler).

Ev sahibi ülkedeki göçmenin esas olarak ikamet ettiği topluluktan ayrılarak ev sahibi ülke içindeki veya üçüncü ülkeye yönelik hareketi **ikincil göç** olarak tanımlanırken, ülkeye gelen göçmenler ile ülkeden göç eden kişilerin sayısal olarak

tamamı **toplam göç** olarak adlandırılmaktadır. Toplam göç kümülatif göç hacmini vermektedir. **Net göç** ise belirli bir dönem içinde ülkeye giren göçmenler ile ülkeden ayrılan kişiler arasındaki sayısal farktır. Net göç aynı zamanda göç dengesi olarak da bilinmektedir. Göç hareketi bu denge çerçevesinde, ülkeye giriş yapan göçmenlerin sayısının ülkeden ayrılan kişilerin sayısından fazla olduğu durumlarda **net ülkeye göç**, tersi durumda ise **net ülkeden göç** olarak adlandırılır (IOM, 2009).

Göçün doğal bir parçası olarak **dönüş**; göç hareketinin başlangıç noktası olan ülkeye geri dönme eylemi olarak tanımlanır. Dönüş eyleminin gerçekleşme şekline ait alt kategoriler bulunmaktadır. Bu kategoriler gönüllü dönüş, zorla dönüş, destekli dönüş veya kendiliğinden dönüştür. Göçü doğru yorumlamak açısından anlaşılması gereken diğer kavram **sınır dışı** kavramıdır. Sınır dışı; devletlerin ülkelerinde yaşayan kendi vatandaşı olmayan veya vatansız olan kişileri ülkeden çıkartmaları ile sonuçlanan işlemdir. Bu işlemle ilintili olarak devletlerin söz konusu kişileri topraklarından ayrılmaya zorlayan adli veya idari emirleri **sınır dışı emri**, bu emir sonucunda devletlerin egemenlik haklarından aldıkları yetki ile kendi vatandaşı olmayan veya vatansız olan kişileri menşe ülkelerine veya üçüncü bir ülkeye transfer etmeleri ise **sınır dışı etme** olarak açıklanmaktadır (IOM, 2009).

1.5. GÖÇ NEDENLERİ

Birçok sebeple ve birçok biçimde gerçekleşen göçün nihai anlamda temel amacı daha iyi bir hayat seviyesine erişebilmektir. Göç bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlansa da bu hareketin gerçekleşmesinde etkili olan birçok sebep bulunmaktadır. Meydana gelen her göç hareketi yapısı ve içeriği bakımından siyasi, ekonomik ya da kültürel sebeplerden etkilenmektedir. Bu bağlamda gerek kitlesel, gerekse bireysel göç hareketlerinin nedenlerini anlamlandırabilmek için göçün altında yatan sebepleri mutlaka incelemek gerekmektedir.

İnsanların yer değiştirme faaliyetlerine neden olan şartlar, bulunulan yer ve zamana göre farklılıklar gösterebilmektedir. Refah arayışı, savaş veya şiddet ortamından kaçış, siyasi istikrarsızlıklar, aile birleşimi, siyasi sığınma talebi, daha iyi eğitim olanakları gibi pek çok nedenden dolayı bireysel veya kitlesel göçler

yaşanmıştır ve yaşanmaktadır (Bayraklı, 2007: 28). Dolayısıyla göçün nedenlerini açıklamak ve anlamak göçü anlamaya ve doğru anlamlandırmaya mutlaka yardımcı olacaktır.

Göçün nedenleri belli kategoriler çerçevesinde açıklanmaya çalışılsa da küreselleşmenin doğurduğu bir sonuç ile göçün yapısı, türü ve gerçekleşme şekli sürekli farklılıklar göstermektedir. İnsanların her ne sebeple olursa olsun göç etmek durumunda kaldıklarında, bulundukları yerden ayrılmadan önce kendilerine bir rota ve/veya varış noktası belirlemeleri gerektiği düşünülmektedir. Temizyürek (2019) uluslararası göç hareketlerinin yönünün öncelikli olarak demokratik gelişimini tamamlamış ve insan hakları açısından daha iyi şartlara sahip gelişmiş ülkelere doğru olduğunu söylemektedir. Bu tespite örnek olarak ise Arap Baharı'nı göstermiştir. Arap Baharı olarak isimlendirilen olaylar neticesinde meydana gelen Suriye krizi, göz ardı edilemeyecek ölçekte bir göç hareketine sebep olmuştur. BMMYK'nin 2025 yılı verilerine göre, Suriye genelinde 7,4 milyondan fazla kişi yerinden edilmiştir. Türkiye açısından değerlendirildiğinde ise Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerine göre Suriye iç savaşının başlamasından bu yana geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı 2021 yılında 3.700.000 ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu sayı 2025 yılında ise 2.700.000 kişinin üzerindedir (BMMYK, 2025). Suriyeli sığınmacılar yerlerinden edildiklerinde, bölgedeki ana dillerinin konuşulduğu ve kültürel olarak kendi ülkelerine çok yakın geleneklere sahip ülkelere gitmeyi öncelemek yerine rotalarını belirlerken iktisadi refahın daha yüksek olduğu ve insan hakları açısından gelişimini tamamlamış ülkeleri tercih etmişlerdir. Bu tercihlerinin başında ise Türkiye ve Avrupa ülkeleri gelmektedir (Temizyürek, 2019;9).

Görüldüğü üzere insanların göç etme kararları ve varış noktasını belirlemeleri göçün nedenleri ile doğrudan bağlantılı konulardır. Bu anlamda değerlendirildiğinde göçün nedenlerinin de dikkatle ele alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple göçün nedenleri bu tez çalışmasının devamında ekonomik, siyasal, sosyolojik ve doğal nedenler olmak üzere dört ana başlık altında açıklanacaktır.

1.5.1. Ekonomik Nedenler

Aksoy (2012) dünyada bölgeler ve ülkeler arasında gerçekleşen göç hareketlerinin en önemli sebebi olarak ekonomiyi görmektedir. Bayraklı (2007) göçü, ülke içerisinde gerçekleşiyorsa daha gelişmiş bölgelere doğru, ülke dışına çıkış olarak gerçekleşiyorsa daha gelişmiş ülkelere doğru hareket edilen bir olgu olarak nitelendirmektedir. Bayraklı'ya (2007) göre ücret seviyesinin düşüklüğü, yatırım seçeneklerinin kısıtlılığı, çalışma şartları, beklenen yaşam kalitesinin elde edilememesi, istihdam sorunları ve artan yoksulluk da göçe neden olan ekonomik sebeplerdendir.

Bunun yanında Temizyürek (2019) bazen uluslararası göçün ülkeye döviz girişinin sağlanması amacıyla devlet politikası olarak teşvik edildiğine dikkat çekmektedir. Bu yaklaşım devletlerin dahi göçün ekonomik nedenleri ile ilintili olarak politikalar oluşturduğunu göstermektedir. 1960'lı yıllardaki istihdam edilme amaçlı olarak Türkiye'den Avrupa'ya gerçekleşen göçler buna bir örnektir. Söz konusu dönemde Türkiye'de şartların tüm vatandaşlarının istihdamını sağlayacak düzeyde olmaması ve Avrupa'nın da yeterli işgücüne sahip olmaması Türkiye'den Avrupa'ya gerçekleşen göçün temel sebebi olmuştur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde göçün kimi zaman bireyler tarafından kimi zaman da ülkeler tarafından iktisadi sebeplere bağlı olarak meydana geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

1.5.2. Siyasal Nedenler

Göçe neden olan önemli sebeplerden bir tanesi de siyasal olaylardır. Aksoy (2012)'ye göre ülkeler arasındaki siyasal rejim farklılıkları ve siyasal baskı gibi yaşamı tehdit eden olaylar göçe neden olabilmektedir. Temizyürek (2019) insanların bu durumlarla karşı karşıya kaldıklarında kendilerini daha özgür, güvende ve huzurlu hissedecekleri bölgelere veya ülkelere göç etmeye karar verdiklerini vurgulamıştır.

Tamer (2020) savaş ve terörün de göçün siyasi nedenlerinden olduğunu belirtmektedir. Buna örnek olarak ise orta doğuda yaşanan iç karışıklıkları

göstermektedir. Söz konusu karışıklıklar neticesinde zayıflayan devlet otoritesini fırsat bilen örgütlerin oluşturdukları terör ve çatışma ortamı insanların göç etme kararı almalarındaki en önemli sebeplerden olduğu bilinmektedir. Günümüzde ise dünya siyasetinin ve güvenlik şartlarının hızla değişiyor olması, siyasal nedenlerle göç eden insanların sayısı her geçen gün artırmaktadır.

1.5.3. Sosyolojik Nedenler

Göçün sosyolojik nedenleri değerlendirilirken karşımıza birden fazla etken çıkmaktadır. Söz konusu etkenlerden bir tanesi inançtır. Taşçı (2009)'da geçmişte Balkanlar'da meydana gelen Bulgar ayaklanması esnasında Müslüman Türklerin ve Müslüman Bulgarların din değiştirmeye zorlanmaları sonucu gerçekleştirdikleri göç hareketini bu yaklaşıma bir örnek olarak göstermektedir. Ek olarak Taşçı, kişilerin göç kararlarına dini açıdan fetva veren, yer değişikliğinin rızkı ve kısmeti artıracığı yönündeki açıklamalarıyla göçü destekleyen kanaat önderlerinin kişilerin göç kararlarında etkili olduğunu vurgulamaktadır.

Bir başka taraftan Bayraklı (2007) göçün sosyolojik nedenlerini yeni deneyimler kazanma, macera arama, dünyayı gezip görme ve yabancı ülkelere çalışıp dönenlerin kazandıkları sosyal saygınlık gibi durumlarla da ilişkilendirmiştir. Bayraklı'nın (2007) sıraladığı ve olumlu sayılabilecek bu etkenlerin yanında göçün sosyolojik tarafında zorlayıcı etkenler de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları sosyal yapının içinde yer alan bazı geleneksel davranışlardır. Tamer (2020)'de bu etkenlere örnek olarak kız kaçırma, akraba evliliği, kan davası ve başlık parası gibi konuları göstermiştir. Tüm bunlar göçün sosyolojik tarafını açıklayan ve aslında belki de pek fazla görülmeyen nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.5.4. Doğal Nedenler

Göçün nedenleri arasında bulunan doğal nedenler, meydana geldiklerinde etkiledikleri tüm insanları ortak olarak göçe iten nedenlerdir. Dünyada birçok insan yaşadığı bölgedeki çevre sorunları sebepleriyle yerinden ayrılmak zorunda kalmaktadır. Bu nedenlerin başında küresel ısınma gelmektedir. Dünyayı son yıllarda

yüksek düzeyde etkileyen ve doğa olaylarının farklılaşmasına sebep olan en önemli problemlerden bir tanesi küresel ısınmadır (Bayraklı, 2007: 35).

BM, küresel ısınma sebebiyle meydana gelen toprak verimliliğindeki azalış, kuraklık, ormanlık alanların yok oluşu ve diğer çevresel olumsuzluklar nedeniyle çok sayıda insanın evlerini terk etmek zorunda kaldığını vurgulamakta ve bu durumun artarak devam edeceğini öngörmektedir. BM ek olarak, deniz seviyelerindeki yükselişin, çöllerin genişlemesinin ve yağışlar getiren olumsuz hava koşullarının mevcut göçü artıracığını ve hatta yüz milyonlarca kişiyi yersiz bırakabileceği uyarısında bulunmaktadır (BM, 2024).

Küresel olarak tüm insanlığı etkileyen söz konusu sorunun yanında insanları bölgesel olarak göçe iten başkaca doğal sebepler de bulunmaktadır. Temizyürek (2019) doğal afetlerin insanların göç etmelerinde etkili olan doğal sebeplerden olduğunu belirtmektedir. İnsanlar deprem, sel gibi doğal afetler sonucunda evlerini veya iş yerlerini kaybedebilmekte ve bu nedenle bulundukları yerleri terk etmek zorunda kalabilmektedirler. Ayrıca volkanik püskürtmeler ve kuraklık gibi diğer çevresel olaylar da insanların göç etmelerine sebep olabilmektedir (Temizyürek, 2019: 10).

Dünyada artan insan nüfusu ve iklim değişiklikleri karşısında ülkelerin sürece aynı hassasiyetle ve ciddiyetle yaklaşmamaları doğa olaylarının şiddetinin ve negatif sonuçlarının her geçen gün artmasına neden olmaktadır. Bu risklerin ortadan kaldırılması amacıyla 2015 yılında ortaya çıkan Paris Anlaşması yeterli desteği görmemektedir. Bu yaklaşımın devam etmesi halinde söz konusu sorun her geçen gün büyüyecektir. Doğal dengenin bozulması, bu dengenin korunmasına yönelik politikaların yeterince geliştirilmemesi ve hali hazırda geliştirilmiş olan politikalara devletlerin farklı sebeplerden dolayı bağlı kalmamaları hem dünyanın geleceğini tehdit etmekte hem de göçü tetikleyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.KONUT KAVRAMI, KONUT PİYASASI VE KONUT ARZ – TALEBİ

Bu tez çalışmasının ikinci bölümü konutu ve konutla ilgili kavramları açıklamaktadır. Konut kavramının yanında konut piyasası, konut talebi, konut arzı ve onları etkileyen faktörler ile birlikte konut fiyatları da izleyen bölümlerde sırasıyla açıklanacaktır.

2.1. KONUT KAVRAMI

Konut kavramı dünyada yaşayan her insan için oldukça önemli bir kavramdır. Bu itibarla konut kavramı birçok tarafla anlaşılması gereken bir kavramdır. Konutun temel özelliği bir barınma aracı olmasıdır. İnsanlar konutu barınma ihtiyaçlarını gidermenin yanı sıra onun diğer özelliklerine bağlı olarak farklı sebeplerle de edinebilmektedirler. Vardar ve Koç (2021) konut fiyatlarının tüketim harcamaları ile ilişkisini inceledikleri çalışmalarında Maslow'un ihtiyaçlar piramidine yer vermektedirler. Maslow'un ihtiyaçlar piramidinde insanların temel ihtiyaçları beş ana başlıkta açıklanmıştır. Söz konusu temel ihtiyaçlar fizyolojik, güvenlik, sevgi, saygı görme ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarıdır. Bu ihtiyaçlar insanlar tarafından öncelik sıralarına göre giderilen ihtiyaçlar olarak değerlendirilmiştir. Yani eksikliği en çok hissedilen ihtiyaç karşılandığında ona en yakın oranda yokluğunu hissettiren diğer ihtiyacın karşılanması gereksinimi meydana gelmektedir. Konut söz konusu beş temel ihtiyacın tamamıyla ilintilidir. Dolayısıyla konut talebi birden fazla ihtiyacın karşılanması amacı ile ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda konut kavramı birçok alanla ilişkili olması sebebiyle kişi ve kuruluşlarca farklı perspektiflerden değerlendirilerek tanımlanmaktadır (Vardar ve Koç, 2021: 318).

Türkiye Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği'ne (TMMOB) (2009) göre konut insanların temel ihtiyaçlarından olan barınma ihtiyacını karşılayan, içinde barınılacak mekanda aranan temel özellikleri taşıyan ve belirli bir mekansal büyüklüğe sahip olan yapıdır. Konut, kişilerin bireysel olarak veya aileleri ile birlikte barındıkları bir yapı olmanın yanında toplumlar için ekonomik bir etkiye de sahiptir.

TMMOB (2009) konutun barınma ihtiyacını karşılayan özelliğinin yanında ekonomi piyasalarını etkileyen bir ürün olduğunun da altını çizmektedir. Konut üretimi esnasında birçok farklı sektörden girdilerin kullanılıyor olması onun ekonomiye azımsanmayacak düzeyde etki ettiğinin bir göstergesidir (TMMOB, 2009). Bayrak ve Telatar (2021) inşaat sektörünün Türkiye’de yaklaşık olarak 200 farklı üretim sektöründen girdi temin ettiğini, dolayısıyla inşaat sektöründeki faaliyetlerin artışının veya azalışının ekonomiye hissedilir biçimde etki edeceğini belirtmektedirler (Bayrak ve Telatar, 2021: 1287).

Arpacı (2011) konutu açıklarken kişilerin içinde yaşayabilecekleri bir bağımsız birim olarak tanımlamanın yanında, konutun aynı zamanda bir sahiplik duygusu, mülkiyet ediniminin bir sembolü ve sosyal güvenlik hissiyatını beraberinde getirdiğini de vurgulamaktadır. Aynı zamanda Arpacı (2011) konutun Maslow’un ihtiyaçlar piramidindeki saygı görme ihtiyacına cevap veren bir unsur olduğunu da tanımlamasına dahil etmektedir (Arpacı, 2011: 112).

Öztop ve Şekerlioğlu (2016) konut ile ilgili değinilmesi gereken bir başka konu olarak konutun ticari meta oluşu durumunu ele almaktadırlar. Konut sosyo-kültürel özelliklerine ek olarak aynı zamanda ticari bir üründür. Bu yaklaşıma göre insanlar konut edinim tercihlerini yaparken hem konutun kendi özelliklerini hem de bulunduğu çevreyi dikkate almaktadırlar. Zira konut edinecek kişiler ekonomik düzeyleri bağlamında kendilerini bir sosyal sınıfa ait hissetmektedirler. İçinde bulunduklarını değerlendirdikleri bu sosyal sınıf onları konut edinimi esnasında o çerçevede bir tercih yapmaya itmektedir. Bu sebeplerle konut toplumda bir statü aracı haline gelebilmektedir (Öztop ve Şekercioğlu, 2016: 97).

Konutun bulunduğu çevrenin de dikkate alınması hususu onu eşsiz kılan özelliklerden bir tanesidir. Ayrıca konutun en belirgin özelliklerinden bir tanesi de taşınmaz olmasıdır. Bu özelliğinin en önemli yansıması, satın alınması veya kiralanması durumunda yalnızca söz konusu bağımsız birimin değil onun bulunduğu çevrenin de beraberinde ediniliyor oluşudur. Bu nedenle fiziki olarak birbirleri ile bire bir benzer olsalar da konumları itibarıyla farklı olan konutların fiyatları da birbirinden farklıdır. Ayrıca konutun taşınmaz olma özelliği diğer mallar açısından

geçerli olan tek fiyat yasasının konut piyasasında geçerliliğini yitirmesi sonucunu ortaya çıkmaktadır. Konut tek fiyat yasasına tabi olmaması, arzı aşan taleplere kısa sürede cevap verilememe özelliği, temel ihtiyaçları karşılama aracı oluşu ve sadece ikamet amaçlı değil yatırım amaçlı talep görmesi gibi özellikleriyle ulaşılabilirliği zor bir üründür. Bu bağlamda insanların çözülmesi gereken sorunları arasında konut sorunu da göz ardı edilemez bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır (Vardar ve Koç, 2021: 319).

Dünyada insanların konut sorunları yaşamalarına sebep olan faktörler genel olarak aynıdır. Ancak ülkeler konuta olan talep ve konut sorununun boyutları bakımından bölgesel farklılıkları ile ilintili olarak birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Bu duruma bir örnek olarak Türkiye ele alınabilir.

Şimşek (2024)'e göre, Türkiye'deki konut sorununun diğer ülkelere kıyasla farklı ölçekte yaşanmasının sebebi henüz gelişmekte olan bir ülke olmasıdır. Konut sorununun varlığı, bu sorunun çözülmesine olan ihtiyacın varlığını da doğal olarak beraberinde getirmektedir. Konut sorununun çözümü ancak yeterli sayıda ve yaşanabilir standartlarda konut üretilmesi ve üretilen bu konutların adil bir şekilde toplumun tamamına dağıtılması ile mümkündür. Konut sorununun çözümü veya ortaya çıkmaması adına yapılacak olan konut üretimleri daha önce değinildiği üzere konutun sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan birçok alanla ilişkili olması sebebiyle, hem istihdamın artışına hem de ekonomik canlılığın sağlanmasına katkıda bulunacaktır.

Tüm bu bakış açıları ve değerlendirmeler ışığında görülmektedir ki konut, insanlık tarihinin var oluşundan bu yana daima bireylerin ve devletlerin gündeminde bulunan bir kavramdır. Özellikleri, etkileri ve ona olan ihtiyacın beraberinde getirdikleri sebebiyle geçmişten bu yana birçok konut politikaları geliştirilmiştir. Bu itibarla konut kavramının tarihsel sürecinin anlaşılması da onun açıklanmasına katkıda bulunacaktır.

2.1.1. Konut Kavramının Tarihsel Süreci

Bu tez çalışmasında daha önce değinildiği gibi barınma ihtiyacı, insanların mutlaka gidermeleri gereken ihtiyaçların başında gelmektedir. İnsanoğlu var oluşundan bu yana özellikle güvenlik ihtiyacı ile de direkt bağlantılı olması sebebiyle barınma ihtiyacını karşılama arayışında olmuştur. Bayrak (2024) insanların ilk barınma yerlerinin ağaç kavukları, mağaralar ve küçük ev çukurları olduğunu belirtmektedir ve insanların ancak ateşin bulunmasının ardından kesici alet yapımı ile birlikte daha kalıcı ve işlevsel barınaklar inşa etmeye başladığına dikkat çekmektedir.

Yerleşik kentsel hayata geçişin ilk izlerinin bulunduğu yerlerden bir tanesi Çatalhöyük'tür. Konya ili Çumra ilçesinde bulunan Çatalhöyük, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından 2012 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dâhil edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti 2011 yılında "Çatalhöyük Neolitik Alanı'nın Dünya Mirası Listesi'ne Dâhil Edilmesi İçin Adaylık Dosyası" isimli raporunu UNESCO'ya sunmuştur. UNESCO tarafından kabul edilen raporda Çatalhöyük'ün yerleşik tarım yaşamının ve kentsel yığılımlara giden sürecin ilk adımlarının izlerini taşıdığı belirtilmektedir. Yağtu (2019) Çatalhöyük'teki evlerin genel olarak kerpiçten yapıldığını belirtmektedir. Yumuşak yapıda olması, kolayca temin edilebilmesi ve basit yapısı sebebiyle o dönemde konutların inşasında kullanılmıştır. Ayrıca iyi bir yalıtkan olması sebebiyle ısı dengesini de sağlamaktadır.

Bu aşamanın ardından insanoğlu barınma noktasında dönemsel gelişmelere uygun olarak değişen biçimlerde konut üretimleri gerçekleştirmişlerdir. Günümüzde ise insanların gelir düzeyleri, eğitim seviyeleri, yaşamlarını sürdürdükleri coğrafyanın gelenekleri gibi değişkenlere bağlı olarak farklı konut çeşitleri bulunmaktadır.

2.2.KONUT PİYASASI

Konut piyasası pek çok dinamiği içinde barındıran, ülkelerin ve dünyanın ekonomi gidişatına etki eden bir piyasadır. Literatürde konutun belirli özelliklerine bağlı olarak konut piyasasının tam rekabet piyasasından farklı olduğu belirtilmektedir. Kavramsal olarak konut piyasası Keleş (1980) tarafından kent bilim terimleri sözlüğünde; “bir coğrafyada, tutmanlık, konut ederi, konut satış faaliyetleri, konut sunumu ve öteki ilgili konularda bilgi alışverişi yapmaya, bunları etkileyen güç ve etkenlere ilişkin karşılaştırmalar yaparak sonuçlar çıkarmaya elverişli alım satım ortamı” biçiminde açıklanmaktadır. Konut piyasası kendine özgü özellikleri olan ve görece spesifik bir piyasadır. O’Sullivan’a (2012) göre, konut üç özelliği ile diğer ürünlerden farklılaşmaktadır. Söz konusu farklılıkların ilki konutun büyüklük, yaş, iç mekan özellikleri ve konumu açısından farklılaşan heterojen bir ürün olmasıdır. Konutu diğer mallardan ayıran ikinci fark dayanıklı bir ürün oluşudur. Üçüncü fark ise konutun değiştirme maliyetinin yüksek olmasıdır. (Aktaran Yıldırım, 2019: 7).

Kangallı Uyar ve Yayla (2015) konut piyasasında konutların taşınabilir olmayışından kaynaklanan bir fiziksel piyasa noksanlığına vurgu yapmaktadırlar. Ayrıca konutun taşınabilir olmayışından dolayı talep eden kişilere götürülememesi, aksine talep eden kişilerin ürüne gitmesi, ticaretin fiyatının yalnızca alıcı ve satıcı arasında biliniyor olması sonucunu doğurmaktadır.

Konut piyasasının öngörülebilirliği ise bir başka önemli husustur. Zira konutun piyasaya girişi uzun süren üretim süreci ve yüksek üretim maliyeti sebebiyle kısa vadede gerçekleşmemektedir ve ani oluşan talep artışlarına cevap verebilme noktasında yetersiz kalınmasına sebep olmaktadır. Böyle bir durumda gerçekleşen ani talep artışlarının fiyatlara yansıyor yansımadağı, yansiyorsa ne şekilde yansıdığı üzerinde çalışılması gereken önemli bir konudur (Vardar ve Koç, 2021: 319).

Bilindiğı üzere piyasalarda fiyatlar arzın ve talebin kesiştiğı noktada oluşmaktadır. Bu durum konut fiyatları ve konut kiralari için de geçerlidir. Akalın (2024) konut arzının zaman alan bir süreç olmasının yanında konuta olan talebin de

demografik, sosyolojik, ekonomik ve siyasal nedenlerden dolayı anlık olarak değişebildiğini ve konut piyasasında arz talep dengesizliğinin sebep olduğu fiyat artışlarına yol açabileceğini değerlendirmektedir. Vardar ve Koç (2021) konutların yaşının, şeklinin, kalitesinin ve konumunun fiyatlarını etkilediğini, ancak fiyatın oluşma noktası olarak arz ve talep dengesini sağlayacak değişkenlerin bunlarla sınırlı olmadığını vurgulamaktadırlar. Konut talebini ve arzını belirleyen başka faktörlerin varlığına vurgu yapılan bu değerlendirme konut fiyatlarının oluşumunun anlaşılması için konut arz ve talebinin ve onları etkileyen faktörlerin de anlaşılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.2.1. Türkiye Konut Piyasası

Türkiye konut piyasasının anlaşılması bu çalışmanın muhteviyatı bağlamında önemli bir husustur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan bu yana konut piyasası çeşitli evrelerden geçmiş ve süreç içerisinde değişen politikalarla yönetilmiştir. Özgün (2010) 1927 ile 1950 yılları arasında Türkiye'de nüfus artışının ve kentleşme hızının yüksek olmadığını, dolayısıyla konut sunumunun çok çeşitlilik göstermediğini vurgulamaktadır. Ancak 1950 yılından sonra kentleşme hızı yükselişe geçmiştir. Aynı şekilde nüfus artış hızı da 1950-2002 döneminde ivme kazanmıştır. Özgün (2010) Türkiye'de 1965 yılı sonrasında gecekondü üretiminin ve yap-sat faaliyetlerinin oldukça hız kazandığını, 1995 yılına gelindiğinde ise gecekondü nüfusunun 10 milyon seviyesine yükseldiğini belirtmektedir. Bu sayı kentsel nüfusa oranlandığında yaklaşık %35'lik bir gecekondü nüfusu oranı ortaya çıkmaktadır.

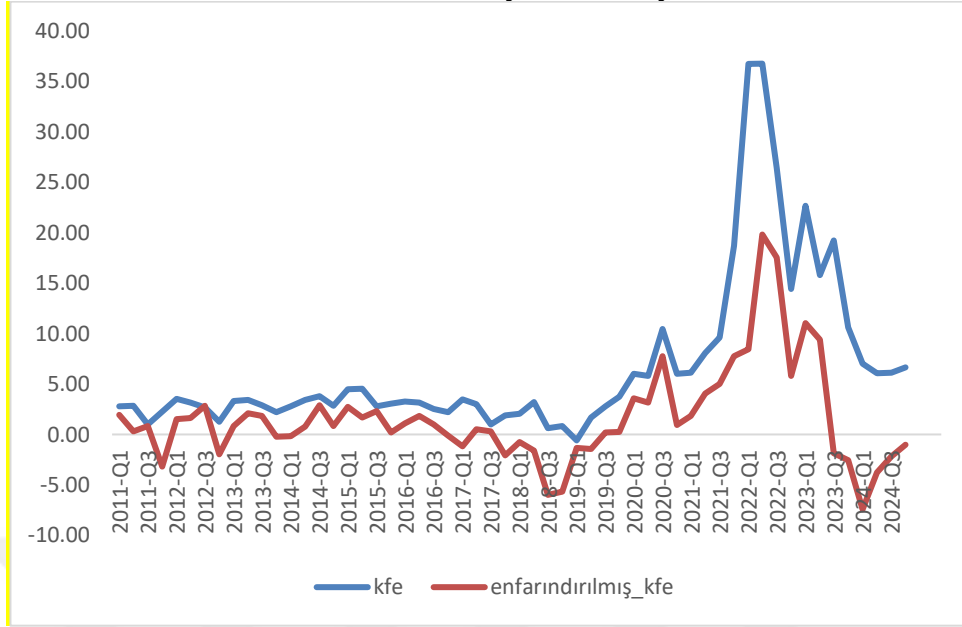
Köşgeroğlu'na (2024) göre Türkiye 21. Yüzyılın hemen başında konut piyasasını yeniden yapılandırma sürecini başlatmıştır. 1999 yılında meydana gelen Kocaeli ve Düzce depremleri, 2001 ekonomik krizi ve Türkiye'nin Avrupa Birliği adaylık süreci gibi etkenler konut piyasalarında yeniden yapılanma sürecini tetiklemişlerdir. Köşgeroğlu (2024), 2003 yılında Türkiye'de iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) bir "Acil Eylem Planı" açıkladığını ve bu plan dahilinde ülke çapında bir konut programı hayata geçirdiğini belirtmektedir. Bu program düşük gelir gruplarının konut sahibi olmalarını kolaylaştırma amacı

taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda Toplu Konut İdaresi Başkanlığı’da (TOKİ) yeniden yapılandırılmıştır.

Yeniden yapılandırılan ve etki alanı arttırılan TOKİ aracılığıyla 2004 yılı sonrasında oldukça yüksek sayıda konut inşa edilmiştir. Yıldırım (2017) TOKİ’nin 2004-2017 döneminde Türkiye’de toplam 805.072 adet konut inşa ettiğini ve söz konusu konutların %86’sının sosyal konut olduğunu söylemektedir. TOKİ eli ile gerçekleştirilen sosyal konut üretimleri dar gelir gruplarının ev sahibi olmasına yardımcı olmanın yanında, gecekondü nüfusunun azalmasında da oldukça önemli bir rol oynamıştır. Yıldırım (2017) ayrıca bu dönemde nominal faiz oranlarındaki anlamlı düşüşün konut kredileri faiz oranlarını da düşürerek hane halkının konuta erişebilirliğini artırdığının altını çizmektedir.

COVID-19 salgını döneminde 2020 yılında hayata geçirilen düşük faizli konut kredi politikası ile Türkiye Cumhuriyet Tarihinin en yüksek konut satış sayısına ulaşılmıştır. TÜİK verilerine göre 2020 yılında Türkiye’de 1.499.316 adet konut satışı gerçekleşmiştir (TÜİK, 2020). Türkiye’de konuta olan talebe etki eden parametrelerden bir tanesi kuşkusuz Suriyeli sığınmacılardır. Sığınmacıların talepte artışa sebep olduğu, söz konusu talep artışının ise konut üretimine ve inşaat sektörünün büyümesine zemin hazırladığı değerlendirilmektedir. Türkiye’de konut piyasasındaki fiyat değişimlerinin takibi konut fiyat endeksi üzerinden gerçekleştirilebilir. Konut fiyat endeksi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından hazırlanan bir endekstir. Söz konusu endeks, Türkiye konut piyasasındaki fiyat dalgalanmalarını takip etmek amacıyla hesaplanmaktadır. Hesaplama yöntemi olarak ise hedonik regresyon yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntemle konutlar yaş, konum, yapı kalitesi gibi kalite endeksinden arındırılır (TCMB, 2025). Grafik 1’de 2011 – 2024 yılları arasında konut fiyat endeksinin çeyreklik değişimlerine yer verilmektedir.

Grafik 1. Türkiye Konut Fiyat Endeksi

Kaynak: TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (Erişim Tarihi: 25.04.2025)

Günümüzde inşaat sektörü GSYH içinde payı en yüksek sektör olarak liderliğini korumaya devam etmektedir. Her ne kadar bilgi ve iletişim sektörü ikinci sırayı almış olsa da halen birincilik inşaat sektörüne aittir (TÜİK, 2025). TÜİK verilerine göre 2025 yılı ilk çeyreğinde GSYH'yi oluşturan faaliyetler arasında inşaat sektörü %7.3'lük toplam katma değerle birinci sıradadır. İnşaat sektörünün bu denli etkili olduğu ekonomilerde, konut piyasalarının yönetilebilir olması oldukça önemlidir. Konut talebi, konut arzı, talep ve arzı etkileyen faktörler ve konut fiyatları konut piyasalarının seyrini belirleyen ana aktörlerdir. Dolayısıyla bu kavramların anlaşılması konutu ve konut piyasalarını anlamak açısından önemlidir.

2.3.KONUT TALEBİ VE ARZI

Konut talebi doğal olarak konut piyasasının ana belirleyicilerindendir. Özlük (2014) konut ihtiyacının talebe dönüşebilmesi için bireylerin ihtiyaç duydukları konutu alabilecek bir satın alma gücüne sahip olmaları gerektiğini ve bu güce sahip olmakla beraber konut edinmeyi istemesi gerektiğini belirtmiştir. Aynı zamanda Özlük (2014), konut talebinin barınma ihtiyacını karşılama gayesinin yanında yatırım amaçlı konut isteği, düzenli getiri amaçlı konut isteği, lüks konut isteği veya ikinci bir konut isteği gibi istekleri de kapsadığını bu nedenle konut ihtiyacının konut talebi

ile aynı anlama gelmediğini, konut ihtiyacının konut talebinin sebeplerinden bir tanesi olduğunu ifade etmektedir.

Konut arzı ise piyasada talebi karşılamaya yönelik bulunan toplam konuttur. Öztürk ve Fitoz'a (2009) göre konut arzı; faiz oranları, finansman olanakları, imara uygun arsaların ortaya çıkarılması, konut fiyatları, kentleşme oranları, konut yapımında kullanılan teknolojiadaki gelişmeler, konut yapımında kullanılan girdilerin fiyatları ve diğer faktörlerce belirlenmektedir. Tüm bunlarla birlikte devletin konut politikası da konut arzını etkileyen önemli bir faktördür. Devlet konut üretimini destekleyici teşviklerle konut arzına direkt etki edecek düzenlemeleri hayata geçirerek arz miktarını değiştirme etkisini oluşturabilir.

Konutun bir özelliği olarak, konuta olan talebin artışlara konut arzını arttırma biçiminde yanıt vermek kısa sürede mümkün olmamaktadır. Konut arzının artmasının kısa dönemde mümkün olmayışı konut talebinin kısa, orta ve uzun vadede ne şekilde seyredeceğinin öngörülmesi gerektiğine olan ihtiyacı beraberinde getirmektedir. Konut arzının bu öngörüler çerçevesinde geleceğe dönük bir şekilde planlanması ve günün şartlarından ziyade geleceğin şartlarına uygun politikaların uygulanması arz talep dengesini oluşturmak açısından önemlidir. Bu politikaların oluşumu aşamasında hem konut arzını etkileyen faktörlerin hem de konut talebini etkileyen faktörlerin kapsamlı bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

2.3.1.Konut Talebini Etkileyen Faktörler

Konut bu tez çalışmasında daha önce değinildiği üzere insanların çeşitli sebeplerle edinmek isteyeceği bir üründür ve bu sebeplerden en yaygını barınma ihtiyacını karşılama isteği olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu ihtiyacın yanı sıra konut edinimi bir yatırım planı çerçevesinde de gerçekleşebilmektedir. Diğer konut edinim sebeplerini anlamak açısından insanların yaşadıkları çevre ve bulundukları statü gibi kavramlar da ele alınmalıdır. Sebepleriyle de ilintili şekilde konut talebini etkileyen faktörler ekonomik ve demografik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.3.1.1.Ekonomik Faktörler

Konut talebini etkileyen faktörler bağlamında literatürde ortaya çıkan ortak görüş bu faktörlerin üç alt başlık üzerinden değerlendirilmesi gerektiğidir. Bunlar gelir, gelir dağılımı ve fiyat olarak açıklanmaktadır.

Durkaya (2002) konuta olan talep açısından geliri, genel talep fonksiyonunda bir mal veya hizmetin talebini etkileyen en önemli değişkenlerden birisi olarak ifade etmektedir. İnsanlar konut kiralama veya konut edinme eylemlerini gerçekleştirebilmeleri için bütçelerinin önemli bölümünü buna ayırmak zorunda kalırlar. Dolayısıyla gelir ile konut talebi arasındaki ilişki oldukça güçlüdür ve sahip olunan gelir konuta olan talebi direkt olarak etkilemektedir (Durkaya, 2002: 12).

Dikici (2023) benzer şekilde geliri konut talebinin en temel belirleyicilerinden biri olarak nitelendirmiştir. Dikici'ye (2023) göre konut talebi, üç ana nedenden ötürü hane halkı geliriyle pozitif yönlü bir ilişki sergilemektedir. Bunlardan birincisi, gelirdeki artışın bireyleri yeni bir hane kurmaya teşvik etmesi, ikincisi kiracıların gelir düzeylerinin yükselmesiyle birlikte konut satın alma düşüncesine yönelmeleri, üçüncüsü ise hali hazırda ev sahibi olanların daha büyük bir konut birimi satın almayı ya da uzun vadeli bir yatırım aracı olarak ek bir konut edinmeyi tercih etmeleridir.

Altun'un 2017 yılındaki çalışmasında ise Türkiye'deki farklı gelir gruplarının davranışlarına yönelik bazı tespitler paylaşılmıştır. Altun'un (2017) tespiti, Türkiye'de gelir düzeyi yüksek olan bireylerin genellikle hisse senedi, tahvil gibi yatırım araçlarını tercih ettikleri, orta ve alt gelir düzeyine sahip olan bireylerin ise hayatlarını güvence altına almak amacıyla varlıklarını konuta yatırdıkları şeklindedir.

Konut talebinin diğer ekonomik belirleyicisi fiyat düzeyidir. Durkaya (2002) fiyatın bütün talep fonksiyonlarında yer alan ve mal veya hizmetlerin talep edilme düzeylerini etkileyen bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla konut talebinin de diğer mal ve hizmetlerde olduğu gibi fiyattan etkilenmesi doğaldır. Fiyat arttıkça talep edilen miktarın azalması, fiyatın azalması durumunda ise talebin

artması beklenmektedir. Durkaya (2002), talep fonksiyonunda sadece mal ve hizmet fiyatlarının bulunmadığını, bununla beraber o mal ve hizmetleri ikame edici veya tamamlayıcı malların fiyatlarının da yer aldığını ve insanların konut kiralarken veya satın alırken seçimlerini ikame seçeneklerinin durumlarını göz önünde bulundurarak gerçekleştirdiklerini değerlendirmektedir. Bu nedenle, diğer yatırım seçeneklerinin fiyatlarında meydana gelen bir artış, yatırım amaçlı konut talebini artırıcı bir etki üretecektir.

Fiyatın talebe etkisi bir başka açıdan değerlendirildiğinde ise beklentiler üzerinden gerçekleşmektedir. Dikici (2023) yüksek fiyat düzeyinin, konut piyasasında gelecekte daha da yüksek fiyatlara ulaşılacağı yönünde beklentiler oluşturabileceğini ve hane halklarının bu beklentinin etkisiyle konut satın alma yönünde karar verebileceklerini vurgulamaktadır.

2.3.1.2. Demografik Faktörler

Konut talebini etkileyen faktörlerin en önemlilerinden bir tanesi ve çalışmamızla da ilintili olanı demografik faktörlerdir. Durkaya (2002) çalışmasında ‘nüfus ve nüfus artış hızı, medeni durum, aile yapısı, cinsiyet ve yaş dağılımı, göç, evlenme ve boşanmalar demografik açıdan konut talebini belirlemektedir’ ifadeleriyle hangi demografik faktörlerin konut talebini etkilediği sorusuna yanıt vermektedir.

Çakır (2014) aile yapısının konut talebine etkisini açıklamaktadır. Çakır’a göre, çekirdek ailelerin geniş aileye dönüşmesi, hane halkının yaş ortalamasının yükselmesi ve eğitim seviyesinin artması konuta olan talebi artırmaktadır.

Keskin (2024) konut talebini etkileyen demografik faktörlerden biri olarak nüfusun yaş dağılımını ele almıştır. Keskin’e (2024) göre doğurganlığın yüksek olduğu toplumlarda nüfus içerisinde genç bağımlılık oranı artacaktır. Bu sebeple gelirin büyük oranının harcanacağı sektörler eğitim, gıda, giyim gibi günlük ihtiyaçları karşılayan sektörler olacaktır. Sonuç olarak tasarruf oranları düşecek ve bu durum yatırım amaçlı konut talebinin azalmasına yol açacaktır. Ek olarak bu durum

insanların kira giderlerinde de tasarruf yoluna gitmeleri, bu tasarruf eğiliminin onları aileleri yanında yaşamaya tercih etmeleri gibi sonuçları da beraberinde getirecek ve tüketim amaçlı konut talebinde de daralmalar meydana gelecektir. Ancak genç bağımlılık oranının yüksek olmasının getirdiği bu sonuçlar uzun vadede değişecektir. Saner (2008) doğurganlık oranının yüksek oluşunun uzun vadede konut talebini artırıcı etkisi olduğunu savunanlardandır. Saner'e (2008) göre uzun vadede hane halkı içerisindeki çalışan sayısının artacak olması, gelir açısından konut edinme imkânlarının artışı ve dolayısıyla konut talebinin gerçekleşmesine sebep olacaktır.

Demografik faktörlerin konut talebine olan etkisi dünyada birçok bakımdan benzer şekilde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de de konuta olan talebi etkileyen demografik faktörlerin benzer faktörler olduğu söylenebilir. Özlük (2014) Türkiye'de konuta olan talebi etkileyen demografik faktörleri kentleşme oranı, hane halkının büyüklük yapısı, evlenmeler-boşanmalar ve göçler olarak sınıflandırmıştır.

Bu faktörler arasında göçün konut talebine etkisi ayrıca değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Nüfusu hissedilir biçimde etkileyecek düzeydeki göç hareketlerinin konut talebini etkilemesi beklenmektedir. Hatipoğlu ve Tanrıvermiş (2017) Türkiye'deki ilk nüfus sayımının Cumhuriyetin ilanından dört yıl sonra yapıldığını ve bu sayımdan sonra çok partili döneme geçişe kadar yani yaklaşık yirmi üç yıl kent ve kırsal nüfus oranlarında pek fazla değişikliğin meydana gelmediğini belirtmektedirler. 1950 yılı itibarıyla kırdan kente göç yoğun bir şekilde yaşanmaya başlamıştır. Kırdan kente gerçekleşen bu iç göç hareketi sonucu meydana gelen kentleşme hızı yıllık nüfus artış hızından daha yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir. Bu süreç aynı hızla olmamakla beraber günümüzde de devam etmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2025 yılı verilerine göre 2024 yılı sonu itibarıyla kırsalda yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı %6,6 seviyesine kadar düşmüştür. Bu oran Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB) verilerine göre 1927 yılında %75,8'dir. Türkiye'de yapılan ilk nüfus sayımından günümüze kırsalda yaşayanların oranında meydana gelen düşüş demografik dağılımdaki yapısal değişimin bir göstergesidir.

Bu verilere ışığında bir başka ifadeyle 2025 yılı itibariyle Türkiye’de nüfusun %93.4’ünün kentlerde yaşadığı söylenebilir. Hatipoğlu ve Tanrıvermiş (2017) kentleşmeyi hızlandıran göçlerin yalnızca kırsaldan kente değil, kentten kente de gerçekleştiğini vurgulamaktadırlar. Üretim, sanayi, hizmet vb ekonomik faaliyetlerin kentlerde ve büyükşehirlerde yoğunlaşması nüfusu kentlere doğru çekmektedir. Kentleşmenin artması kentlerde artan konut ihtiyacı sonucunu da beraberinde getirmektedir. Kentlerdeki mevcut konut stokları bu ihtiyacı karşılayamadığında ise ilave konut talebi oluşmaktadır. Bu bağlamda iç göçlerin konut talebine etki eden bir eylem olduğu ortaya söylenebilir (Hatipoğlu ve Tanrıvermiş, 2017: 49).

İç göç hareketlerinin yanı sıra dış göç hareketlerinin de demografik yapıyı değiştirdiği ve konuta olan talebi etkilediği değerlendirilmektedir. Bu tez çalışmasında daha önce değinildiği üzere ülkelere düzenli göç kapsamında ikamet, çalışma, eğitim, sağlık hizmetleri vb. sebeplerle izni ile girenler olduğu gibi, düzensiz göçün bir parçası olarak sığınmacılar da giriş yapabilmektedirler. Türkiye’ye özellikle Suriye’de başlayan savaş sebebiyle 2011 yılından bu yana hissedilir düzeyde ve ani biçimde düzensiz göç girişi gerçekleşmiştir. Söz konusu göçün Türkiye’deki demografik yapıyı etkilediği düşünülmektedir.

Türkiye’ye gerçekleşen Suriyeli sığınmacı akımının ani ve yoğun olması konut piyasasında atipik bir şoka sebebiyet verdiği değerlendirilmektedir. Suriye iç savaşı 2011 yılının Mart ayında Derra’da meydana gelen olaylarla başlamıştır. Bu olaylar neticesinde 7 milyonu aşkın kişi göç etmek durumunda kalmıştır. Söz konusu olaylardan kaynaklanan olumsuzluklardan en çok etkilenen ülke ise kuşkusuz Türkiye’dir. Suriye’den gelen ilk sığınmacı kafilesi Türkiye’ye 29 Nisan 2011 tarihinde giriş yapmıştır. Bu girişin ardından Türkiye’de Suriyeliler için açık kapı politikası yürütülmüştür. Türkiye tarafından Esad rejiminin kısa vadede düşeceği öngörülerek, politikalar bu öngörü üzerinden şekillendirilmiştir. Ancak Esad rejiminin düşüşü 2025 yılında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Türkiye öngörülenden daha fazla Suriyeli sığınmacı akımı ile karşı karşıya kalmıştır. Türkiye, gün geçtikçe daha problemlili bir hal alan durum üzerine geçiş yollarındaki denetim seviyesini artırmıştır (Karasu, 2018: 30).

Göç İdaresi Başkanlığı (2024) verilerine göre 2024 yılı sonu itibariyle Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı sayısı 2.699.787 kişidir. Bu sayı 2021 yılında 3.737.369 kişi ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Sığınmacı sayısındaki kısmi düşüşün Beşşar Esad rejimin düşmüş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye giriş yaptığı ilk günden bugüne yaklaşık 14 yıllık bir süre geçmiştir. Bu süreç içerisinde Suriyeli sığınmacıların da demografik yapıları ilk güne göre değişiklikler göstermiştir. Bu değişikliklerin en önemlilerinden bir tanesi yaş dağılımıdır. Bir diğer önemli gösterge ise cinsiyettir. Zira Suriyeli sığınmacıların geleneklerine göre cinsiyet eğitime katılımı ve özellikle işgücüne katılımı etkilemektedir. Tablo 1’de Göç İdaresi Başkanlığı (2024) verilerine göre Suriyeli sığınmacıların demografik özelliklerinden yaş ve cinsiyet bilgileri paylaşılmıştır.

Tablo 1. Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.396.173	1.303.614	2.699.787
0-4	197.883	182.777	380.660
5-17	468.367	451.050	919.417
18-64	710.415	645.605	1.356.020
65+	19.508	24.182	43.690

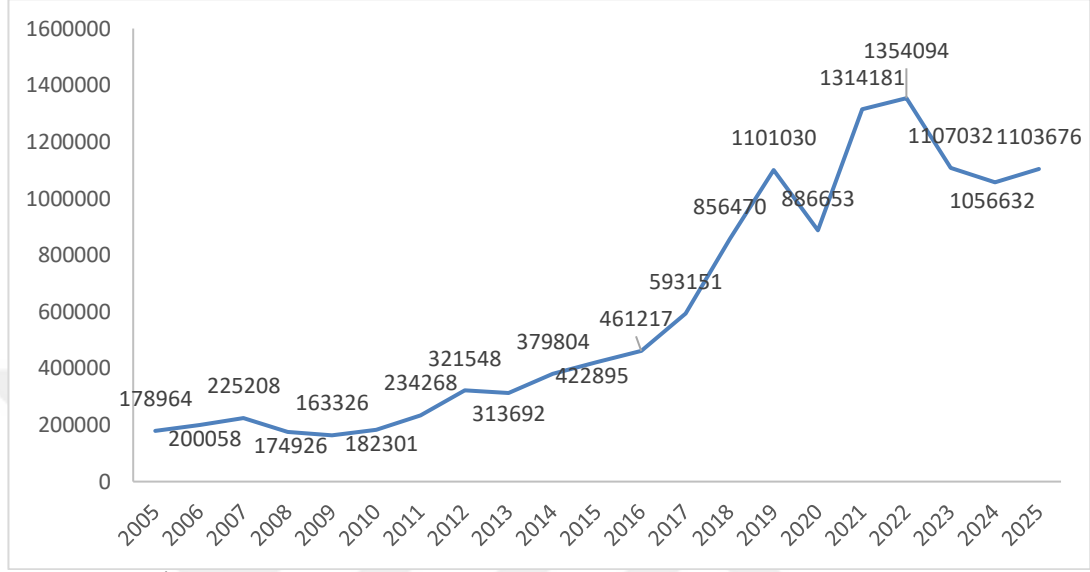
Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (Erişim Tarihi: 10.04.2025)

Her ne kadar Suriyeli sığınmacılar kısmen ülkelerine dönmeye başlamış olsalar da hali hazırda Türkiye’de azımsanmayacak sayıda Suriyeli sığınmacının varlığı uyum ihtiyacının varlığını devam ettirmesine sebep olmaktadır. AB ile Türkiye arasında gerçekleşen 2016 AB-Türkiye Mutabakatı uyum konusunda bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Bu mutabakatla birlikte Türkiye’de Suriyeli sığınmacıların entegrasyonu için somut politikalar geliştirilmeye başlanmıştır. Söz konusu politikalar eğitim, işgücüne katılım, sağlık hizmetleri ve sosyal uyum alanlarında geliştirilmiştir (Danış ve Dikmen, 2022: 28). Uyum süreçleri elbette ki Suriyeli sığınmacılar ile birlikte Türkiye’deki tüm yabancılar için yürütülmektedir.

Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre 2024 yılı sonunda ikamet izni ile Türkiye’de bulunan yabancıların sayısı 1.056.632’dir. Grafik 2’de 2005 yılından 2025 yılına kadar yıllara göre Türkiye’de ikamet izni ile bulunan yabancıların

sayıları görülmektedir. Bu veriler düzenli göç kapsamında Türkiye’de bulunan yabancıları kapsamaktadır.

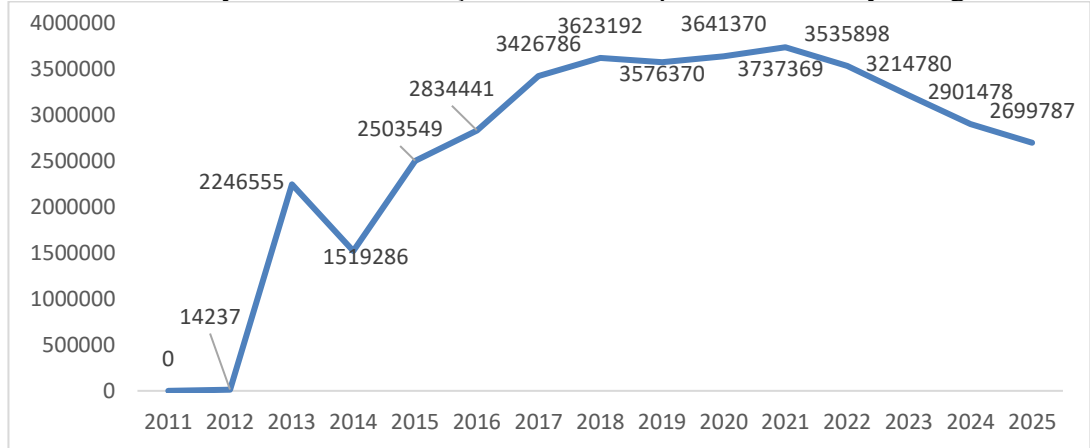
Grafik 2. İkamet İzni İle Türkiye’de Bulunan Yabancılar

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (Erişim Tarihi: 11.04.2025)

Grafik 2’de paylaşılan düzenli göçmenlere ek olarak düzensiz göç ile ülkeye giriş yapan kişilerin varlığı da bilinmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı, 2024 yılı sonu itibariyle Türkiye’de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli sığınmacıların sayısını 2.901.478 kişi olarak açıklamıştır. Grafik 3’de 2011 yılından bu yana Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların sayıları yıllık olarak paylaşılmıştır.

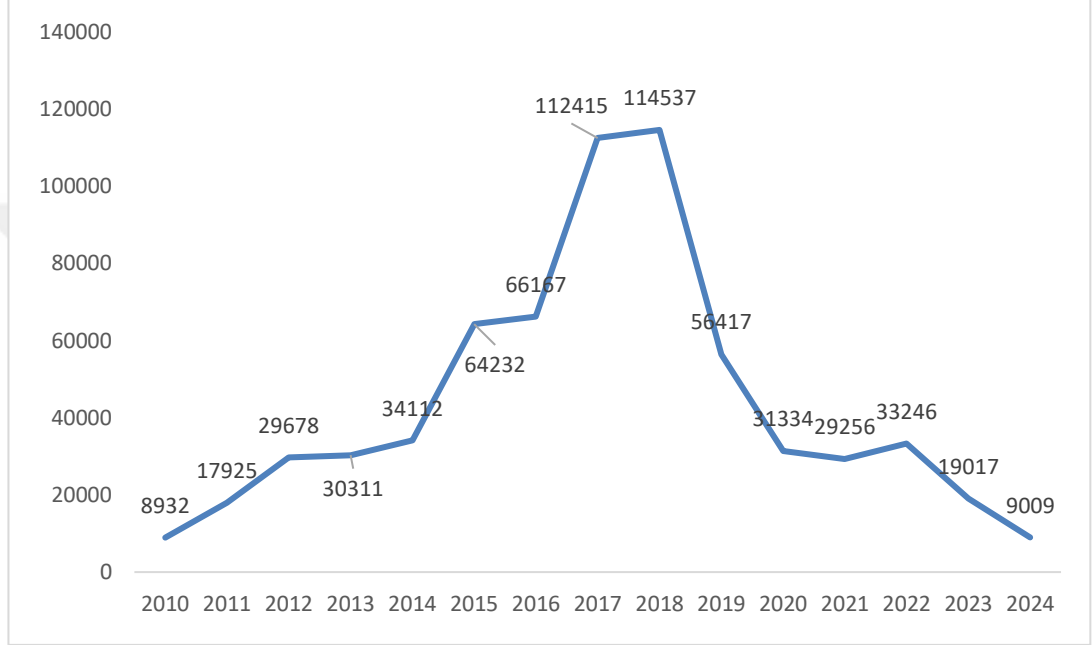
Grafik 3. Türkiye’de Bulunan Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Sığınmacılar

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (Erişim Tarihi: 11.04.2025)

Suriye uyruklu sığınmacıların haricinde düzensiz göç kapsamında ülkeye giriş yapan ve uluslararası koruma başvurusu yapan diğer uyruklara tabi kişiler 2024 yılı sonunda 9.009 kişi olarak açıklanmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). 2010 yılından bu yana uluslararası koruma başvurusunda bulunan diğer uyruklar Grafik 4’te yıllık olarak gösterilmiştir.

Grafik 4. Türkiye’de Uluslararası Koruma Başvurusu Yapanlar

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (Erişim Tarihi: 11.04.2025)

Bu bilgiler ışığında 2024 yılı sonu itibariyle düzenli ve düzensiz göç sonucu Türkiye’de bulunan toplam yabancı sayısının yaklaşık 4 milyon kişi olduğu görülmektedir. Türkiye’nin nüfusu ise 2024 yılı sonu itibariyle 85.664.944 kişidir (TÜİK, 2025). Bu bağlamda Türkiye’de nüfusun yaklaşık olarak %5’i kadar yabancının yaşadığı söylenebilir. Bu oran ülkedeki demografik yapıya etki eden bir orandır. Dolayısıyla ülkede uluslararası göç hareketi sonucunda bulunan yabancıların barınma ihtiyaçlarını karşılamaları açısından konuta olan talebi arttırdıkları düşünülmektedir. Söz konusu yabancıların çok önemli bir bölümünü Suriyeli sığınmacılar oluşturmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların varlığı ve sayısal büyüklüklerinin yanında Türkiye’deki coğrafi dağılımlarının da etkilerini bölgesel olarak farklılaştıracağı

düşünülmektedir. Tablo 2’de 2024 yılsonu itibariyle Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların Düzey-2 seviyesinde bölgesel dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 2. Suriyeli Sığınmacıların Bölgesel Dağılımları

BÖLGE	SURİYELİ SİĞİNMACI SAYISI
TR10 (İstanbul)	425.011
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)	12.905
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	6.957
TR31 (İzmir)	105.461
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	29.837
TR33 (Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak)	24.212
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	147.431
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	69.353
TR51 (Ankara)	83.493
TR52 (Konya, Karaman)	100.234
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	21.325
TR62 (Adana, Mersin)	398.204
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	327.115
TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)	22.188
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	79.449
TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)	1.813
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	1.789
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	13.153
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	5.460
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	882
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	1.142
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	37.136
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)	3.693
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	435.450
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	259.663
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	86.431

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (Erişim Tarihi: 10.04.2025)

Görüldüğü üzere ülkelerin nüfus artış hızları, yaş bağımlılık oranları, iç göç ve dış göç dinamikleri gibi demografik faktörler konut talebini etkilemektedir. Konut talebini etkileyen tek faktör söz konusu demografik değişimlerdir demek doğru olmasa da en güçlü etkiyi oluşturan faktörlerden olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.3.1.3. Finansman Koşulları

Konuta olan talebin kuşkusuz en önemli belirleyicilerinden birisi de finansman koşullarıdır. İnsanlar bir mal veya hizmet satın alırlarken öncelikle gerçekleştirecekleri bu satın alma için ihtiyaç duydukları finans gücüne sahip olmalıdırlar. Eğer bu güce sahip değillerse uygun koşullarda finanse edilmenin yollarını ararlar. Bu itibarla insanların satın almak istedikleri mal veya hizmetlerle alakalı aradıkları finansmana sahip olma koşulları o mala veya hizmete olan talebi doğrudan etkilemektedir.

Finansman koşulları bağlamında reel faiz oranı, konut talebine etki eden en önemli unsurlardandır. İnsanlar konut edinimleri esnasında finansman yolu olarak konut kredilerini tercih ettiklerinde reel faiz oranı konutun maliyetinin ana belirleyicilerinden olacaktır. Faizdeki değişimler bu bakımdan konut talep edenler için önemlidir. Söz konusu talep edenler kullanım amacıyla konut talep edebilecekleri gibi yatırım amacıyla konut talep edebilirler. Yatırımcılar konut yatırımı yapma kararı almak için, tasarruflarını bankada faizde tuttuklarından daha fazla getiri imkanı oluşturan bir zeminin oluşmasını beklerler. Dolayısıyla faiz oranları artarken konuta olan talebin azalması, faiz oranları düşüşe geçtiğinde ise konut talebinin artması beklenmektedir.

Gökçe ve Güler (2020) düşük faiz oranlarının, genel olarak konut kredisi kullanımını teşvik ettiğini ve bu durumun bireylerin konut sahibi olma kararını hızlandırabildiğini söylemektedirler. Çünkü düşük faiz oranlarıyla daha uygun koşullarda kredi almak mümkündür. Bu, konut talebinin artmasına ve konut piyasasının canlanmasına yol açabilmektedir. Yüksek faiz oranları ise konut talebinin azalmasına neden olur ve bu durum konut fiyatlarına olan baskıyı artırabilir. Timur ve Kurtbaş (2024) konut kredisi faiz oranına ek olarak mevduat faiz oranının ve reel faiz oranının da konut talebini etkileyebileceğini, enflasyonun yüksek seyrettiği ve reel faizin negatif olduğu zamanlarda yatırımcıların davranışlarında değişikliğe giderek fiziksel yatırımlara yönelebileceklerini vurgulamıştır. Çünkü fiziksel yatırımlar yüksek enflasyona karşı korunma yolu olarak görülebilmektedir. Bu durum konut talebini artırabilirken tam tersi durumda yani mevduat faizinin ve reel

faizin yüksek olduğu dönemlerde ise insanlar gayrimenkul yatırımlarından ziyade mevduat hesaplarına yönelebilmekte ve böylece konut talebi azalabilmektedir (Timur ve Kurtbaş, 2024: 526).

Yatırım açısından değerlendirildiğinde iktisadi bir varlık olan konuta yönelik talep alternatif varlıkların sağladığı getiriyle direkt olarak ilişkilidir. Eğer diğer varlıkların getirilerinde bir artış meydana gelirse konuta olan talep azalacak, tersi durumda ise konuta olan talep artacaktır. Faizlerin arttığı dönemlerde konuta ikame edilecek yatırımların getirisi de artarsa konut talebi azalacak ve yatırımlar başka alanlara kayacaktır. Bu durum tam tersi bir hal aldığında ise konuta olan talep artacaktır. Tüm bunlarla birlikte konuta sahip olmanın faiz, emlak vergileri ve amortismanlar gibi maliyetleri de vardır. Söz konusu maliyet kalemlerinde meydana gelen bir azalma konutun net getirisini ve konut talebini artırırken tersinin yaşandığı durumlar ise konuta olan talebi düşürecekler (Çakır, 2014:10).

Değişken faiz durumları da yatırımcıların davranışları üzerinde etkilidir. Akpolat (2020) değişken faiz oranlarının piyasa koşullarına göre hareket ettiğini, bu durumun da bireylerin kredi maliyetlerinde belirsizlikle karşılaşmasına neden olabileceğini değerlendirmiştir. Faiz oranları yalnız konut talebini etkilememekte, aynı zamanda konut fiyatlarını da etkilemektedir. Düşük faiz oranları, genellikle konut talebinde bir artışa yol açarken, bu durum konut fiyatlarının yükselmesine neden olabilmektedir (Akpolat, 2020: 70).

Sonuç olarak faiz oranları finansman koşullarını belirlemesi yönüyle konut piyasası için önemli bir etkidir. Bu nedenle, ekonomi politikalarının belirleyicileri ve konut piyasasında stratejileri belirleyenler bu süreçte faizin konut piyasasına olan etkisini mutlaka dikkate almalıdırlar (Karmaz, 2024: 16). Böylelikle hem konuta ulaşmak isteyenler açısından hem de konut üreticileri açısından uygun koşullar meydana getirilerek konut piyasasında makul ve sürdürülebilir bir denge kurulabilecektir.

2.3.2. Konut Arzını Etkileyen Faktörler

Konut talebini etkileyen faktörlerin yanı sıra, konutun arz tarafının da onu etkileyen faktörler bağlamında ele alınması gerekmektedir. Vardar ve Koç (2021) konut arzını konut stoku ile konut fiyatları arasındaki ilişki şeklinde tanımlamışlar ve konut arzının kısa dönemde arttırılamayacağını belirtmişlerdir. Dolayısıyla konut arzı kısa dönemde arttırılamama tarafıyla diğer malların arzından farklı özellikler barındıran bir türdür. Konut arzının şeklini ve miktarını belirleyen faktörler başlıca, fiyatlar, kredi imkânları, faiz oranı, arsa ve inşaat maliyetleri ile diğer faktörlerdir (Vardar ve Koç, 2021: 319).

2.3.2.1. Konut Fiyatları

Fiyat, talebi etkileyen ana unsurlardan olduğu gibi arzı da etkileyen bir unsurdur. Bu tez çalışmasında daha önce üzerinde durulduğu üzere konut üreticileri gelecekte fiyatta bir artış beklentisi öngördüklerinde konut arzını bugünden arttırmaya başlarlar. Aksine eğer fiyatlarda bir azalma meydana gelir veya azalma olacağı öngörülürse arz miktarı azalacaktır. Konut arzı ile alakalı aksiyonlar diğer mal ve hizmetlerde olduğu gibi anında sonuç veremezler. Bu bağlamda fiyatların da konut arzına etkisi anlık olarak gerçekleşemez. Bu etkinin görülebilmesi için bir zaman gereklidir. Dolayısıyla fiyatların konut piyasasında arza olan etkileri beklentiler üzerinden gerçekleşen ve öngörülmesi açısından başarılı olduğunda doğru yönetilebilecek olan bir süreçtir (Yıldırım, 2020: 159).

2.3.2.2. Kredi Koşulları ve Kredi Faiz Oranları

Faiz oranlarının konut talebi tarafındaki etkilerine ek olarak konut arzı tarafındaki etkileri de bulunmaktadır. Zira artan faiz oranları inşaat finansmanı ve sermaye maliyetlerini de artırabilmektedir ki bu durum konut fiyatlarını doğrudan etkilemektedir. Yüksek faiz oranlarının bir sonucu olarak konut arzını oluşturan inşaat firmaları projelerini erteleyebilmektedir. Bunun yanında reel faizin yüksek olduğu dönemlerde firmalar proje yatırımlarından ziyade faiz getirisi olan yatırımları tercih edebilmektedir. Aynı şekilde kredi koşulları da hem inşaat firmalarının projelerinde kullanmak üzere ulaşmaları gereken finansman kaynaklarını, hem de

ürettikleri konutları satmayı planladıkları alıcıların konut alım finansmanına ulaşımını doğrudan etkilediğinden konut arzını bu iki yönüyle direkt olarak ilgilendirmektedir (Yıldırım, 2017: 15).

2.3.2.3. Arsa ve İnşaat Maliyetleri

İnşaat ve arsa maliyetleri, gayrimenkul sektöründe önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki temel unsur konutun nihai maliyetini belirlemektedir. Arsa maliyetleri bağlamında incelendiğinde yüksek arsa maliyetlerinin projenin toplam maliyetini artırdığından konut fiyatlarını yükseltmesi beklenmektedir. Bununla beraber arsa maliyetleri, projenin konumuna bağlı olarak farklılık göstermekte ve bu da bölgesel fiyat farklılıklarına neden olabilmektedir. Diğer taraftan inşaat malzemelerinin fiyatları, işçilik maliyetleri ve teknolojik yenilikler gibi etkenler bir projenin toplam maliyetini şekillendiren diğer unsurlardır. Özellikle malzeme fiyatlarındaki dalgalanmalar inşaat sektörünü doğrudan etkiler ve bu da konut fiyatlarındaki dalgalanmalara yol açabilir. İnşaat ve arsa maliyetlerinin konut fiyatlarına olan etkisi yalnızca nihai maliyetin yükselmesi ile sınırlı değildir. Bu maliyetlerin aynı zamanda konut talebi ve arzı üzerindeki etkisi de göz önüne alınmalıdır. Yüksek maliyetler, konut talebini ve arzını etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, artan arsa ve inşaat maliyetleri konutun nihai maliyetini artıracığından fiyatlarda bir yükselişi beraberinde getireceği düşünülmektedir. Fiyat artışı neticesinde konut talebinde bir daralma yaşanırsa, konut arzı da bundan etkilenecektir (Coşkun, 2016: 207).

Görüldüğü üzere, inşaat ve arsa maliyetleri konut fiyatları üzerinde doğrudan ve dolaylı bir etkiye sahiptir. Bu etki bölgesel, sektörel ve ekonomik etkenlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu nedenle, gayrimenkul sektöründeki paydaşlar, projelerini planlarken ve değerlendirirken, inşaat ve arsa maliyetlerinin konut fiyatlarına olan bu karmaşık etkilerini dikkate almalıdırlar.

2.3.2.4. Konut Arzını Etkileyen Diğer Faktörler

Konut arzını etkileyen fiyat, finansman ve girdi maliyetleri gibi ana faktörlerin yanında onu etkileyen diğer faktörleri de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Konut fiyatlarının geleceği ile alakalı beklentiler, fiyattaki dalgalanmalar, ülkenin ekonomik ve siyasal istikrarı gibi faktörler de konut arzının belirleyicilerindendirler. Üreticiler açısından dalgalanmaların yüksek olduğu dönemler belirsizliklerin de yüksek olduğu dönemlerdir. Belirsizliğin risk olarak algılanacağı bu dönemlerde üreticiler risk almaktan imtina edecekleri için, üretimi kademeli bir biçimde azaltacakları ve bu durumun konut fiyatlarına etkisinin hissedilir bir düzeyde olacağı beklenmektedir. Ayrıca konut arzını ülkenin ekonomik ve siyasal istikrarı da önemli ölçüde etkilemektedir. Ekonomik istikrar yönünden zayıf olan ülkelerde konut üreticileri uzun vadeli planları yapmaktan imtina ederler. Konut arzı da daha önce birkaç defa belirtildiği üzere zamana ihtiyacı olan bir arz modelidir. Bu tarafla üreticilerin ekonomik istikrarsızlıklar kaynaklı kısa vadeli programları dönem dönem konut arzının yeterli miktarda gerçekleşmemesine sebep olabilir (Yıldırım, 2019: 29).

Siyasi istikrar ise konut arzı bağlamında güvenlik ilintilidir. Bir ülkenin kamu güvenliği risk altında ise, her an bozulacağına dair endişeler taşıyor ise o ülkedeki tüm mal ve hizmet üreticileri ticaretlerini bu durumu göz önünde bulundurarak şekillendirirler. Buna konut üreticileri de dâhildir. Siyasal istikrar bozukluğu sebebiyle kamu düzeninde meydana gelmesi muhtemel bir bozulma beklentisi ekonomik istikrarsızlık ihtimali beklentisine paralel sonuçlar doğuracaktır.

2.4. KONUT FİYATLARI

Konut kavramının, konut piyasasının, konuta olan arz ve talebin ve onları etkileyen faktörlerin açıklandığı bu bölümün sonunda konut fiyatlarının oluşumuna değinilecektir. İhtiyaçlar hiyerarşisinde insanlar için en öncelikli ihtiyaçlardan biri barınma ihtiyacıdır. İnsanlık tarihi boyunca bu ihtiyaç önce mağaralar ve benzeri doğal oluşumlarla karşılanmıştır. Uygarlıkların gelişmesi sürecinde ağaçlardan ahşap barınaklar yapılmış, daha sonra çamurdan ve taştan yapılan yapılar ile barınma

ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır. Yeni buluşlar ve teknolojik gelişmeler sonucunda, çelik gibi metaller ve beton gibi yapı malzemelerine ilave olarak, bir evin temelinden yalıtımına kadar çok sayıda materyal konut sektöründe kullanılır hale gelmiştir. Ekonomik gelişmeler ve refahın artmasıyla insanların yaşadığı evden beklentilerinin artması ve çeşitlenmesi kaçınılmaz olmuştur. İnsanlar artık sadece barınmak için değil, çeşitli lüks ihtiyaçlarına kadar birçok rahatlığı ve konforu kendilerine sunacak bir mekân talep etmektedirler (Gözen ve Bostancı, 2021: 507).

Konut birçok gelişmiş ülkede ortalama hane halkı servetinin yarısı ile üçte ikisi arasında bir yer kaplamaktadır. Dolayısıyla konut fiyatlarının oluşumu ve seyri bireyleri ve hükümetleri etkileyen bir süreçtir. Yayar ve Karaca (2014) değişen konut fiyatlarının hem bireyler üzerinde hem de hükümetler üzerinde sosyo-ekonomik koşulları değiştiriyor olması bağlamında bir etkiye sahip olduğunu ve bu etkinin ilave bir endişeye sebep olduğunu vurgulamışlardır. Dolayısıyla konut fiyatları ve onları etkileyen faktörler bireyler ve hükümetler tarafından iyi anlaşılması gereken kavramlardandır.

Konutun heterojen bir ürün oluşu onun değerinin belirlenmesini zorlaştıran bir özelliğidir. Her konutun kendisine ait farklılıkları bulunmakta ve bu farklılıklar onun değerini etkilemektedir. Yayar ve Karaca (2014) Türkiye'deki konut fiyatlarını ele alan çalışmaların genel olarak konut fiyatlarını hedonik fiyatlama modeli ile hesapladıklarını belirtmektedirler. Bu model aynı zamanda uluslararası literatürde de konutun fiyatları ve özellikleri arasındaki ilişkilerin araştırılmasında sıkça kullanılmaktadır. Hedonik modelde konutun karakteristik özellikleri olan metrekare, yaş, yükseklik, tür, oda sayısı, konfor özellikleri ve bulunduğu çevre gibi etkenler dikkate alınmaktadır. Bu etkenler çerçevesinde bir konut fiyatı belirlenmektedir.

Aynı zamanda Yıldırım (2019) konut fiyatlarının konut arzı ile talebinin mekansal bağlamda etkileşimi ile belirlendiğini vurgulamıştır. Bu tez çalışmasının geçmiş bölümlerinde açıklandığı üzere talep; finansman koşulları, gelir ve demografik faktörler ile belirlenmektedir. Diğer taraftan arz ise finansman koşulları, arsa maliyetleri, inşaat maliyetleri, belirsizlikler ve beklentiler gibi faktörlerin belirlediği bir olgudur.

Konuttaki fiyat değişiklikleri birçok durumdan etkilenen ve birçok durumu da etkileyen bir özelliğe sahiptir. Bu bağlamda konuttaki fiyat hareketlerinin seyri hem bireyleri hem de hükümetleri ilgilendiren bir konudur. Dünyada konut fiyatlarının değişiminin dönemsel olarak takibini mümkün kılan araçlardan bir tanesi konut fiyat endeksidir. Konut piyasasındaki fiyat hareketlerinin izlenmesi amacıyla oluşturulmuş bir endeks olan Konut Fiyat Endeksi (KFE) Türkiye’de 2010 yılından itibaren TCMB tarafından hazırlanmakta ve kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Yıldırım (2017) KFE’yi, yapım yılından bağımsız olarak satışa çıkan konutların tamamına ilişkin fiyatlardan oluşan bir endeks olarak tanımlamıştır (Yıldırım, 2017: 10). Söz konusu konutlara ait fiyatlar konut kredisi veren kurumlarca düzenlenmiş olan değerleme raporlarından elde edilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DE SURİYELİ SİĞINMACILARIN KONUT FİYATLARINA ETKİSİ: PANEL REGRESYON ANALİZİ

Bu bölümde uluslararası sığınmacıların konut fiyatlarına olan etkilerinin incelendiği literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Sonrasında bu tez çalışmasında kullanılan ampirik analiz yönteminin türü ve yöntemin tercih edilme sebebi açıklanmıştır. Analizde kullanılacak veri ve bölgelerin temel istatistiki bilgileri paylaşılmış, ardından analizin sonuçlarına yer verilmiştir. Oluşturulan ekonometrik model ile sığınmacıların konut fiyatlarına etkilerinin belirleyicileri olduğu düşünülen değişkenler ele alınarak, sığınmacıların konut fiyatlarına ne derecede ve hangi yönde etki ettikleri belirlenmiştir.

3.1. LİTERATÜR TARAMASI

İktisat literatüründe uluslararası göçün ekonomiye etkisini araştıran çalışmalara kıyasla uluslararası göçün konut fiyatlarına etkisi alanındaki çalışmalar ile uluslararası göçün bir parçası olarak düzensiz göç ve sığınmacılar ile ilintili olan çalışmalar görece daha sınırlı sayıdadır. Sığınmacıların göç ettikleri varış ülkelerinde temel hedeflerinden bir tanesi olan barınma ihtiyaçlarını karşılamayı önceleyecekleri göz önünde bulundurulduğunda, konut fiyatlarına olan etkilerinin gözlenmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu tez çalışmasının literatür taraması bölümünde uluslararası göçün konut fiyatları üzerindeki etkilerini ele alan çalışmalara yer verilecektir. Literatür taraması iki bölüme ayrılmıştır. Bunlardan birincisinde Türkiye dışındaki ülkelerde uluslararası göçün konut fiyatlarına olan etkilerinin araştırıldığı çalışmalar ele alınacaktır. İkinci bölümde ise uluslararası göçün Türkiye’deki konut fiyatlarına etkisinin araştırıldığı çalışmalara yer verilecektir. Söz konusu çalışmaların paylaşıldığı bölümler kendi içinde kronolojik sıra ile paylaşılacaktır.

Czerniak (2024), Ukrayna’lı savaş mültecilerinin Avrupa’daki kira fiyatlarına etkilerini araştırdığı çalışmasında göçün kira fiyatlarına etkisini 27 Avrupa ülkesinde 2017 ile 2023 yılları arasını kapsayan panel veri regresyon analizi yöntemi kullanarak incelemiştir. Yaptığı analizde ev sahibi ülke nüfusunun %1’ine tekabül

eden bir mülteci girişinin, kiralarda %0.6'lık bir artış meydana getirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Topçu (2020), seçilmiş OECD ülkelerinde 2003-2016 dönemine ait verileri kullanarak uluslararası göç ile konut fiyatları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Panel veri regresyon analizi yöntemi ile yapılan çalışmanın bulguları uluslararası göçteki %1'lik bir artışın OECD ülkelerinde konut fiyatlarını %0,08 artırdığını ortaya çıkarmıştır.

Zhu vd. (2018), İngiltere ve Galler özelinde yaptıkları çalışmayla göç ve konut fiyatları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada düzey olarak İngiltere ve Galler'deki yerel yönetimlerin kategorilere ayrılmış hali ele alınmıştır. Veri ve yöntem açısından bakıldığında, 2003-2010 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak mekansal panel veri regresyon analizi yönteminin uygulandığı görülmektedir. Analiz sonucunda düşük beceri gerektiren meslek gruplarının ağırlıklı olduğu, beden işi yoğunluklu bölgelerde göçmenlerin konut fiyatlarında yaklaşık %0.8 oranında bir düşüşe sebep oldukları görülmektedir.

Antoniucci ve Marella (2017), İtalya'daki 112 il merkezinde yaşayan uluslararası göçmenlerin konut fiyatlarına olan etkisini çok değişkenli panel veri regresyon analizi ile araştırmış ve göçmenlerle konut fiyatları arasında pozitif bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Degen ve Fischer (2017), İsviçre'deki konut fiyatlarının uluslararası göç ile ilintisini araştırmışlardır. 2001-2006 dönemine ait 85 bölge düzeyinde verilerle yaptıkları panel veri regresyon analizi sonucunda bir bölge nüfusunun %1'ine tekabül eden göçmen girişinin o bölgedeki konut fiyatlarında yaklaşık olarak %2,7 oranında artışa sebebiyet verdiği ortaya çıkmıştır.

Mussa vd. (2017), ABD'ye gerçekleşen göçün oradaki konut fiyatlarına ve kiralara etkisini 2002-2012 dönemini kapsayan verileri kullanarak Metropolen İstatistiksel Alan (MSA) düzeyinde incelemiştir. Spatial (mekansal) Durbin modeli kullanılarak yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular, ABD'ye

gerçekleşen uluslararası göçlerin konut fiyatlarını ve kiralarını artırdığını göstermektedir.

Sa (2015), Birleşik Krallık'ta göçün konut fiyatlarına olan etkisini incelemiştir. Panel veri regresyon analizi yöntemi ile 2003-2010 dönemine ait İngiltere ve Galler'deki 159 yerel idare bölgesi verileri kullanılarak yapılan analiz sonucuna göre yerel nüfusun %1'ine eşit bir göçmen girişi konut fiyatlarında %1,6 oranında bir düşüşe sebep olmaktadır. Sa (2015) çalışmasında bu düşüşün sebebi olarak yerli halkın uluslararası göçe farklı bölgelere taşınarak karşılık veriyor olmasını ve bu taşınma hareketlerinin genel olarak ücret dağılımının üst diliminde yer alan kişiler tarafından gerçekleştirilmesini görmektedir.

Chanpiwat (2013), Yeni Zelanda'da oluşan göç şoklarına konut piyasasının verdiği tepkiyi incelemiştir. 1996 ile 2011 yılları arasındaki konut, göç ve nüfus sayımı değişkenleriyle yaptığı panel veri regresyon analizi sonucunda %1'lik bir göçmen artışının Yeni Zelanda'daki konut fiyatlarına %7.5 oranında bir artış etkisi oluşturduğu ortaya çıkmıştır.

Gonzalez ve Ortega (2013), İspanya'daki 50 il merkezinin 1998-2008 dönemine ait verileri ile ülkeye göçen yabancıların konut fiyatları üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Yapılan panel veri regresyon analizi sonucunda yabancı nüfustaki %1'lik bir artış konut fiyatlarında %3,2 düzeyinde artışa yol açmaktadır. Ayrıca Gonzalez ve Ortega İspanyol şehirlerinin 1998-2008 yılları arasındaki 10 yıllık periyotta başlangıçtaki çalışma çağındaki nüfusun ortalama %17'sine eşit olan bir uluslararası göç aldığını ve bu dönemde konut fiyatlarının %52 arttığını vurgulamaktadırlar.

Akbari ve Aydede (2012), Kanada'daki göçmenlerin konut fiyatlarına etkisini 1996, 2001 ve 2006 yıllarındaki nüfus sayımlarına dayalı verileri panel veri analizi uygulayarak araştırmışlardır. Kanada'da Cencus Division (Sayım Bölgesi) düzeyinde yapılan analizler sonucunda göçmenlerin konut fiyatlarını %0.10 ila %0.12 arasında arttırdığı ve bu etkinin yalnızca 10 yılı aşkın süredir ülkede bulunan göçmenler için geçerli olduğu ortaya çıkmıştır.

Saiz (2007), Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de Metropolen İstatistiksel Alan (MSA) düzeyinde panel veri regresyon analizi yöntemi ile yaptığı çalışmada uluslararası göç kapsamında ülkede yaşayan yabancıların konut fiyatları ve kiralarna olan etkisini araştırmıştır. Yapılan analizler neticesinde bir MSA'nın nüfusunda gerçekleşen %1'lik oransal göçmen artışı o bölgedeki konut fiyatlarını ve kiralarnı da %1 oranında artırmaktadır.

Literatür Türkiye dışındaki ülkeleri inceleyen çalışmalar kapsamında ele alındığında iki çalışma dışında tüm çalışmalarda uluslararası göçün konut fiyatlarını arttırdığı sonucunun ortaya çıktığı görölmektedir. Ayrıca söz konusu çalışmaların tamamına yakınında panel veri regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır. Türkiye için yapılan çalışmalar incelendiğinde ise akışın devamında paylaşıldığı üzere analiz yöntemleri açısından Türkiye dışındaki ülkeleri ele alan çalışmalardan farklılaşırken, ulaşılan sonuçlar açısından genel olarak benzeşmektedirler.

Çelik (2025), Türkiye'nin en çok göç alan 6 bölgesinde 2016-2020 dönemi için uluslararası göçlerin konut fiyatları üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında panel veri regresyon analizi yöntemi kullanarak elde ettiği bulgularda uluslararası göçlerin konut fiyatlarını düşürdüğü sonucuna ulaşmıştır. Çelik'e (2025) göre uluslararası göçteki %1'lik bir artış konut fiyatlarını %0.025 oranında düşürmektedir.

Güneyli (2024), Türkiye Diyarbakır ilinde geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin konut piyasasına etkisini araştıran çalışmasında yüz yüze anket yöntemi kullanmış ve Suriyeli sığınmacıların konut fiyatları üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Sümer (2024), sığınmacıların ve mültecilerin Türkiye'deki konut fiyatlarına etkisini anket yöntemi ile araştırmıştır. 157 katılımcı ile gerçekleştirilen anketin analiz sonuçlarına göre Türkiye'de sığınmacılar ve mülteciler konut fiyatlarını arttıran bir etkiye sebep olmaktadır.

Badurlar (2023), 2010-2022 dönemi için Türkiye'de ikamet izni ile bulunan yabancıların konut fiyatları üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında Johansen

Eşbütünleşme Testi ile yaptığı analizinde yabancıların sayısındaki %1'lik bir artışın konut fiyatlarını %0.1885 oranında artırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Kahveci (2023), Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki konut fiyatlarına etkisini ülkenin belirli bölgeleri üzerinden 2010-2015 dönemi verileri ile farkların farkı yöntemini kullanarak analiz etmiştir. Analiz, Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların reel konut fiyatlarına etkisinin %7 ila %12 arasında olduğu sonucunu ortaya çıkartmıştır.

Dikici (2023) Suriyeli sığınmacıların Türkiye konut kira fiyatları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma 2009 ile 2019 yılları arası dönemi kapsamaktadır. Farkların farkı yöntemi ile yapılan analiz sonucunda sığınmacıların yerli nüfusa oranlarındaki %1'lik bir artışın konut kiralarnı kısa vadede %1.19, uzun vadede ise %0.66 oranında artırdığı sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Akgündüz vd. (2023), 2010-2017 dönemine ipotekli satış ile satılan konut verileri üzerinden Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki konut fiyatlarına etkisini araştırmıştır. Farkların farkı yönteminin kullanıldığı analiz sonuçlarına göre sığınmacı/yerli oranındaki %1'lik artış, konut fiyatlarını %0.8 ila %2.5 oranında artırmaktadır.

Erdem (2021), 2013-2018 yıllarını kapsayan veriler arasındaki ilişkiyi Pearson korelasyon katsayısı ile tahmin ederek Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla konut fiyatları arasında doğrusal bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Balkan vd. (2018) yaptıkları çalışmalarında Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki konut kiralarnı etkilerini araştırmışlardır. Araştırma 2010-2013 dönemine ait verilerle farkların farkı yöntemi kullanılarak yapılmış ve sığınmacıların ev sahibi ülkelerde konut kiralarnı %2 ila %5 oranında artırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Literatür incelendiğinde uluslararası göçün konut fiyatlarına etkilerinin araştırıldığı çalışmaların bir bölümünün sığınmacıları ele aldığı, diğer bölümünün ise göçmenler ve mültecileri kapsadığı görülmektedir. Akgündüz vd. (2023) dışında

sığınmacıların konut fiyatlarına etkisini Türkiye için Düzey-2 seviyesinde araştıran bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak Akgündüz vd. (2023) analizlerini yalnızca ipotekli satış yoluyla satın alınan konutlar kapsamında gerçekleştirmişlerdir. TUIK (2024) verilerine göre 2013-2024 yılları arasında Türkiye’de satışı gerçekleştirilen konutların yalnızca %26,7’si ipotekli olarak satılmıştır. Dolayısıyla ipotekli olarak satın alınan konutlar özelinde yapılan analizler ile sağlıklı bir sonuç elde edilemeyebilir. Ayrıca sığınmacıların konut fiyatlarına etkileri talep artışı neticesinde gerçekleşmektedir. Barınma ihtiyaçlarını karşılamak isteyen sığınmacılar yerli halkın sahip olduğu konutlara yerleşmektedirler. Bu sebeple sığınmacıların konut fiyatlarına etkisini toplamda satın alınan konutlar üzerinden değerlendirmek önem taşımaktadır. Bu tez çalışmasında Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların konut fiyatlarına etkisi Düzey-2 seviyesinde araştırılmaktadır ve Düzey-2 seviyesinde tüm konut satışlarını ele alan özelliğiyle diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Ayrıca bu tez çalışmasını diğer çalışmalardan farklılaştıran bir diğer özelliği ise Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki konut fiyat endeksine etkisinin bölgesel bazda farklılaşp farklılaşmadığını da analiz ediyor olmasıdır.

3.2. AMPİRİK ANALİZ

Bu bölümde ampirik analizde kullanılacak yöntem ve yöntemin tercih edilme sebepleri açıklanmıştır. Ekonometrik model ve aynı zamanda veri setinin oluşturulması esnasında göz önünde bulundurulmuş hususlara yer verilmiştir. Analizler Stata 14.0 paket programı ile yapılmıştır. Haritalandırma ise Python 3.10’da yapılmıştır.

3.2.1. Yöntem

Bu tez çalışmasında analiz yöntemi olarak panel veri regresyon analizi yöntemi uygulanmıştır. Ekonometrik analizlerin yapılması için kullanılan bir veri türü olarak panel veri, içerisinde zaman serisi ve yatay kesit verilerini barındıran, T sayıda gözlem ve N sayıda birime karşılık gelen verilerden oluşan bir veri türüdür.

Panel veri analizi içerisinde zaman serisi verileri ve yatay kesit verilerini barındırması ve verileri birleştirmesi özelliği ile tutarlı sonuçlar elde edilmesine imkan sağlayan bir analiz türüdür. En belirgin avantajı ise yatay kesit veya zaman serisi analizlerinin tek başına kullanılmasına göre her ikisini de içerisinde barındırması bakımından daha fazla gözlem içeriyor olması ve bu gözlemlerin tek boyutlu olmamasıdır. Verilerin bu şekilde birleşik bir düzlemde işlenebilirliği değişkenler arasındaki doğrusal bağlantıyı azaltmaktadır (Tarı vd., 2019: 432).

Çalışma içeriği açısından panel veriler kullanıldığında değişkenlerin tamamının tüm zamanlara ait verileri mevcut ise “dengeli panel”, bazı değişkenlerin belirli dönemlere ait verileri mevcut değil “dengesiz panel” söz konusu olmaktadır (Yerdelen ve Tatoğlu, 2020:15).

Panel veride eksik veri problemi ile karşılaşıldığında araştırmacı eksik verileri dikkate alan uygun istatistiksel analiz yöntemini kullanmalıdır. Bu itibarla değişkenlerine ait verilerin inceleme döneminin bazılarında gözlemlenememiş olması sebebiyle bu çalışmada dengesiz panel modeli kullanılmıştır.

Dengesiz panel veri modelinin tahmini, belirli yöntemlerin uygulanmasının ardından dengeli panel veri modellerinde kullanılan yöntemlerin tamamı ile yapılabilmektedir. Dengesiz panel veri setleri ile karşılaşılmasının ana sebepleri, ilgilenilen verinin gözlemlenememiş olması veya gizlilik kaynaklı ulaşılabilirlik kısıtlamalarıyla karşılaşılmasıdır.

Yerdelen ve Tatoğlu (2020), verideki kayıp gözlemlerde veya panele giriş ve çıkışta tesadüflüğün söz konusu olduğu durumlarda dengeli panel metotlarının dengesiz panel için de kurulabileceğini ve tahminlerin tutarlı olacağını belirtmektedirler. Bir başka yöntem olarak kayıp gözlem içeren birimlerin örnekten tamamen çıkarılarak dengeli panel elde edilebilir. Ancak bu yöntem birim sayısının fazla olduğu ve kayıp gözlemlerin belli birimlerde toplandığı veri setlerinde kullanılabilir. Aksi durumlarda kayıp gözlem içeren birimler için bazı algoritmalar kullanılarak boşlukların doldurulması daha doğru olacaktır.

Bu tez çalışması 2011 – 2024 dönemini kapsamakta ve Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların konut fiyatlarına etkisini Düzey-2 seviyesinde araştırmaktadır. Panel veri regresyon analizinde dengeli panel yönteminin kullanılabilmesi için değişkenlerin tamamının her bölge için mevcut olması beklenmektedir. Fakat kişi başına düşen GSYH, Düzey-2 bazında takip eden yılsonunda yayınlandığından 2024 yılı kişi başına düşen GSYH verisi Düzey-2 bazında 2025 yılı sonunda yayınlanacaktır. Bu çalışmanın yapıldığı tarihte söz konusu veri henüz yayınlanmamış olduğundan 2024 yılı kişi başına düşen GSYH modele dahil edilememiştir. Bu nedenle analizde dengesiz panel çalışılmıştır.

3.2.2. Veri Seti

Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki konut fiyatlarına etkilerinin araştırılması kapsamında panel veri regresyon analizi kullanılmıştır. Modele 2011-2024 dönemini kapsayan yıllık veriler Düzey-2 seviyesinde dâhil edilmiştir. Uygulamada konut fiyatlarını niteleyen bağımlı değişken olarak konut fiyat endeksi kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise tüketici fiyat endeksi, sığınmacı sayısının nüfusa oranı (1/10000), kişi başına düşen Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) ve konut kredileri faiz oranı olarak modele eklenmiştir. Tablo 3’te söz konusu değişkenlerin hangi veri tabanlarından alındığı kısa açıklamaları ile birlikte sunulmuştur.

Tablo 3. Değişkenler

Değişkenler	Kaynak	Açıklama
<i>Konut Fiyat Endeksi (kfe)</i>	EVDS	Türkiye konut piyasasındaki fiyat değişimlerini takip eden endeks.
<i>Tüketici fiyat endeksi-tüfe (enf)</i>	TÜİK	Tüketici fiyatlarındaki yıllık değişim oranı (2003=100)
<i>Sığınmacı Sayısının Nüfusa Oranı (mpopx)</i>	Göç İdaresi Başkanlığı ve TÜİK	Yazarın kendi hesaplamalarından oluşmaktadır. (1/10.000)
<i>Kişi Başına Düşen GSYH (gdp)</i>	TÜİK	Türk Lirası olarak
<i>Faiz Oranı (faiz)</i>	EVDS	Konut Kredileri

Ekonometrik çalışmalarda bir sorun olarak sıklıkla karşılaşılan durum verilerdeki eksikliklerdir. Bu durum, yapılacak olan analiz sonuçlarının güvenilirliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle analizlerin daha tutarlı ve güvenilir sonuçlar verebilmeleri için eksik veri sorunlarının çözülmesine

ihtiyaç vardır. Bu eksiklikleri giderebilmek için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemler veri setinin özelliklerine göre silme (Baraldi ve Enders, 2013) veya atama (Cameron ve Trivedi, 2005) yöntemleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Bu tez çalışmasında veri setinin iki değişkenine atama işlemi gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki, 2022 yılına kadar Düzey-2 seviyesinde aylık olarak yayınlanan TUFİ değişkenidir. Öncelikle TUFİ verileri yıllık veri biçimine dönüştürülmüştür. TÜİK TUFİ verilerini 2022 yılı Nisan ayı itibariyle Düzey-2 seviyesinde yayınlamayı durdurmuştur. Bu sebeple 2022 – 2024 dönemi Düzey-2 yıllık TUFİ verileri eksik kalmıştır. Eksik kalan verilerin ataması için öncelikle yayınlanmış olan son üç yılın Türkiye TUFİ yıllık verileri ile her yıl için ilgili Düzey-2 bölgesi verilerinin farkları bulunmuştur. Bulunan farklar 2022 – 2024 döneminde açıklanmış olan Türkiye yıllık TUFİ verileri ile toplanarak hesaplanmıştır. Eksik veri bulunan her dönem için tüm Düzey-2 bölgelerinde bu işlem yapılarak veriler tamamlanmıştır.

İkinci değişken modelde bağımlı değişken olarak tanımlanan konut fiyat endeksidir. Bu değişken Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) veri tabanı Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS) tarafından 2024 yılı itibariyle geçmiş yıllara göre bölge sınıflandırması açısından farklılaşmıştır. Bunlardan birincisi aylık dönemde ve Düzey-2 bölgeleri için 2011-2023 yılları arasında yer almaktadır. Diğer veri de yıllık dönemde ve Düzey-2 sınıflandırmasından farklı şekilde 2011-2024 yılları arasında yer almaktadır. TCMB 2024 yılı itibariyle Düzey-2 bölgelerinden farklı olarak TRA1-A2, TRB1-B2, TRC1-C2 bölgelerini TRA, B ve C olarak toplulaştırılmıştır. Bu tez çalışmasında analiz dönemi olarak 2011-2024 yılları ele alındığı için 2024 yılını açıklanan TRA, TRB ve TRC bölgeleri için veri oranlaması yapılarak Düzey-2 seviyesine uygun olarak TRA1 bölgesi A2, TRB1 bölgesi B2 ve TRC1 bölgesi C2 şeklinde dönüştürülmüştür.

Tablo 4. Düzey-2 Bölgeleri

Düzey-2 BÖLGE KODU	İLLER
TR10	İstanbul
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
TR22	Balıkesir, Çanakkale
TR31	İzmir
TR32	Aydın, Denizli, Muğla
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
TR51	Ankara
TR52	Konya, Karaman
TR61	Antalya, Isparta, Burdur
TR62	Adana, Mersin
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt

3.2.3. Ekonometrik Model

Panel veri analizinde sıklıkla rastlanan bir durum olan her birim ve zaman döneminde gözlem değerlerine ulaşamamasıdır. Bu durumun farklı sebepleri olmakla birlikte dengesiz panel veri setinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu tez çalışmasında veri bölümünde tanımlanan veri setini dengeli hale getirebilmek için eksik veri tamamlama işlemi yapılmıştır. Ancak *yöntem* bölümünde detaylı olarak açıklanan nedenlerle GDP değişkeni için bu durum söz konusu olamamaktadır bu bağlamda bu tez çalışması için dengesiz panel regresyon analizi yapılmıştır.

Dengeli panel veriler ile karşılaşıldığında hangi tahmin tekniklerinin kullanılıp kullanılmayacağı ve hangilerinin ise nasıl ve hangi koşullar altında kullanılması gerektiği önemlidir (Yerdelen- Tatoğlu, 2020). Dengesiz panel veri

yöntemleri için dengeli panel veri yöntemleri bazı koşullar altında kullanılmaktadır. Bu tez çalışmasında daha önce söz konusu koşullara değinilmiştir.

Dengesiz panel veri regresyonlarında dengeli panel veri yöntemlerinin kullanılabilmesi için Baltagi'de (2005) önerilen Denklem 1'deki model kullanılmaktadır.

$$y_{it} = \alpha + \beta x_{it} + u_{it}; u_{it} = \mu_i + \epsilon_{it}; \quad i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T_i \quad (1)$$

Burada T_i , i birim için gözlemlenen zaman dönemi sayısıdır. Böylelikle dengeli panelden farklı olarak, dengesiz panel veri modellerinde zaman döneminin birimlere göre değişmesi modele yansıtılmış olur (Kızılarıslan, 2016).

Denklem 1, dengeli panel verinin genel gösterimi yardımıyla dengesiz panel veriler için kullanılan tahmin yöntemlerinden olan sabit etkiler ve tesadüfi etkiler yöntemleri sırasıyla izleyen bölümlerde yer almaktadır.

3.2.3.1. Sabit Etkiler Regresyon Modeli

Birim ve zaman etkilerini kontrol etmeye yarayan ancak her birimin her zaman diliminde gözlemlenemediği panel veri modelidir (Baltagi, 2005). Sadece birim etkinin olduğu varsayımıyla Denklem 2'de dengesiz sabit etkiler panel regresyon modeli gösterilmiştir:

$$Y_{it} = X_{it}\beta + \mu_i + u_{it} \quad (2)$$

Sabit etkiler dengesiz panel veri regresyon modeli tahmincisi etkin ve tüm standart süreçlerin geçerli olması için dört farklı varsayımı ele almaktadır.

Bunlardan ilki, katı dışsallık varsayımıdır. Katı dışsallık varsayımının gerçekleşmesi durumunda sabit etkiler modeli için tutarlılık ve asimptotik normallik sağlanmaktadır. Katı dışsallık varsayımı hata teriminin sadece bir dönem içindeki açıklayıcı değişkenlerle ilişkisiz olması değil, tüm zamanlar için ilişkisiz olmasıdır.

$$E(u_{it}|X_{i1}, \dots, X_{it}) = 0$$

Woolridge (2002) tarafından önerilen dışsallık testine göre, gecikmeli bağımlı değişkenin modele dahil edilip açıklayıcı değişkenin hata terimiyle ilişkisinin ölçülmesi gerekmektedir. Gecikmeli bağımlı değişken istatistiksel olarak anlamlı ise, bu durum dışsallık varsayımının ihlal edildiğini gösterebilir.

İkinci varsayım, çoklu doğrusal bağlantının olmadığını ifade eden rank koşuludur. Çoklu doğrusal bağlantının varlığını test etmek amacıyla Varyans Şişirme Faktörü (VIF) kullanılmıştır.

Her bir açıklayıcı değişkenin diğer açıklayıcı değişkenlerle ne kadar açıklanabildiğini ölçen VIF değeri şu şekilde hesaplanır:

$$VIF_j = \frac{1}{1 - R_j^2}$$

Burada R_j^2 , açıklayıcı değişkenin diğer bağımsız değişkenlerle regresyonundan elde edilen determinasyon katsayısıdır. VIF değerinin genellikle 5'in üzerinde olması, çoklu doğrusal bağlantı sorununun varlığına işaret etmektedir. Bu varsayımın sağlanması sabit etkiler dengesiz panel veri modelinde tutarlılığı sağlamak için yeterlidir.

Üçüncü varsayım ise otokorelasyonsuzluk varsayımıdır. Bu varsayımın ilavesi ile birlikte sabit etkiler dengesiz panel tahmincisinin etkin ve tüm standart süreçlerin geçerli olduğu ifade edilmektedir. Panel veri modellerinde hata terimlerinin ardışık dönemler arasında bağımsız olması beklenir. Bu varsayım ihlal edilirse, standart hata tahminleri yanıltıcı olabilir ve modelin etkinliği düşer. Otokorelasyonun varlığını test etmek amacıyla, Woolridge (2002) tarafından geliştirilen panel veriler için otokorelasyon testi kullanılmıştır.

Bu test sabit etkiler modeli çerçevesinde uygulanmakta olup, hata terimleri arasında birinci dereceden otokorelasyon olup olmadığını sınar.

Testin hipotezleri:

- H_0 : Otokorelasyon yoktur.
- H_1 : Otokorelasyon vardır.

Dördüncü varsayım, panel veri analizinde, özellikle zaman serisi özellikleri taşıyan değişkenler için durağanlık önemli bir varsayımdır. Durağan olmayan veriler modelin tutarlılığını bozabilir ve sahte regresyon sonuçlarına yol açabilir. Bu nedenle serilerin durağan olup olmadığını test etmek amacıyla Harris ve Tzavalis (1999) tarafından geliştirilen Harris-Tzavalis Birim Kök Testi uygulanmıştır. Bu test, birey sayısının (N) büyük ve zaman boyutunun (T) sabit olduğu panel veri yapılarında etkilidir. Testin temel hipotezleri:

- H_0 : Değişken birim kök içerir (durağan değildir).
- H_1 : Değişken durağandır.

Bu test özellikle dengesiz panellerde kullanışlıdır ve durağanlık varsayımını sağlamayan değişkenlerin düzeyde değil, farkları alınarak modele dahil edilmesi gerekebilir.

Dengesiz panel regresyon analizinde değişkenler durağan olmadan yapılmış (Yeldelen-Tatoğlu, 2020) ayrıca birim kök testi zaman boyutu birim boyutundan büyük olduğu durumda yapıldığı (Baltagi, 2005) ifade edilmektedir. Çünkü tüm birim kök testleri T 'nin büyük olduğu durumlarda karşılaşılan sorunlar için geliştirilmiştir. Ancak Baltagi (2005) Karlsson ve Löthgren'in (2000) alıntısına yer vermiştir: *Çeşitli boyutlardaki paneller için LLC ve IPS testlerini karşılaştırır. Büyük T için panel birim kök testlerinin yüksek güce sahip olduğunu ve panelde yalnızca küçük bir oranda durağan seri olsa bile tüm panelin durağan olduğu sonucuna varma riski potansiyeli olduğunu belirtirler. Küçük T için panel birim kök testlerinin düşük güce sahip olduğunu ve panelde büyük bir oranda durağan seri olsa bile tüm panelin durağan olmadığı sonucuna varma riski potansiyeli olduğunu belirtirler. Panelin durağanlık özelliklerini tam olarak değerlendirmek için hem bireysel hem de panel birim kök test sonuçlarının dikkatli bir şekilde analiz edilmesini önermektedirler* (Baltagi, 2005: 247).

Wollridge (2001) ise şöyle der: *Zaman serisi ekonometrisinde kalıcı süreçlere sahip asimptotik teori üzerine yapılan çalışmaların patlaması ışığında [genellikle birim kök süreçleri olarak adlandırılır- örneğin Hamilton (1994)'e bakın], varsayımlarımızı belirtirken dikkatli olmadığımız görülebilir. Ancak, sabit-T, büyük-N asimptotikleri yaptığımız için verilerimizin dinamik davranışını hiçbir şekilde kısıtlamamıza gerek yoktur. Bu nedenle, asimptotik analizin mekaniği SUR durumu ve panel veri durumu için aynıdır. T, N'ye göre büyükse, buradaki asimptotikler yanıltıcı olabilir. N'yi T büyürken sabitlemek veya N ve T'nin ikisinin de büyümesine izin vermek bizi çoklu zaman serisi analizi alanına götürür: Verilerdeki zamansal bağımlılığı bilmemiz gerekir ve genel bir tedavi için bir tür zayıf bağımlılık varsaymamız gerekir. Son zamanlarda, verilerde birim kökler olduğunda büyük T ve N'li panel verilerdeki asimptotikler üzerinde ilerleme kaydedildi; örneğin, Pesaran ve Smith (1995) ve Phillips ve Moon (1999)'a bakı (Wollridge, 2001: 175). Birim kök testleri zaman içerisinde T'nin küçük olduğu durumlar için de geliştirilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada birim kök testi yapılarak Dengesiz Panel Regresyon Analizi sonuçlarına yer verilmiştir.*

3.2.3.2. Tesadüfi Etkiler Regresyon Modeli

Hata teriminin bir parçası şeklinde ele alan tesadüfi etkiler modelinde birim etkiyi temsilen hata terimi sabit etkili regresyon modelindeki gibi parametre olarak değil tesadüfi değişken olarak ele alınmaktadır.

$$v_{it} = \mu_i + \epsilon_{it} \quad (3)$$

Denklem 3'te birim etki, tesadüfi bir değişken olarak ve aynı zamanda hata teriminin bir bileşeni olarak ifade edilmektedir. Birim etki, hata teriminin bir parçası olarak modele dahil edildiğinde, modelin hata terimi için geçerli olan dışsallık, yani hata terimi ile modelde var olan açıklayıcı değişkenlerin ilişkisiz olması varsayımı, birim etki için de geçerli hale gelir. Diğer bir deyişle, sabit etkili modellerdekinden farklı olarak, tesadüfi etkili modellerde birim etkinin açıklayıcı değişkenlerle korelasyona sahip olmasına müsaade edilmez. Bu durumda hata teriminin birim etkisinin sabit varyans ile normal dağıldığı varsayılmaktadır (Kızılarıslan, 2016).

3.2.4. Analiz Sonuçları

Bu bölümde Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki konut fiyatlarına etkisini incelemek amacıyla yapılan panel veri regresyon ve söz konusu etkinin bölgesel bazda değişiklik gösterip göstermediğini araştırmak üzere yapılan zaman serisi regresyon analizlerinin sonuçlarına yer verilmiştir. Analizlerin sonuçlarına geçmeden önce veri setine ait temel istatistiki bilgiler ve dengesiz panel veri regresyon analizinin sağlanması gereken varsayımlarına değinilmiştir. Bölümün sonunda ise panel veri regresyon ve zaman serisi regresyon analizlerinin bulgularına yer verilmiştir.

3.2.4.1. Temel İstatistiki Bilgiler

Veri setindeki değişkenlerin temel istatistiki bilgileri Tablo 5’te verilmiştir. Tablo 5’e göre sığınmacı sayısının nüfusa oranı olan mpop değişkeninin ortalamasının diğer değişkenlere göre küçük olduğu görülmektedir. Panel veri regresyon analizinde mpop değişkeninin bu haliyle analiz içindeki katsayısı yüksek çıkacaktır. Bu bağlamda söz konusu değişken 10.000 ile çarpılmıştır. Böylece sığınmacı sayısının yüzde olan nüfusa oranı 10.000’de olarak değiştirilmiştir.

Tablo 5. Değişkenlere Ait Temel İstatistiki Bilgiler

Değişkenler	Gözlem sayısı	Ortalama	Std. Sapma	Minimum	Maksimum
<i>Konut Fiyat Endeksi (kfe)</i>	364	259.85	347.60	40.65	1695.19
<i>Enflasyon (enf)</i>	364	21.62	20.91	4.14	69.11
<i>Sığınmacı Sayısının Nüfusa Oranı (mpop)</i>	364	327.85	482.44	1.02	2063.32
<i>Kişi Başına Düşen GSYH (gdp)</i>	338	58579.16	73719.02	7412.62	510733.10
<i>Faiz Oranı (faiz)</i>	364	17.28	8.63	9.69	42.78

3.2.4.2. Model Tanılama Testi

Bu bölümde tez çalışmasında yer alan Türkiye'nin 26 bölgesi için test sonuçları yer almaktadır. Dengesiz panel veri regresyonunun varsayımlarından olan çoklu doğrusal bağlantı, sabit varyans ve homojenlik özelliklerini sağlayan test sonuçlarına yer verilmiştir.

Yatay kesit bağımlılığı için uygun olan Pesaran vd. (2004) CD Testi yapılmıştır. Bu testin ardından yatay kesit bağımlılık ve homojenlik varsayımı testlerinin sonuçlarından hareketle 5 değişken için Harris Tzavalis (1999) birim kök testi uygulanmıştır.

3.2.4.2.1. Çoklu Doğrusal Bağlantı Testi

Dengesiz panel regresyon modelinin varsayımlarından biri olan çoklu doğrusal bağlantının belirlenmesi için VIF (Varyans Şişirme Faktörü) yapılmıştır. VIF, sabit veya tesadüfi etkiler regresyon modeli kurulmadan önce havuzlanmış panel EKK yapılarak VIF modelinin sonuçları elde edilmiştir. Tablo 6'da ortalama VIF sonucunun 5'ten küçük bulunması değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantının olmadığını göstermektedir.

Tablo 6. Çoklu Doğrusal Bağlantı Testi Sonuçları

Değişken	VIF	1/VIF
<i>Mpop</i>	1.03	0.96
<i>Enf</i>	4.10	0.24
<i>Gdp</i>	3.51	0.28
<i>Faiz</i>	3.88	0.25
Ortalama VIF	3.13	

3.2.4.2.2. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Yatay kesit bağımlılığı testleri, kullanılacak birim kök testlerinin hangi nesil olacağı sorusuna cevap bulmak için önem arz etmektedir. Eğer Panel veri setinde yatay kesit bağımlılığı var ise ikinci nesil birim kök testlerinin etkin ve daha kuvvetli sonuçlar vereceği, bağımlılık yok ise birinci nesil testlerin daha iyi sonuçlar vereceği ifade edilmektedir. Panel veri setimizde zaman boyutu (T) 14 ve birim boyutu (N) ise

26'dır. Birim boyutu zaman boyutundan büyük olduğu için ($N > T$) Pesaran CD testi (Pesaran, vd., 2004) yapılmıştır.

Tablo 7. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları

Variable	CD-test	p-value	corr	abs(corr)
<i>kfe</i>	67.28	0.000	0.99	0.99
<i>enf</i>	67.24	0.000	0.99	0.99
<i>mpop</i>	58.81	0.000	0.87	0.87
<i>gdp</i>	64.92	0.000	0.99	0.99
<i>faiz</i>	67.45	0.000	1.00	1.00

Yatay kesit bağımlılığı test sonucuna göre p-value değerleri 0.05'ten küçük olduğu için alternatif hipoteze karşı H_0 hipotezi (yatay kesit bağımlılığı yoktur) reddedilmiştir. Bu bağlamda ikinci nesil birim kök testleri yapılacaktır.

3.2.4.2.3. Otokorelasyon Testi

Tablo 8'de otokorelasyon sorununun var olup olmadığı analiz edilmiştir. Otokorelasyon analizi için Wooldridge (1991) testi kullanılmıştır. Bu teste göre H_0 hipotezinin kabul edildiği ve modelde otokorelasyon probleminin olmadığı gösterilmektedir.

Tablo 8. Otokorelasyon Test Sonucu

Panel Veri İçin Otokorelasyon Testi	F(1, 25) = 0.026 0.872
H_0 : Otokorelasyon Yoktur	
F Test İstatistiği	
Olasılık > F Değeri	

3.2.4.2.4. Sabit Etkiler ve Tesadüfi Etkiler Model Seçimi

Bu tez çalışmasında panel veri regresyon modelinde sabit etkiler veya tesadüfi etkilerden hangisinin tercih edileceğini belirlemek amacıyla Hausman (1978) testi uygulanmıştır. Hausman test istatistiği ve bu değere karşılık gelen olasılık değeri 0.00 çıkmıştır. Bu sonuç tesadüfi etkiler modelinin tutarsız olduğunu ve sabit etkiler modelinin tercih edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Tablo 9. Hausman Testi Sonuçları

Değişkenler	Sabit Etkiler	Tesadüfi Etkiler	Fark	Standart Hata
ddgdp	0.0015	0.0014	0.0001	0.00008
faiz	-5.0213	-4.9728	-0.0485	0.1830
enf	2.5232	2.6152	-0.0919	0.0965
mpopx	0.0150	-0.0032	0.0183	0.0115

3.2.4.2.5. Panel Birim Kök Testi

Harris Tzavalis (1999) birim kök testi sonuçları Tablo 10’da yer almaktadır. Harris Tzavalis testinin ana hipotezi birim kök vardır şeklindedir. Tablo 10’a göre kfe ve gdp ikinci dereceden farkı alınarak durağanlaştırılmıştır. Diğer değişkenler enf, mpop ve faiz değişkenleri düzeyde durağandır.

Tablo 10. Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	I(0)		Sonuç	I(1)		Sonuç	I(2)		Sonuç
	<i>t</i> <i>istatistik</i>	<i>olasılık</i>		<i>t</i> <i>istatistik</i>	<i>olasılık</i>		<i>t</i> <i>istatistik</i>	<i>olasılık</i>	
Kfe	-6.49	1.00	H ₀ Kabul	-12.59	0.06	H ₀ Kabul	-13.39	0.00	H ₀ Red
Enf	-7.07	0.03	H ₀ Red						
Mpop	-15.41	0.00	H ₀ Red						
Gdp	12.68	1.00	H ₀ Kabul	-4.42	1.00	H ₀ Kabul	-16.09	0.00	H ₀ Red
Faiz	-27.94	0.00	H ₀ Red						

3.2.4.3. Panel Regresyon Sonuçları

Dört farklı bağımsız değişkenin konut fiyat endeksine etkilerinin ölçüldüğü panel veri regresyon analizi sonuçları Tablo 11’de paylaşılmıştır. Değişkenler sütununda kısaltmaları yazılmış olan bağımsız değişkenlerin isimleri; mpop (Suriyeli sığınmacıların nüfusa oranı), enf (tüketici fiyat endeksi), gdp (kişi başına düşen GSYH) ve faiz (konut kredisi) oranlarıdır.

Tablo 11. 2011-2024 Dönemi Panel Sabit Etkiler Robust Regresyon Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Robust St. Hatalar	t- istatistiği	Olasılık
enf	2.5232	0.4030	6.26	0.000*
mpop	0.0150	0.0076	1.97	0.059**
gdp	0.0015	0.0004	3.66	0.001*
faiz	-5.0213	1.0287	-4.88	0.000*
Sabit	38.1756	10.7641	3.55	0.002*
Tanısal İstatistikler	F(4,256)=326.91 Prob>F=0.0000 Birim içi R ² =0.8363 Birimler Arası R ² =0.0608 Hem Birim içi Hem birimler arası R ² =0.8087			

*p<0.05, **p<0.1

Panel veri regresyon sonuçlarına göre modele dâhil edilen tüm bağımsız değişkenler anlamlıdır. Bağımsız değişkenlerden faiz dışındakilerin konut fiyat endeksi ile ilişkileri doğrusaldır. Panel veri regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgular; Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki yerli nüfusa oranında gerçekleşen %1’lik bir artışın Türkiye’deki konut fiyatlarını %0,015 artırdığını göstermektedir. Ortaya çıkan bulgu, literatürdeki Sümer (2024), Badurlar (2023), Kahveci (2023), Akgündüz vd. (2023), Topçu (2020), Mussa vd. (2017), Antonucci ve Marella (2017), Degen ve Fischer (2017), Chanpiwat (2013), Gonzalez ve Ortega (2013), Akbari ve Aydede (2012) ve Saiz (2007) çalışmalarının bulguları ile paralellik göstermektedir.

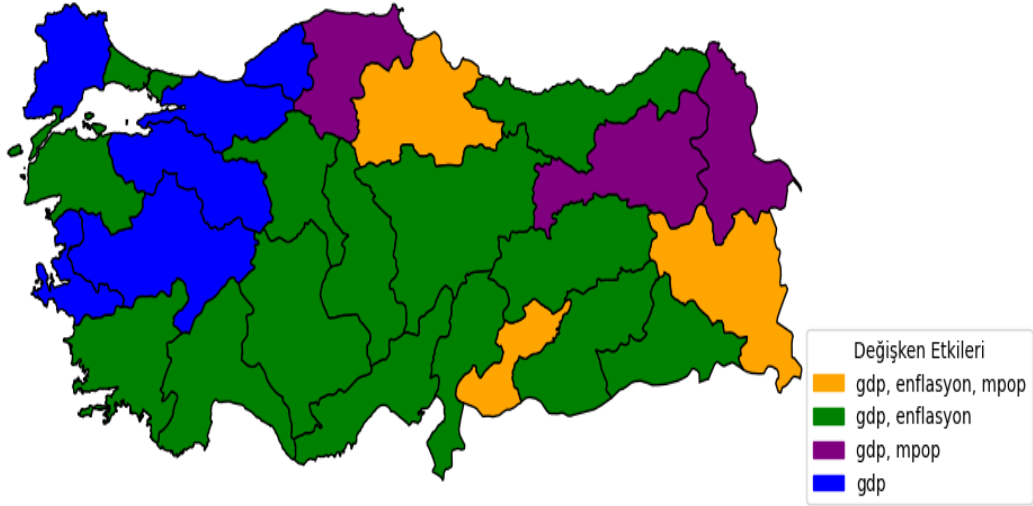
Panel veri regresyon analizi modelinde yer alan kontrol değişkenleri ile ilgili bulgular ise şu şekildedir: Konut kredi faizi oranlarındaki %1’lik artış konut fiyat endeksini %5.02 düşürürken, tüketici fiyat endeksi oranındaki %1’lik bir artış konut fiyat endeksini %2.52 artırmaktadır. Son olarak kişi başına düşen GSYH’daki 1’lik artışın ise konut fiyat endeksini %0,001 artırdığı görülmektedir.

3.2.4.4. Zaman Serisi Regresyon Sonuçları

Panel veri regresyon analizi ile elde edilen söz konusu sonuçların ardından Türkiye’nin Düzey-2 seviyesinde 26 bölgesinin her birinde panel veri regresyon analizinde ele alınan tüm değişkenlerin ayrı ayrı test edilmesi halinde etkilerin bölgesel bazda değişiklik gösterip göstermeyeceği sorusuna cevap aranmıştır. Bu bağlamda zaman serisi regresyon yöntemi kullanılarak 26 bölge için yapılan

analizlerle elde edilen sonuçlar her bölge için ayrı ayrı incelenmiştir. Analiz sonuçları Ekler bölümünde EK1’de yer almaktadır. Şekil 1’de bağımsız değişkenlerin %90 güven aralığında anlamlı oldukları bölgeler gösterilmiştir.

Türkiye TR Bölgeleri - Değişken Etkilerine Göre Renkleme

Şekil 1. Bağımsız Değişkenler Renk Skalası (Düzey-2, $p < 0.1$)

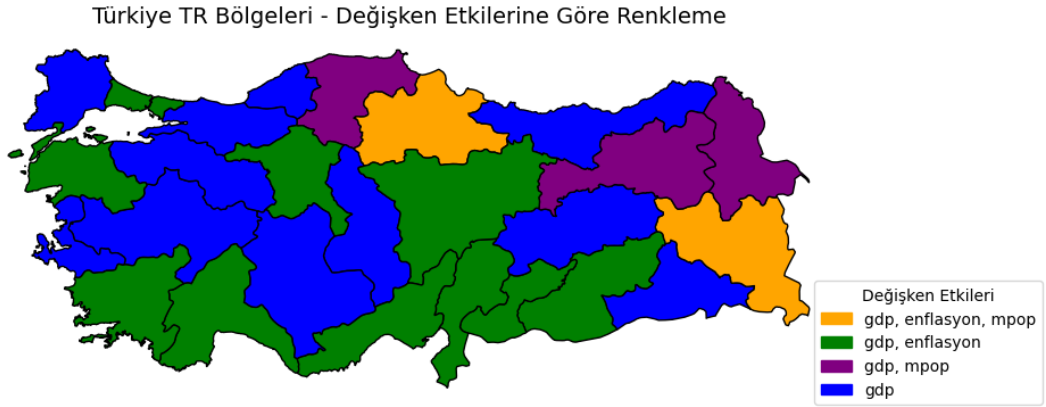
Şekil 1 incelendiğinde kişi başına düşen GSYH’nın tüm bölgelerde anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer taraftan TUFE değişkeni; TR10, TR22, TR32, TR51, TR52, TR61, TR62, TR63, TR71, TR72, TR83, TR90, TRB1, TRB2, TRC1, TRC2, TRC3 bölgelerinde anlamlı iken, Suriyeli sığınmacıların nüfusa oranı değişkeni TR82, TR83, TRA1, TRA2, TRB2 ve TRC1 bölgelerinde anlamlıdır. Konut kredisi faiz oranlarının ise anlamlı olduğu herhangi bir bölge bulunmamaktadır. Değişkenlerin anlamlı olduğu bölgelerin hangileri olduğu ‘değişken etkileri’ olarak adlandırılmış olan renklendirme tablosunda belirtilmiştir.

Öncelikle bu çalışmanın araştırma konusu olan Suriyeli sığınmacıların nüfusa oranının anlamlı olduğu bölgeler ele alınmıştır. Bu değişkenin anlamlı olduğu bölgelerden bir tanesi TRC1 bölgesidir. Söz konusu bölge Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların oransal olarak en yüksek oranda bulundukları Kilis şehrini barındıran bölgedir. Ayrıca TRC1 bölgesinde bulunan Gaziantep ve Adıyaman şehirleri de oldukça fazla sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadırlar. Dolayısıyla Suriyeli sığınmacıların konut fiyat endeksine bu bölgede etki ediyor olmaları oradaki konut

arz-talep dengesi ile yerli nüfus-sığınmacı entegrasyonu durumunu etkileyecek düzeyde bir yoğunluğa sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

TRA1, TRA2, TRB2, TR82, TR83 bölgelerinde de Suriyeli sığınmacıların nüfusa oranının konut fiyat endeksine etkisi anlamlıdır. Söz konusu bölgelerin en önemli ortak özellikleri her birisinin Türkiye’de nüfusu en fazla azalan ilk 10 ilden bir veya birkaçını barındırıyor olmalarıdır. Bölgelerdeki diğer iller ise nüfus artış hızının oldukça düşük olduğu ve genel olarak dışarıya göç veren illerdir. Dolayısıyla bu özellikleri taşıyan bölgelere yerleşen her bir sığınmacı oralarda sığınmacı/yerli oranını önemli ölçüde artırmaktadır. Bu sebeple TRC1’den farklı olarak, söz konusu 5 bölgede nüfusun düşük olması, göç vermeleri ve nüfus artış hızının oldukça düşük seviyede olması sığınmacıların etkilerinin hissedilir düzeyde olmasını sağlamaktadır.

Sonuçlarını değerlendirdiğimiz ve bölgesel olarak %90 güven aralığında gerçekleştirilen zaman serisi regresyon analizinin ardından söz konusu analiz ayrıca %95 güven aralığında da gerçekleştirilmiştir. Şekil 2’de ise bağımsız değişkenlerin %95 güven aralığında anlamlı oldukları bölgeler gösterilmiştir.

Şekil 2. Bağımsız Değişkenler Renk Skalası (Düzy-2, $p<0.05$)

Şekil 1’de olduğu gibi, Şekil 2’nin oluşturulması için de her bölgede ayrı ayrı tüm bağımsız değişkenler için zaman serisi regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Söz konusu analiz sonuçlarına göre Suriyeli sığınmacıların konut fiyat endeksine etkisin anlamlı olduğu bölgeler TRC1 haricinde değişmemiştir. TRC1 bölgesinin %95 güven aralığında diğer 5 bölgeden ayrılmasının sebebi, daha önce değinildiği üzere

sığınmacı/yerli oranı ve barındırdığı sığınmacı sayısı anlamında farklı dinamikler taşıyor olmasının sonucu olarak değerlendirilmektedir. Zira %90 güven aralığında yapılan analizde TRC1 Şekil 1’de kendisi gibi anlamlı olan diğer 5 bölgeden, Türkiye’deki en fazla sayıda sığınmacıyı barındıran bölgelerden bir tanesi olma özelliği ile farklılaşmaktadır.

Ancak %95 güven aralığında yapılan analizin sonuçları sayısal olarak fazla sığınmacı barındırmanın kesin olarak konut fiyat endeksini etkileyen bir sonucu beraberinde getireceği ön kabulünün doğru olmadığını ortaya koymaktadır. Örneğin TR10 bölgesi (İstanbul) Türkiye’de sayısal olarak en fazla sığınmacıyı barındırsa da yerli nüfusa oranlandığında sığınmacıların oranı düşük kalmaktadır. Bu yaklaşım TR10 bölgesinde Suriyeli sığınmacıların konut fiyat endeksi üzerinde bir etkiye sahip olmadığı sonucunu ortaya koyan zaman serisi regresyonu analizi ile de desteklenmektedir. Bu durumun sebebi İstanbul’un Türkiye’deki nüfusu en büyük şehir olma özelliğini taşıyor olmasıdır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde TRC1 bölgesindeki Gaziantep’in yaklaşık 2.500.000 nüfusa sahip olması ve Adıyaman’ın da 600.000 kişiyi geçmiş olması %95 güven aralığında TRC1 bölgesinde bulunan Kilis şehrinin oluşturduğu etkiyi azalttığı görülmektedir. Bu durumun neticesi olarak %95 güven aralığında yapılan zaman serisi regresyon analizinde Suriyeli sığınmacıların TRC1 bölgesindeki konut fiyat endeksine etkilerinin olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

TRA1, TRA2, TRB2, TR82, TR83 bölgelerinde ise %90 güven aralığında olduğu gibi yine sığınmacı/yerli oranının konut fiyat endeksi ile ilişkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, söz konusu bölgelerde Suriyeli sığınmacıların varlığı konut fiyat endeksi üzerinde istatistiksel olarak bir etki doğurmaktadır. Bununla birlikte, gerçekleştirilen analizler bu etkinin tüm bölgeler için geçerli olmadığını göstermektedir. Zaman serisi regresyon analizi sonuçları bu bağlamda değerlendirildiğinde, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki konut fiyat endeksine olan etkilerinin bölgesel bazda farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Bu tez çalışmasının amacı, Suriyeli sığınmacıların Türkiye konut fiyat endeksi üzerindeki etkisini araştırmaktır. Söz konusu etki, 2011-2024 dönemini kapsayan verilerle Türkiye Düzey-2 bölgelerinde Panel Veri Sabit Etkiler Regresyon yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Ardından zaman serisi regresyon analizi ile 26 bölgenin her biri için Suriyeli sığınmacıların konut fiyat endeksine etkileri bölgesel bazda incelenmiştir.

Konut fiyatları birçok etkene bağlı olarak değişebilmektedir. Bu nedenle konut fiyat endeksinin bağımlı değişken olarak konumlandırıldığı panel veri regresyon analizinde, Suriyeli sığınmacıların nüfusa oranı ile birlikte konut fiyatlarını etkileyeceği düşünülen diğer bağımsız değişkenler de modele dahil edilmiştir. Kontrol değişkeni olarak adlandırılan söz konusu değişkenler tüketici fiyat endeksi, konut kredileri faiz oranı ve kişi başına düşen GSYH'dır.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki konut fiyatlarına etkisine dair bulgular değerlendirildiğinde, konut fiyat endeksi üzerinde en fazla etkiye sahip olan değişkenin *konut kredi faiz oranları* olduğu görülmektedir. Analiz sonucuna göre konut kredi faiz oranlarının artışı konut fiyat endeksini dikkat çekici düzeyde düşürmektedir. Söz konusu düşüşün başlıca sebeplerinin, kredi faiz oranlarındaki artışa bağlı olarak konut talep edenlerin finansmana ulaşmalarının zorlaşması ve konuta sahip olma maliyetini artırması olduğu değerlendirilmektedir.

Analiz sonucuna göre konut fiyat endeksi üzerindeki en yüksek ikinci etkiyi oluşturan değişken tüketici fiyat endeksidir. Bu endeksin artışı, beraberinde konut fiyat endeksinde de önemli bir artış meydana getirmektedir. Tüfe arttığında inşaat girdi kalemlerinin fiyatları da artacak ve nihai olarak inşaat maliyetlerinde bir artış meydana gelecektir. Aynı zamanda arsa fiyatlarının da söz konusu artıştan etkileneceği, bu bağlamda yeni konut fiyatlarının yükseleceği ve bu yükselişin konut fiyat endeksini artıracığı düşünülmektedir. Bununla beraber literatürdeki Suriyeli sığınmacıların kira fiyatlarını arttırdığı sonucuna ulaşan çalışmalar da göz önünde bulundurulduğunda, kira artışlarının tüketici fiyat endeksine artış yönünde etki

edecekleri değerlendirilmektedir. Kira artışının konut yatırımcılarının getiri beklentilerini arttıracak ve bu beklentinin sonucu olarak konuta olan talep artışıyla birlikte konut fiyatlarının da artacağı beklenmektedir. Bir diğer taraftan TUFE'deki artış tasarruf sahiplerinin tasarruflarının değerini korumak amacıyla bir yatırım aracı olarak konuta yönelmelerini sağlayacaktır. Konuta olan talebi arttıran bu durum konut fiyatlarını ve dolayısıyla konut fiyat endeksini arttıracaktır.

Konut fiyat endeksi üzerindeki etkisi bağlamında sığınmacıların nüfusa oranı üçüncü sırada gelmektedir. Panel veri regresyon analiz sonuçlarına göre, Suriyeli sığınmacıların nüfusa oranı arttıkça konut fiyat endeksi yükselmektedir. Sığınmacıların barınma ihtiyaçlarını karşılama eğilimleri konuta olan talebi artıracak ve talepteki hızlı artış aynı hızla karşılanamayacaktır. Bu tez çalışmasında daha önce değinildiği üzere konut arzı kısa vadede arttırılamamaktadır. Bu sebeple sığınmacılar kaynaklı talep artışının, konut fiyatlarında artışa ve dolayısıyla konut fiyat endeksinde yükselişe neden olacağı değerlendirilmektedir. Sığınmacı oranındaki yükselişe birlikte konut fiyat endeksindeki artışın, yerli halkın sığınmacı oranının arttığı bölgelerden ayrılarak başka bölgelerde yaşamayı tercih etmeleri sonucunu doğurduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda konut fiyat endeksindeki artış yerli halkın gittikleri bölgelerde konut fiyat artışına sebep olmaları ile de açıklanabilir.

Konut fiyat endeksine etkisi en düşük değişken ise kişi başına düşen GSYH'dır. Kişi başına düşen GSYH'daki artış konut fiyat endeksini artış yönünde etkilemektedir. Söz konusu etkinin sebebinin gelir artışının ikamet ve yatırım amaçlı konut satın alma davranışına dönüşmesi olduğu düşünülmektedir. Yüksek gelir sahiplerinin kişi başına düşen GSYH'dan daha çok pay aldıkları göz önünde bulundurulduğunda özellikle yatırım amaçlı veya lüks konut talebinin daha fazla olacağı değerlendirilmektedir. Gelir artışı kaynaklı artan konut talebi konut fiyatlarında yükselişe, bu yükselişin ise konut fiyat endeksinde artışa sebep olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca Türkiye'nin 26 bölgesinin her biri için uygulanan zaman serisi regresyon analizinde ise Suriyeli sığınmacıların konut fiyat endeksine olan etkilerinin bölgesel bazda farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu zaman serisi

regresyon analizleri panel veri regresyon analizinde modele dahil edilen kontrol değişkenleri ile gerçekleştirilmiş, herhangi bir ilave değişkene yer verilmemiştir.

Bu çerçevede ele alındığında, ulaşılan sonuçların bölgelerin kendilerine özgü karakteristik özelliklerinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, Suriyeli sığınmacıların Türkiye konut fiyat endeksini artırıcı bir etkiye sahip oldukları ancak söz konusu etkinin Türkiye'deki Düzey-2 bölgelerinin tamamında aynı şekilde gözlemlenmediği ve bölgesel bazda incelendiğinde farklılıklar gösterdiği bu tez çalışmasının analizlerinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Ortaya çıkan bulgular ışığında Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların neden oldukları konut fiyat endeksindeki değişiklikleri kontrol altında tutmak isteyen politika yapıcılara, düzensiz göç hareketlerini sağlıklı bir şekilde yönetecek politikalar üretmeleri önerilmektedir. Zira olağan dışı ve ani gelişen düzensiz göç akınları konuta olan talebi hızlıca yükseltmektedir. Konut üretiminin doğası gereği talebin kısa vadede karşılanamıyor olması konut piyasasında dalgalanmalara sebep olacaktır. Bu bağlamda düzensiz göçün kontrol altında tutulması, öncesi, sırası ve sonrasında uygulanacak politika senaryolarının daima hazır olması faydalı olacaktır. Ayrıca üretilecek politikaların bölgelerin karakteristik özelliklerine uygun ve bu doğrultuda çeşitlendirilmiş olmaları ise daha sağlıklı sonuçların elde edilmesine imkan sağlayacaktır.

İzleyen araştırmaların, verilere ulaşılabilmesi durumunda il, ilçe veya mahalle düzeyinde gerçekleştirilmesi; hem daha ayrıntılı sonuçların elde edilmesine imkan tanıyacak hem de politika yapıcıların daha sağlıklı politikalar geliştirebilmelerine zemin hazırlayacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Badurlar, İ. (2023). “Dış Göç ve Konut Fiyat Dinamikleri: Türkiye’den Kanıtlar.” Ekonomi ve Finans Politikaları Üzerine Çalışmalar: Demet Eroğlu Sevinç ve Gönül Yüce Akıncı. Gaziantep: Özgür Yayınları.
- Baltagi, B.H. (2005) Econometric Analysis of Panel Data. 3rd Edition, John Wiley & Sons Inc., New York.
- Baraldi, Amanda N., & Craig K. Enders, Missing Data Methods, in Todd D. Little (ed), The Oxford Handbook of Quantitative Methods in Psychology: Vol. 2: Statistical Analysis, Oxford Library of psychology.
- Cameron, A. C., & Trivedi, P.K. (2005). Microeconometrics: Methods and Applications. USA: Cambridge University Press.
- Keleş, R. (1980). Kentbilim Terimleri Sözlüğü, Ankara: Sevinç Basımevi
- Öztop, H. & Şekeroğlu, M. B. (2016). Konut Sorunu, Ankara: Detay Yayıncılık
- Tarı, R., Koç, S. & Abasız, T. (2019). Ekonometri, Kocaeli: Umuttepe Yayınları
- Wooldridge, J. M. (2010). *Econometric analysis of cross section and panel data*. London: MIT press
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2020). İleri Panel Veri Analizi Stata Uygulamalı. İstanbul: Yazın Basın Yayın Matbaacılık Trz. Tic. Ltd. Şti.

Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

- Akalın, M. (2016). Sosyal Konutların Türkiye’nin Konut Politikaları İçerisindeki Yeri ve TOKİ’nin Sosyal Konut Uygulamaları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 107,123.
- Akalın, M. (2024). Yabancıların Konut Talebi ile Artan Konut ve Kira Fiyatları Arasındaki İlişkinin Sorgulanması: Antalya İli Örneği. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(1), 86-117.
- Akbari, A. H., & Aydede, Y. (2012). Effects of Immigration on House Prices in Canada. *Applied Economics*, 44(13), 1645-1658.
- Akçaova, M. (2019). Küçük Konutlarda Fonksiyonel Mobilya Tasarım Çözümleri ve Çağdaş Konut Örnekleri Arasından Stüdyo Daireler; Konya Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi – Hacettepe Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akdoğan, N. (2019). Uluslararası Göç Kavramı Çerçevesinde Türkiye’de Göç Yönetimi. Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

- Akgündüz, Y. E., Hacıhasanoğlu, Y. S. & Yılmaz, F. (2023). Refugees and Housing: Evidence From the Mortgage Market. *The World Bank Economic Review*, 37(1), 147-176.
- Akpolat, A. G. (2020). Türkiye’de Konut Fiyatları İle Konut Kredisi Faiz Oranları Arasındaki Asimetrik Nedensellik İlişkisi: 2010: 1-2020: 3 Aylık Dönemi. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi*, 1(1), 67-83.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç Ve Kültürlerarası İletişim. *Journal of International Social Research*, 5(20), 293-303.
- Aktel, M. & Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye’de Göç Yönetimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 579-604.
- Altun, D. (2017). Konut Satın Alma Kararını Belirleyen Faktörler: Karaman İline Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Antoniucci, V. & Marella, G. (2017). Immigrants And The City: The Relevance Of Immigration On Housing Price Gradient. *Buildings*, 7 (4): 91.
- Aras, N. E. G. (2013). A Multi-Level And Multi-Sited Analysis of The European Union’s Immigration and Asylum Policy Concerning Irregular Migration And Its Implications for Turkey: Edirne And Izmir as Two Major Gateway Cities. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arpacı, F. (2011). Tüketicilerin Konut Kalitesine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Vocational Education*, 6(3), 109-119.
- Arslan, M. (2023). Sürdürülebilirlik ve Kullanıcı Gereksinimleri Bağlamında Sağlıklı Konut Kavramının İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Balkan, B., Tok, E. O., Torun, H., & Tumen, S. (2018). Immigration, housing rents, and residential segregation: Evidence from Syrian refugees in Turkey. Bonn: IZA Discussion Papers, 11611.
- Bayrak, D. H. (2024). Teknoloji İle Değişen Konut Kavramı ve Bu Değişimin Konut Islak Hacmi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Bayrak, İ. C. & Telatar, O. M. (2021). İnşaat Sektörü Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ampirik Bir Analiz. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(3), 1283-1297.
- Bayraklı, C. (2007). Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları’nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği. Yüksek Lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Bozkaya, Ş. (2023). Uluslararası Göç Ve Makroekonomik Etkileri. Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

- Chanpiwat, N. (2013). Estimating The Impact Of Immigration On Housing Prices And Housing Affordability In New Zealand. Yüksek Lisans Tezi, Auckland University of Technology, Auckland.
- Coşkun, Yener (2016). “Konut Fiyatları ve Yatırımı: Türkiye İçin Bir Analiz”. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9 (2): 201-217.
- Czerniak, A. (2024). The Impact of Ukrainian War Refugees on Rental Prices in Europe: A Panel Data Analysis. *Critical Housing Analysis*, 11(1), 1-14.
- Çağlar, T. (2018). Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Çakır, E. (2014). Konut Yatırımları ve Konut Talebini Belirleyen Faktörler: Ordu İl Merkezi Hane Halkı Araştırması. Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Çavuşoğlu, H. (2006). Uluslararası Göç: Nedenleri, Tipleri, Türleri Ve Göçmenler. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 12(48), 83-104.
- Çelik, O. (2025). Uluslararası Göçlerin Konut Fiyatları Üzerindeki Etkisi: Türkiye’nin Seçilmiş Bölgelerinden Ampirik Kanıtlar. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12(1), 187-205.
- Danış, D., & Dikmen, H. (2022). Türkiye’de Göçmen ve Mülteci Entegrasyonu: Politikalar, Uygulamalar ve Zorluklar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (Özel Sayı), 24-45.
- Degen, K. & Fischer, A. M. (2017). Immigration And Swiss House Prices. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 153, 15-36.
- Derin, G. (2020). Travma ve Göç: Bir gözden geçirme. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 5(2), 46-55.
- Dikici, K. (2023). The Impact Of Syrian Refugees On The Turkish Housing Market. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dost, S. (2014). Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Durumu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 27-69.
- Dönmez Kara, C. Ö. (2015). Göç bağlamında uluslararası işbirliği ve Türkiye’nin politikaları. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Durkaya, M. (2002). Türkiye’de Konut Piyasasının Talep Yönlü Analizi. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Erbil, B. (2019). Suriyeli Mültecilerin Gayrimenkul Piyasalarına Etkileri: Şanlıurfa Örneği. Dönem Projesi, Ankara Üniversitesi ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Erdem, N. (2021). Effect of Syrian Refugees on Housing Rents in the Southeast of Turkey. *In Proceedings of the Institution of Civil Engineers-Municipal Engineer*, 174(4), 231-240.
- Ergüven, N. S. & Özturanlı, B. (2013). Uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 1007-1062.
- Genç, Y., Gündüz, D. U. & Çöpoğlu, M. (2019). Göç Ve Kalkınma İlişkisi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(18), 479-498.
- Gençler, A. (2005). Avrupa Birliğinin Göç Politikası. *In Journal of Social Policy Conferences* 7(49), 174-197.
- Gonzalez, L. & Ortega, F. (2013). Immigration and Housing Booms: Evidence From Spain. *Journal of Regional Science*, 53(1), 37-59.
- Gökalp Aras, E. N. (2013). A Multi-Level And Multi-Sited Analysis Of The European Union's Immigration And Asylum Policy Concerning Irregular Migration And Its Implications For Turkey: Edirne And İzmir As Two Major Gateway Cities. Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gökçe, A., & Güler, İ. (2020). Sağ-yönlü ADF sınamaları ile Ankara ilinde konut balonu araştırması. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 94-116.
- Gökmen, G. P. (2011). Türkiye'de Apartmanlaşma Süreci ve Konut Kültürü. *Güney Mimarlık Dergisi*, 5, 12-17.
- Gözen, M. Ç. & Bostancı, F. C. (2021). Konut Özelliklerinin Konut Fiyatlarına Etkisinin Kantil Regresyon Yöntemi ile İncelenmesi: İzmit Örneği, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26, s. 506-532.
- Güneyli, H. (2024). Geçici Koruma Statüsü Altındaki Suriye Uyruklu Yabancıların Konut Piyasasına Etkisi: Diyarbakır İli. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Güreşçi, E. (2016). Ortak ve Farklı Yönleriyle İç ve Dış Göçler. *Journal of International Social Research*, 9(43), 1058-1064.
- Hamilton, K. (1994). Green adjustments to GDP. *Resources policy*, 20(3), 155-168.
- Harris, R. D., & Tzavalis, E. (1999). Inference for unit roots in dynamic panels where the time dimension is fixed. *Journal of econometrics*, 91(2), 201-226.
- Hatipoğlu, Ü., & Tanrıvermiş, H. (2017). Türkiye’de Arz ve Talep Açısından Konut Yatırım Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Bankacılar Dergisi*, 100, 49-75.
- Kahveci, M. (2023). Atipik Bir Talep Şokunun Konut Fiyatları Üzerindeki Etkisinin Ölçülmesi: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *İktisat ve Finans*, 85-98.
- Karlsson, S., & Löthgren, M. (2000). On the power and interpretation of panel unit root tests. *Economics Letters*, 66(3), 249-255.

- Karmaz, S. (2024). Türkiye'de Konut Fiyatı Belirleyicileri Ve Türk Vatandaşlığı Kazanımı İçin Gayrimenkul Alış Limiti Değişikliklerinin Konut Piyasasına Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karasu, M. A. (2018). Türkiye'ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 14(1), 21-41.
- Keskin, E. (2024). Kocaeli'de Konut Talebini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Türk Ve Ortadoğu Kökenli Bireylerin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Kırkan, H. S. (2005). Çok Katlı Yüksek Yapıların Tasarımına Etki Eden Faktörlerin İrdelenmesi. Yüksek Lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Fen bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kızıllarlan, Ş. (2016). Eğitimin iktisadi büyüme üzerindeki etkisinin analizi: Eksik verili ve dengesiz panel veri modelleri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koç, S. & Solmaz, A. R. (2019). Türkiye'de uluslararası göç akımları: Çekim modeli analizi. *Journal of Life Economics*, 6(4), 401-412.
- Köşgeroğlu, S. G. (2024). The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Housing Market. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mussa, A., Nwaogu, U. G. & Pozo, S. (2017). Immigration And Housing: A Spatial Econometric Analysis. *Journal of Housing Economics*, 35, 13-25.
- Nazlıgüneş, Z. (2021). Göçün İnsani Yönetimi Ve Uluslararası Örgütler: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Olçay, E. T. (2015). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Yönetimi Stratejisi (Bir Model Önerisi). Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özgün, B. (2010). Konut Piyasası, İpotekli Konut Kredileri ve Türkiye Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özgüven, U. Ö. (2008). İstanbul'daki Lüks Konutların İncelenmesi ve Farklı Tiplerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özlük, S. (2014). Türkiye'de Konut Sektöründe Talep Ve Arzı Belirleyen Faktörler. Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, N., & Fitöz, E. (2009). Türkiye'de Konut Piyasasının Belirleyicileri: Ampirik Bir Uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 5(10), 21-46.
- Paydak, A. (2012). Küreselleşme İle Değişen Göç Kavramı: Yasadışı Göç Ve Türkiyede Adana İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Pesaran, M. H., & Smith, R. (1995). Estimating long-run relationships from dynamic heterogeneous panels. *Journal of econometrics*, 68(1), 79-113.
- Pesaran, M. H., Schuermann, T., & Weiner, S. M. (2004). Modeling regional interdependencies using a global error-correcting macroeconometric model. *Journal of Business & Economic Statistics*, 22(2), 129-162.
- Pesaran, M. H., Ullah, A., & Yamagata, T. (2008). A bias-adjusted LM test of error cross-section independence. *The econometrics journal*, 11(1), 105-127.
- Philips P. and H., Moon (1999) "Linear Regression Limit Theory for Nonstationary Panel Data." *Econometrica* 67 (5): 1057-111.
- Resmi Gazete (04.04.2013). Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu, 28615.
- Sá, F. (2015). Immigration and House Prices in The UK. *The Economic Journal*, 125(587), 1393-1424.
- Sadıkoğlu, H. (2010). Üst Gelir Grubu Konut Tercihleri ve Mekan Kullanımları Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sağiroğlu, A. Z., Ünsal, R., & Özenci, F. (2021). Türkiye Göç Ve İnsan Hareketlilikleri Yıllık Raporu. Ankara: Göç Araştırmaları Vakfı İktisadi İşletmesi.2.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu Ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (5), 33-44.
- Saiz, A. (2007). Immigration and Housing Rents in American Cities. *Journal of urban Economics*, 61(2), 345-371.
- Saner, Esra (2008). Türkiye’de Konut Piyasasının Belirleyicileri: Ampirik Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Sevinç, G., Davran, M. K., & Sevinç, M. R. (2018). Türkiye’de Kırdan Kente Göç Ve Göçün Aile Üzerindeki Etkileri. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 70-82.
- Sümer, L. (2024). The Impacts of Refugees And Immigrants on Turkish Housing Sales and Rental Prices. *Journal of Construction Engineering, Management & Innovation*, 7(4), 266-280.
- Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği politikaları bağlamında uluslararası göç olgusu ve Türleri: Kavramsal bakış. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25(1), 269-289.
- Şimşek, Z. Y. (2024). Dünyada ve Türkiye’de Konut Sorunu ve Uygulanan Konut Politikaları. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 7(2), 112-132.
- Şükrüoğlu, D. (2008). Eşanlı Panel Veri Modelleri ve Bir Uygulama. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Tamer, M. (2020). Göç, Göçün Nedenleri ve Uluslararası Göç Üzerine Kavramsal Bir Analiz. *International Journal Of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 7(60), 2808-2818.
- Taşar, M. O. & Çevik, S. (2009). Sosyal Konut Ve Konut Sektörüne Devlet Müdahalesi: Avrupa Ülkeleri ve Türkiye. *Aksaray Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 133-163.
- Taşcı, F. (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. *Kamu-İş Dergisi*, 10(4), 177-204.
- Tavas, O. E. (2015). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Yönetimi Stratejisi: Bir Model Önerisi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Telsaç, C. (2022). Uluslararası ve Ulusal Mevzuata Göre Türkiye'ye Kitleli Olarak Göç Edenler İçin Tanımlanan Hukuki Statüler. *Anlambilim MTÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-17.
- Temizyürek, T. (2019). Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları: Suriyeli Sığınmacılar Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Timur, M. C., & Kurtbaş, İ. (2024). COVID-19 Sonrası Dönemde, Türkiye'de Konut Sektörünün Ekonomi-Politik Analizi. *Politik Ekonomik Kuram*, 8(2), 516-539.
- Topcuoğlu, R. A. (2016). Göç Yazınındaki Düzenli Ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama. *İnsan Hakları Yıllığı*, 34, 1-20.
- Topçu, E. (2020). OECD Ülkelerinde Uluslararası Göçün Konut Fiyatları Üzerindeki Etkisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 427-443.
- Türkkan, B. (2019). Uluslararası Göç Olgusu:Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Ekonomik Ve Sosyal Yapı Üzerine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Uluslararası Göç Örgütü (2009). Uluslararası Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü, Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü. 31.
- Uyar, S. G. K., & Yayla, N. (2015). Türkiye'de Konut Fiyatları Dinamiklerinin Dalgalanma Etkisi Hipotezi Çerçevesinde Analizi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, (601), 39-57.
- Uysal, A. (2015). Londra'daki Türklerde Aidiyet ve Mekân İlişkisi. *Coğrafya Dergisi*, (30), 61-78.
- Ünsal, A. (2019). Uluslararası Göç Kavramı ve Uluslararası Göçün Ülke Ekonomileri Üzerinde Muhtemel Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (18), 53-65.
- Vardar, S. & Koç, S. (2021). Konut fiyatları ve tüketim harcamaları arasındaki ilişki: OECD örneği. *Journal of Life Economics*, 8(3), 317-336.

- Vural, Z. B. & Sağıroğlu, Ö. (2022). Modern Mimarlık Mirası Bağlamında Konut Mimarisi ve Türkiye’deki Yüksek Katlı Konut Örnekleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Mimarlık ve Yaşam*, 7(2), 751-772.
- Woolridge, J. M. (2002). Econometric analysis of cross section and panel data, 2002. *Massachussets Institute of Technology, Massachussets*.
- Yağtu, D. (2019). Mekân ve Mahremiyet: Çatalhöyük Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Sosyal bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yaldız, F. (2014). Uluslararası Göç ve Diaspora İle İlişkili Kavramlar. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 382-403.
- Yaman, K., & Kaya, M. (2023). Göç Kavramı ve Türkiye’de Göç Tarihi Üzerine Bir Araştırma. *Balkan & Near Eastern Journal of Social Sciences (BNEJSS)*, 9(1).
- Yaşar, B. (2019). Göçün Dini Ve Sosyal Hayat Üzerindeki Etkisi (Suriye Göçü–Harran Konteyner Kent Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Yayar, R. & Karaca, S. S. (2014). Konut Fiyatlarına Etki Eden Faktörlerin Hedonik Modelle Belirlenmesi: TR83 Bölgesi Örneği. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 14(4), 509-518.
- Yıldırım, A. & Kaya, A. (2020). Türkiye’de Bölgesel Konut Piyasası: Düzey-2 Bölgeleri İçin Yakınsama Analizi. *Sosyoekonomi Dergisi*, 28(46), 157-172.
- Yıldırım, M. O. (2017). Türkiye Ekonomisinde Konut Piyasası Dinamiklerinin Analizi. Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Yıldırım, A. (2019). Türkiye’de Bölgesel Konut Piyasası: Düzey-2 Bölgeleri İçin Yakınsama Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies (Elektronik)*, 9(2), 1685-1705.
- Zengel, R. & Deneri, B. (2007). Yükselen Yapı Bağlamında Türkiye’de Kondominyumlara Bir Bakış. *Yapı Dergisi*, 2(32), 112-125.
- Zhu, J., Brown, S. & Pryce, G. B. (2018). Immigration And House Prices Under Various Regional Economic Structures İn England And Wales. *Urban Studies*, 56(9), 1801-1817.

Elektronik Kaynaklar

- Akdeniz, O. C. (2023). Mülteci Statüsü ve Cenevre Sözleşmesi [Elektronik Sürüm]. https://daktilo1984.com/yazilar/multeci-statusu-ve-cenevre-sozlesmesi/?gad_source=1&gbraid=0AAAAAoUZfziFNDVHh-tis5bB71ABLLp6K&gclid=CjwKCAjwn6LABhBSEiwAsNJrjnOhLvehpGp3aiMdlVptH_lMwfqejmN3oIBCILKULWI2lpxEp12y8BoCwc4QAvD_BwE

- Göç İdaresi Başkanlığı. (2016). 2016 Türkiye Göç Raporu. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf 12.04.2025
- IMO. (2010). 02.04.2025, https://www.imo.org.tr/Eklenti/8530,turkiyede-konut-sorunupdf.pdf?0&_tag1=146807E41DCA9CF41DB3BE7407959D67AF2237C8
- Kültür ve Turizm Bakanlığı; Kültür Varlıkları ve Müzeler genel Müdürlüğü. (2011). Executive Summary. [Microsoft Word - catalhoyuk_nomination_II.doc](#) 15.05.2025
- Medya ve Göç Derneği. (2023). 31.03.2025, <https://www.medyavegoc.org/blog/turkiyede-goc-terimleri>
- Öztürk, M. K. (2022). Göçmen Kaçakçılığı Suçu (TCK m. 79) [Elektronik Sürüm]. Türk Hukuk Sitesi. https://www.turkhukuksitesi.com/makale_2193.htm
- Türk Kızılayı. (2017). 2017 Yılı Göç İstatistik Raporu. https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/38492657_2017-yili-goc-istatistik-raporu-ocak-2018.pdf 12.04.2025.
- UNHCR. (2024). 04.04.2025, <https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-protect/refugees#:~:text=Who%20is%20a%20'refugee'%3F,violence%20or%20serious%20public%20disorder>
- UNHCR. (2024). 04.04.2025, <https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-protect/asylum-seekers#:~:text=asylum%20seeker'%3F-.An%20asylum%20seeker%20is%20someone%20who%20is%20seeking%20international%20protection,people%20to%20flee%20their%20homes>
- UNHCR. (2025). 06.04.2025, <https://www.unhcr.org/about-unhcr/overview/1951-refugee-convention>

EKLER

EK1

TR10	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	3.905	5.988	0.0349	0.652160	R ² : 0.993210 Düzeltilmiş R ² : 0.988683
ENF	2.122	0.781	0.5092	2.714.469	
FAİZ	-3.538	5.042.799	0.5092	-0.701703	
GDP	0.001283	0.000207	0.0008	6.213.514	
MPOP	-0.032481	0.135211	0.8182	-0.240224	

TR21	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	-4.477.614	1.046.386	0.6836	-0.427912	R ² : 0.991907 Düzeltilmiş R ² : 0.986512
ENF	-0.231953	1.274.490	0.8616	-0.181996	
FAİZ	0.076724	6.379.505	0.9908	0.012027	
GDP	0.002409	0.000426	0.0013	5.649.461	
MPOP	0.310100	1.062.374	0.7802	0.291894	

TR22	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	1.298.274	6.264.729	0.8427	0.207236	R ² : 0.995659 Düzeltilmiş R ² : 0.992765
ENF	2.300.191	0.890898	0.0417	2.581.880	
FAİZ	-1.369.871	4.953.998	0.7914	-0.276518	
GDP	0.003063	0.000387	0.0002	7.913.643	
MPOP	-0.897845	0.803226	0.3064	-1.117.799	

TR31	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	8.564.529	5.631.065	0.8841	0.152094	R ² : 0.996082 Düzeltilmiş R ² : 0.993471
ENF	1.196.366	0.817142	0.1935	1.464.086	
FAİZ	-0.236954	4.698.599	0.9614	-0.050431	
GDP	0.002217	0.000282	0.0002	7.870.064	
MPOP	-0.111127	0.128601	0.4207	-0.864120	

TR32	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	1.948.488	5.254.214	0.7235	0.370843	R ² : 0.997977 Düzeltilmiş R ² : 0.996628
ENF	2.008.796	0.749141	0.0365	2.681.465	
FAİZ	-3.531.325	4.482.170	0.4608	-0.787860	
GDP	0.004075	0.000360	0.0000	1.132.320	
MPOP	-0.451278	0.451064	0.3557	-1.000.476	

TR33	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	3.103.496	4.873.777	0.5478	0.636774	R ² : 0.995410 Düzeltilmiş R ² : 0.992351
ENF	1.148.246	0.744869	0.1741	1.541.542	
FAİZ	-0.644813	3.938.893	0.8753	-0.163704	
GDP	0.002717	0.000333	0.0002	8.162.689	
MPOP	-0.559118	0.400869	0.2125	-1.394.764	

TR41	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	1.339.038	3.693.643	0.7294	0.362525	R ² : 0.998260 Düzeltilmiş R ² : 0.997099
ENF	0.389944	0.514084	0.4769	0.758523	
FAİZ	-0.808488	3.200.307	0.8090	-0.252628	
GDP	0.002546	0.000207	0.0000	1.229.119	
MPOP	-0.081755	0.078330	0.3368	-1.043.718	

TR42	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	2.584.747	5.953.972	0.6794	0.434121	R ² : 0.994719 Düzeltilmiş R ² : 0.991199
ENF	1.094.752	0.846141	0.2433	1.293.818	
FAİZ	-0.537401	5.042.11	0.9186	-0.106583	
GDP	0.001801	0.000264	0.0005	6.809.938	
MPOP	-0.229562	0.260511	0.4121	-0.881200	

TR51	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	4.818.992	4.453.469	0.3208	1.082.076	R ² : 0.997480 Düzeltilmiş R ² : 0.995799
ENF	1.540.808	0.593203	0.0408	2.597.439	
FAİZ	-1.880.619	3.681.148	0.6277	-0.510878	
GDP	0.001806	0.000175	0.0000	1.032.502	
MPOP	-0.328374	0.232791	0.2080	-1.410.597	

TR52	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	3.476.019	4.053.694	0.4241	0.857494	R ² : 0.997886 Düzeltilmiş R ² : 0.996476
ENF	1.083.964	0.552975	0.0977	1.960.241	
FAİZ	-0.451807	3.285.401	0.8951	-0.137520	
GDP	0.003171	0.000276	0.0000	1.146.952	
MPOP	-0.132188	0.093717	0.2081	-1.410.509	

TR61	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	7.851.157	1.181.142	0.5309	0.664709	R ² : 0.992290 Düzeltilmiş R ² : 0.987151
ENF	3.730.967	1.479.858	0.0452	2.521.165	
FAİZ	-9.795.733	9.265.342	0.3311	-1.057.245	
GDP	0.003699	0.000581	0.0007	6.365.471	
MPOP	-0.746528	1.857.416	0.7017	-0.401918	

TR62	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	3.971.527	7.319.003	0.6069	0.542632	R ² : 0.993883 Düzeltilmiş R ² : 0.989805
ENF	2.683.865	1.068.795	0.0458	2.511.113	
FAİZ	-0.715017	5.567.721	0.9020	-0.128422	
GDP	0.002857	0.000444	0.0007	6.440.630	
MPOP	-0.058192	0.062131	0.3851	-0.936595	

TR63	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	8.502.459	3.541.190	0.0532	2.401.017	R ² : 0.999913 Düzeltilmiş R ² : 0.999855
ENF	1.234.774	0.356608	0.0134	3.462.551	
FAİZ	-4.481.821	2.318.284	0.1014	-1.933.249	
GDP	0.003133	0.000263	0.0000	1.191.507	
MPOP	-0.007982	0.021613	0.7246	-0.369322	

TR71	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	3.918.831	2.897.426	0.2250	1.352.522	R ² : 0.998569 Düzeltilmiş R ² : 0.997615
ENF	0.919937	0.460506	0.0927	1.997.666	
FAİZ	-1.153.026	2.322.085	0.6372	-0.496548	
GDP	0.003170	0.000213	0.0000	1.489.735	
MPOP	-0.241521	0.161502	0.1854	-1.495.470	

TR72	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	3.527.777	2.078.850	0.1406	1.696.985	R ² : 0.999223 Düzeltilmiş R ² : 0.998704
ENF	0.966653	0.295647	0.0170	3.269.613	
FAİZ	-1.192.610	1.685.265	0.5057	-0.707669	
GDP	0.002990	0.000156	0.0000	1.922.398	
MPOP	-0.079846	0.057077	0.2113	-1.398.924	

TR81	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	2.870.805	6.271.955	0.9650	0.045772	R ² : 0.995279 Düzeltilmiş R ² : 0.992132
ENF	-0.120846	1.118.974	0.9175	-0.107997	
FAİZ	0.423872	4.883.342	0.9337	0.086800	
GDP	0.004044	0.000483	0.0002	8.368.854	
MPOP	-2.750.271	2.302.594	0.2774	-1.194.423	

TR82	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	1.793.458	1.575.499	0.9131	0.113834	R ² : 0.999675 Düzeltilmiş R ² : 0.999459
ENF	-0.325493	0.210944	0.1738	-1.543.035	
FAİZ	0.552101	1.249.548	0.6741	0.441841	
GDP	0.003839	0.000118	0.0000	3.240.566	
MPOP	-0.771798	0.195076	0.0075	-3.956.397	

TR83	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	1.267.100	8.797.192	0.1998	1.440.347	R ² : 0.999913 Düzeltilmiş R ² : 0.999855
ENF	0.587644	0.135290	0.0049	4.343.585	
FAİZ	-1.245.009	0.683349	0.1183	-1.821.923	
GDP	0.004661	7.29E-05	0.0000	6.390.667	
MPOP	-0.775432	0.163948	0.0032	-4.729.748	

TR90	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	2.111.539	4.961.051	0.6852	0.425623	R ² : 0.995655 Düzeltilmiş R ² : 0.992758
ENF	1.469.965	0.695971	0.0791	2.112.108	
FAİZ	-0.898154	3.988.709	0.8293	-0.225174	
GDP	0.004025	0.000479	0.0002	8.405.075	
MPOP	-2.782.650	1.866.229	0.1865	-1.491.055	

TRA1	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	3.480.566	1.016.502	0.0141	3.424.061	R ² : 0.999793 Düzeltilmiş R ² : 0.999655
ENF	0.159593	0.148052	0.3225	1.077.950	
FAİZ	-0.672344	0.782919	0.4234	-0.858765	
GDP	0.003450	8.96E-05	0.0000	3.851.001	
MPOP	-2.328.194	0.730536	0.0189	-3.186.967	

TRA2	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	5.433.334	1.277.454	0.0054	4.253.253	R ² : 0.999793 Düzeltilmiş R ² : 0.999655
ENF	0.058195	0.150901	0.7131	0.385647	
FAİZ	-1.090.494	0.899755	0.2711	-1.211.990	
GDP	0.005574	0.000131	0.0000	4.255.311	
MPOP	-3.378.204	0.693663	0.0028	-4.870.091	

TRB1	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	3.453.680	2.644.705	0.2394	1.305.885	R ² : 0.998455 Düzeltilmiş R ² : 0.997425
ENF	0.763149	0.378428	0.0903	2.016.628	
FAİZ	-1.629.957	2.153.843	0.4778	-0.756767	
GDP	0.003374	0.000240	0.0000	1.406.618	
MPOP	0.018105	0.095054	0.8552	0.190470	

TRB2	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	3.909.796	9.288.100	0.0056	4.209.468	R ² : 0.999861 Düzeltilmiş R ² : 0.999768
ENF	0.801881	0.123145	0.0006	6.511.670	
FAİZ	-1.305.175	0.783535	0.1468	-1.665.751	
GDP	0.006028	0.000136	0.0000	4.444.823	
MPOP	-0.684815	0.127960	0.0017	-5.351.785	

TRC1	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	1.749.496	6.224.488	0.0307	2.810.667	R ² : 0.998774 Düzeltilmiş R ² : 0.997957
ENF	1.863.247	0.376956	0.0026	4.942.872	
FAİZ	-1.935.139	2.060.658	0.3839	-0.939088	
GDP	0.002999	0.000218	0.0000	1.374.644	
MPOP	-0.076493	0.035451	0.0743	-2.157.747	

TRC2	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	9.965.852	1.152.147	0.4203	0.864981	R ² : 0.998149 Düzeltilmiş R ² : 0.996916
ENF	1.992.158	0.402284	0.0026	4.952.119	
FAİZ	-4.723.750	2.908.412	0.1555	-1.624.168	
GDP	0.005944	0.000630	0.0001	9.438.154	
MPOP	-0.039678	0.096870	0.6963	-0.409602	

TRC3	Katsayı	Standart Hata	Olasılık	t- istatistik	Uyum İyiliği
Sabit	6.916.997	1.209.944	0.5883	0.571679	R ² : 0.996770 Düzeltilmiş R ² : 0.994616
ENF	1.259.569	0.524929	0.0533	2.399.502	
FAİZ	-4.629.832	3.586.457	0.2442	-1.290.921	
GDP	0.004662	0.000430	0.0000	1.083.332	
MPOP	-0.016559	0.172348	0.9266	-0.096081	

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Tanju YILMAZ

Eğitim Bilgileri

Lisans Eğitimi: Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü (2009-2014)

